

แนวคิดในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506

แนวคิด (Theme) หรือที่บางคนใช้ แทนเรื่อง¹ หรือ สารัตถะ² หมายถึง ความคิดสำคัญหรือความหมายของเรื่องอันเกิดจากการเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา นักประพันธ์ที่มีความสามารถนั้นจะสร้างองค์ประกอบของเรื่องที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกัน เพื่อนำไปสู่ความคิดสำคัญคือแนวคิดของเรื่องได้อย่างแจ่มชัดโดยตลอดตั้งแต่ต้นจนจบ และผู้อ่านก็จะสามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้ประพันธ์ต้องการเสนอ ไม่ว่าผู้ประพันธ์นั้นจะตั้งใจ เสนอหรือเสนอมาจากจิตใต้สำนึกก็ตาม³

บทบาทของแนวคิดในเรื่องจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารประสบการณ์ซึ่งอยู่ในความทรงจำของมนุษย์ออกมา บางเรื่องอาจกล่าวถึงอารมณ์จากความรู้สึกของมนุษย์ เช่น ความรัก ความเศร้าโศกเสียใจ ความเชื่อ ความหลงกลวง บางเรื่องอาจเป็นแนวคิดด้านศีลธรรม ทั้งที่อยู่ในลักษณะของการสั่งสอนชี้ให้เห็นคุณและโทษของความประพฤตินั้น ๆ หรืออาจเป็นการเสนอปัญหาศีลธรรมโดยปราศจากการตัดสินวิพากษ์-วิจารณ์ว่าสิ่งใดควรหรือไม่ควร ในขณะที่บางเรื่องอาจสะท้อนความเป็นไปของสังคมหรือสังคมแง่มุมใดมุมหนึ่ง ด้วยเหตุนี้นักประพันธ์จึงสามารถสรรหาความคิดและนำมาสร้างเรื่องราวได้อย่างมากมาย เพราะประสบการณ์ของมนุษย์นั้นไม่มีวันจบสิ้น นักประพันธ์เป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์เหล่านี้ออกมาอย่างฉิวเฉียดบ้าง ลึกซึ้งบ้างแล้วแต่

¹ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, พระอภัยมณี : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพฯ : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2518), หน้า 33.

² กุหลาบ มัลลิกะมาส, วรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 107.

³ สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร, เรื่องเดิม, หน้า 8.

โลกทัศน์* และความสามารถทางการประพันธ์ของแต่ละคนด้วยรูปแบบทางวรรณกรรมที่แตกต่างกันไป

ในฐานะที่นวนิยายเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่ง แนวคิดจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญ การที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาแนวคิดในนวนิยายนั้นกล่าวได้ว่าเป็นความพยายามที่จะศึกษา "หัวใจ" ของเรื่อง อันเป็นผลมาจากการประมวลองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การเข้าถึงแนวคิดในนวนิยายนั้นเป็นสิ่งที่มีความยากลำบากมิใช่น้อย เพราะนวนิยายเป็นวรรณกรรมที่มีขนาดยาว มีตัวละครมากย่อมมีความซับซ้อนในตัวเอง แนวคิดในนวนิยายจึงมิได้มีเพียงแนวคิดเดียว แต่จะมีทั้งแนวคิดสำคัญ (Main Theme) และมีแนวคิดย่อย (Sub Theme) แทรกอยู่ด้วย ในที่นี้ผู้วิจัยจะจำกัดขอบเขตการศึกษาเพียงวิเคราะห์แนวคิดสำคัญในนวนิยายเป็นหลัก และวิเคราะห์แนวคิดย่อยเป็นส่วนเสริม เพื่อให้เข้าใจแนวคิดสำคัญของเรื่องมากยิ่งขึ้น

ในการศึกษานวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 นี้ ผู้วิจัยใช้วิธีอ่านและทำความเข้าใจนวนิยายแต่ละเรื่องอย่างละเอียดและประมวลความคิดตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ของผู้วิจัยเพื่อค้นหาแนวคิดหรือความหมายของเรื่อง ซึ่งปรากฏว่านวนิยายบางเรื่องผู้วิจัยสามารถค้นหาแนวคิดอย่างไม่ยากลำบากนัก เพราะผู้ประพันธ์สามารถสร้างเรื่อง และนำไปสู่แนวคิดที่ต้องการเสนอได้ แต่ก็มีนวนิยายจำนวนไม่น้อยที่ผู้ประพันธ์ล้มเหลวในการเสนอแนวคิดอันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ตัวผู้ประพันธ์ไม่ได้เน้นการเสนอแนวคิดในนวนิยายเรื่องนั้น แต่ต้องการสร้างเรื่องโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ความสนุกสนานเป็นสำคัญ ลักษณะเช่นนี้ กุหลาบ มัลลิกะมาส กล่าวว่า "วรรณกรรมบางเรื่องอาจไม่มีสารที่จะก็ได้ ถ้าผู้แต่งนั้นเพียงแต่ประสงค์จะให้เป็นเรื่องสนุกสนาน เพื่อให้ตื่นเต้นน่าสยของขวัญ หรือเพื่อให้เกิดความปรารถนาใ้ใครรู้เรื่อง

* คำว่าโลกทัศน์ หรือ World View ในภาษาอังกฤษ หรือ Weltanshaung ในภาษาเยอรมันนั้นปกติแล้วหมายถึงระบบของความคิดอ่าน ความเชื่อ ทัศนคติที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ มีร่วมกัน และเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ด้วย ดู สมบัติ จันทรวงศ์, ความคิดทางการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 273.

ต่อไป¹ นอกจากนั้นการที่แนวคิดของเรื่องมีความคลุมเครือพร่าเลือนอันเนื่องมาจาก โครงเรื่องที่กระจัดกระจายขาดเอกภาพ ไม่สมเหตุสมผล การเสนอเรื่องที่สับสนวุ่นวอนจนยากแก่ความเข้าใจ ผู้วิจัยได้พยายามวิเคราะห์จากนวนิยายที่รวบรวมได้ทุกเรื่องอย่างละเอียด แล้วคัดเลือกนวนิยายมาวิเคราะห์แนวคิดจำนวนประมาณ 80 เรื่อง

แนวคิดที่ปรากฏในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 มี 5 ลักษณะดังนี้ คือ แนวคิดเรื่องความรัก แนวคิดเรื่องชีวิต แนวคิดเรื่องครอบครัว แนวคิดเรื่องผู้หญิง และแนวคิดด้านสังคม

แนวคิดเรื่องความรัก

"ความรัก" เป็นแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายทุกยุคทุกสมัย นวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ที่ผู้วิจัยศึกษาก็มิได้แตกต่างจากนวนิยายหรือเรื่องก่อนหน้านี้ประการใด กล่าวคือ แนวคิดเรื่องความรักยังคงมีความสำคัญและปรากฏในนวนิยายหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องความรักระหว่างหนุ่มสาวนั้นพบมากที่สุด มีนวนิยายเพียง 2 เรื่องเท่านั้นที่เสนอทัศนะความรักในแง่มุมอื่น คือความรักระหว่างบิดามารดาที่มีต่อบุตรสาว เหตุที่มีนวนิยายรักระหว่างหนุ่มสาวมากนั้นอาจเป็นเพราะความรักประเภทดังกล่าวเป็นสัญชาตญาณร่วมของมนุษย์ ในการสืบเผ่าพันธุ์ของมนุษยชาติ ความรักจึงอยู่ในขอบข่ายความสนใจที่ผู้เขียนและผู้อ่านสามารถเข้าใจตรงกันได้โดยง่าย แนวคิดเรื่องความรักที่ปรากฏในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 มีลักษณะดังต่อไปนี้

- ก. ความรักอยู่เหนือวัตถุธรรมภายนอก
- ข. มโนธรรมยิ่งใหญ่เหนือความรัก
- ค. ความแตกต่างของชนชั้นเป็นอุปสรรคความรัก
- ง. ธรรมชาติของความรัก

ก. ความรักอยู่เหนือวัตถุธรรมภายนอก นวนิยายที่เสนอแนวคิดเชิดชูความรักอยู่เหนือวัตถุธรรมภายนอกนี้จะต่อต้านการที่ค่าความรักโดยยึดถือเงินตราทรัพย์สินสมบัติ หรือรูปโฉมภายนอกเป็นสำคัญ และเน้นความรักอันเกิดจากจิตใจที่บริสุทธิ์

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส, วรรณคดีวิจารณ์..., หน้า 108.

กล่าวคือ รักโดยมิได้หวังสิ่งใดตอบแทน แม้ว่าคนที่รักจะอยู่ในสภาพเช่นไร แต่ความรักไม่มีวันเสื่อมคลาย ทั้งชี้ให้เห็นว่าทัศนคติภายนอกเป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน เสื่อมสลายได้ ความรักที่ขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้จึงไม่มั่นคง ในประเด็นนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้เป็น 2 ลักษณะคือ

ลักษณะแรก : ความรักอยู่เหนือเงินตรา แนวคิดในลักษณะนี้ผู้เขียนนำเงินตราและความรักมาเปรียบเทียบกัน เพื่อให้ตัวละครในเรื่องเลือกระหว่างเงินกับความรัก ผู้ที่เลือกเงินจะพบความล้มเหลวผิดหวังในชีวิต ในทางตรงกันข้ามผู้ที่เลือกความรักจะได้รับความสุขเท่ากับเป็นการแสดงทัศนคติของผู้เขียนอย่างแจ่มชัดว่า ความรักย่อมสูงกว่าเงินตรา นวนิยายที่เสนอแนวคิดดังกล่าวได้แก่ เป็นที่หวังคังควงควาว ของ ก.ศยามานนท์ เปลี่ยนชีวิต ของ ชูวงศ์ ฉายะจินดา และ หลานสาวคุณย่า ของ กมลนารีย์

เป็นที่หวังคังควงควาว ของ ก.ศยามานนท์ (2503) เสนอว่าความรักที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเงินทองทรัพย์สิน เป็นความรักที่ไม่ยั่งยืน เพราะเหตุว่าฐานะของคนนั้นสามารถพลิกโคจรเสื่อมสลายหรือล้มละลายได้ เมื่อถึงเวลานั้นความรักจะสลายตัวไปด้วย แต่ความรักที่บริสุทธิ์มิได้หวังสิ่งตอบแทนจากทรัพย์สินเงินทอง หรือความมั่งคั่งของอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นความรักที่มั่นคง เพราะไม่ว่าทั้งคู่จะตกอยู่ในสภาพใดก็ตาม แต่ความรักความผูกพันนั้นยังคงอยู่และต่างก็เป็นกำลังใจให้แก่กัน

ความรักของวสิทและลักษมี เป็นความรักแบบแรก กล่าวคือ ลักษณะรักวสิท เพราะเขามั่งคั่งมีมรดกมหาศาล เธอช่วงชิงวสิทมาเป็นของเธอเพื่อความสุขสบายในชีวิต โดยมิได้คำนึงถึงความรัก แต่ความรักระหว่างวสิทกับชาริษา เป็นความรักอีกแบบหนึ่ง ทั้งสองรักกันอย่างบริสุทธิ์ใจ ไม่ปรารถนาเงินทอง ทรัพย์สินตอบแทน เมื่อวสิทล้มละลายกลายเป็นคนยากจน เขาจึงไม่มีค่าสำหรับลักษมีผู้ถือเงินเป็นสรณะอีกต่อไป แต่สำหรับชาริษานั้นยังให้ความเห็นอกเห็นใจ ยินดีแต่งงานร่วมทุกข์ร่วมสุขกับวสิทไม่ว่าเขาจะตกอยู่ในสภาพเช่นใด

ความคลี่คลายในตอนท้ายของเรื่องส่งผลให้แนวความคิดกระจ่างว่าค่าของความรักรู้เหนือเงินตรา กล่าวคือ การที่ชาริษา หญิงสาวผู้ยึดอุดมคติความรักอยู่เหนือสิ่งอื่นใดได้รับผลตอบแทนที่ดีในชีวิต ได้แต่งงานกับคนที่รัก และเขาก็มิได้ล้ม

ละลายจริง ๆ ส่วนลักษณะมีผู้เสียเงินเป็นใหญ่ใ้ปฏิบัติความรักและความสัมพันธ์กับวัตถุเสียแล้ว ทำให้เธอพลาดโอกาสที่จะมีความสุขไปอย่างน่าเสียดาย

เปลี่ยนชีวิต ของ ชวงส์ ฉายะจินดา (2503) กล่าวถึงความรักที่เกิดจากความใกล้ชิดสนิทสนม ความเข้าใจกัน ว่ายอมมั่นคงยังยืนกว่าความรักที่ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์เป็นหลัก เพราะความรักแบบแรกเป็นความรักที่แท้จริง มีพัฒนาการมาจากความสัมพันธ์ที่ค่อย ๆ ต่อเนื่องกันจนกลายเป็นความรัก ได้แก่ ความรักของขวัญและนิลุบล ซึ่งเริ่มต้นจากความรักแบบญาติไปสู่ความรักฉันทนุสาวอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ส่วนความรักแบบที่สอง คือความรักระหว่างขวัญและสนองจิต ไม่ใช่ความรักแบบคู่รักที่ปรารถนาจะใช้ชีวิตเผชิญความสุขความทุกข์ร่วมกัน เพราะสนองจิตรักทรัพย์สินสมบัติของขวัญ ต้องการกอบโกยผลประโยชน์จากขวัญมาเป็นของ เธอให้มากที่สุด เช่นเดียวกับความรักของลักษณะที่มีต่ออวลิติน เป็นที่หวังคั่งคองคาว แต่สนองจิตใช้ชั้นเชิงที่เหนือกว่าลักษณะ เพราะเธอกล้าลงทุนสละพรหมจรรย์แก่ขวัญเพื่อหวังผลตอบแทนในรูปของเงินทองทรัพย์สิน จากการที่ได้อยู่ในฐานะภรรยาของเขา เมื่อทราบว่าเขาไม่มีมรดก เธอก็พร้อมที่จะจะไปหาชายคนใหม่ ในขณะที่ความรักระหว่างขวัญและนิลุบลนั้นมั่นคง ยั่งยืน แม้อกาลเวลาจะผ่านไปและมีอุปสรรคต่าง ๆ เข้ามาขวางกั้น แต่ความรักของทั้งสองก็ไม่เปลี่ยนแปลง เพราะความรักนั้นไม่ใช่ความรักที่ฉาบฉวยหรือยึดผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง ทว่าฝังแน่นลงไปในชีวิตจิตใจของคนทั้งสอง ความรักอันมั่นคงเช่นนี้จึงได้รับผลตอบแทนที่ดีคือได้ครองคู่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในขณะที่ความรักระหว่างขวัญและสนองจิตเป็นเพียงอุมิตี เหตุของชีวิตที่ผ่านเข้ามาและจากไปในที่สุด

หลานสาวคุณย่า ของ กมลนารีย์ (2506) เป็นนวนิยายอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเสนอแนวคิดเชิงคุณค่าของความรักเหนือเงินตรา ทรัพย์สินสมบัติ โดยกล่าวว่าถึงแม้เงินเป็นสิ่งที่มีค่าแต่ก็ไม่สามารถซื้อหาแลกเปลี่ยนทุกสิ่งได้เสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรักจะต้องแลกเปลี่ยนกันด้วยความรักและความจริงใจต่อกันเท่านั้น ดังเช่นความรักระหว่างเทพโยธินกับภทรวดี ซึ่งเริ่มต้นด้วยความไม่เข้าใจกันของคนทั้งสอง อันเนื่องมาจากเทพโยธินใช้วิธีการอันรุนแรงด้วยการซื้อภทรวดีจากพ่อแม่และข่มขืนปลุกปล้ำเธอ วิธีการดังกล่าวเป็นการหยามหมิ่นเกียรติยศของภทรวดีอย่างรุนแรง ถึงแม้เทพโยธินจะได้ขอเป็นภรรยา แต่ก็ได้เพียงร่างกายที่เขาสามารถเขยชมได้ตามอารมณ์ปรารถนา ส่วนใน

ด้านความรักและภักดีนั้น เขาไม่อาจได้รับเยี่ยงสามีภรรยาที่มีความผูกพันต่อกัน ชีวิตสมรสของทั้งคู่เกือบต้องพังทลาย หากเทพโยชินไม่แสดงให้เห็นว่าเขารักภักซ์ที่ด้วยใจจริง ความรุนแรงต่าง ๆ ที่เขาได้กระทำขึ้นนั้น เพราะความหึงหวงเป็นเหตุเท่านั้น

ลักษณะที่สอง : ความรักอยู่เหนือรูปโฉม วัตถุประสงค์ภายนอกอีกประการหนึ่งซึ่งนักเขียนมักหยิบยกมาเปรียบเทียบกับความรัก คือ รูปโฉมหรือเสน่ห์ในเรือนกาย โดยชี้ให้เห็นไปในแนวคิดเดียวกันว่าความรักแท้ไม่ควรติดยึดกับรูปโฉม แต่ควรจะขึ้นอยู่กับความดีงามทางจิตใจมากกว่า นวนิยายที่เสนอแนวคิดลักษณะนี้ คือ แก้วตา ของ นิตยา นาฏยะสุนทร สุรียาทิรัก ของ บุษยมาส และ รักประดับชีวิต ของ นทีทม

แก้วตา ของ นิตยา นาฏยะสุนทร (2504) เสนอว่า ความรักที่ขึ้นอยู่กับรูปโฉมภายนอกเป็นสิ่งที่ไม่มั่นคงยั่งยืน แปรเปลี่ยนไคร่ตลอดเวลา เพราะเป็นความรักที่ขึ้นเงินฉาบฉวย เมื่อรูปกายต้องมัวอันแปรสภาพไป กลายเป็นบุคคลอุปลักษณะและพิกลพิการ ความรักก็จะหมดสิ้นไปด้วย ตรงกันข้ามกับความรักที่ขึ้นอยู่กับความดีความงามด้านจิตใจ เป็นความรักที่ลึกซึ้งมั่นคง เพราะไม่ว่าคู่รักจะมีสภาพทางกายเป็นเช่นใดความรักก็จะยังคงอยู่ตลอดไป ความรักของ ม.ร.ว. เลอลักษมีที่มีต่อชินุ เป็นความรักประเภทแรก กล่าวคือ เลอลักษมีรักชินุเพราะเป็นชายหนุ่มรูปงาม เรียนหนังสือเก่ง เป็นสุภาพบุรุษ ผู้เข้มแข็งกล้าหาญ ส่วนนาดลาคูญ์หญิงอีกคนหนึ่งรักชินุด้วยทัศนคติที่แตกต่างจาก ม.ร.ว. เลอลักษมี เธอรักชินุเพราะความดีงามของเขาไม่ใช่รูปกายภายนอก ความรักระหว่างเลอลักษมีและชินุสิ้นสุดลงเมื่อเขาปราศจากคุณสมบัติที่เธอต้องการ คือกลายเป็นคนพิการ ตามอก ใบหน้าอัปลักษณ์ ในขณะที่ความรักระหว่างนาดลาคูญ์และชินุเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ที่ชินุกลายเป็นคนพิการ ผู้หญิงทั้งหลายหมกหมอมองปรารถนาในตัวเขา นาดลาคูญ์มองข้ามความบกพร่องทางกาย ให้ความสำคัญคุณค่าทางจิตใจ เธอให้ความเมตตา สงสาร และกล้าที่จะยอมรับการขอแต่งงานจากชินุอย่างไม่ว่ากลัวต่อปัญหาความยากลำบากที่จะต้องประสบในอนาคต เพราะเธอซึ่งประทับใจในความดีงามของเขา

ตัวละครอย่างนาดลาคูญ์ถือคติความรักขึ้นอยู่กับความดีงาม ไม่ใช่รูปกายภายนอก ได้รับผลตอบแทนที่ดีในชีวิต ครอบครองทรัพย์สินสมบัติมหาศาล เสพสุขร่วมกับชินุซึ่งดวงตาหายพิการ ส่วนเลอลักษมีผู้ยึดถือรูปโฉมภายนอกกลับมีชีวิตเหลวแหลกและถูกทำลายโฉมอันเป็นสิ่งที่ตนเองยึดมั่นที่สุด เท่ากับเป็นการแสดงทัศนคติของผู้ประพันธ์อย่างแจ่มชัดว่า

เห็นด้วยกับคติความรักแบบนาดลดาและปฏิเสธความรักที่ติดยึดเพียงรูปกายภายนอก

สุรียาที่รัก ของ บุษยามาส (2504) เสนอว่าผู้ที่มีจิตใจเปี่ยมล้นไปด้วยความดีงามถือคติความรักโดยมิไคยักรูปโฉมภายนอก จะได้รับผลตอบแทนที่ดีในชีวิตโดยสามารถเอาชนะและโน้มน้าวจิตใจชายหนุ่มซึ่งไม่เคยมีความรักขอให้อภัยรักขอได้ ดังเช่นปริยานุช หญิงสาวผู้มีจิตใจงดงาม ได้แสดงความเห็นอกเห็นใจต่อพงษ์สุรย์ ชายหนุ่มผู้พิการควยอุบัติเหตุ ในขณะที่หญิงอื่นแม้แต่คู่หมั้นของเขาเองก็หมางเมิน ความดีงามของปริยานุชสามารถเอาชนะใจพงษ์สุรย์ทั้งคู่แต่งงานกัน และพงษ์สุรย์หายพิการ ครอบรักอย่างมีความสุข

รักประดับชีวิต ของ นทีทม (2504) ชี้ให้เห็นว่ารูปกายอันสวยสดงดงามไม่ได้เป็นเครื่องบ่งชี้ความงามทางจิตใจ ดังนั้นความรักที่ขึ้นอยู่กับความงามในเรือนกายโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าทางใจจึงต้องประสบกับความล้มเหลวและผิดหวังเหมือนความรักของเจ้าพงษ์นครผู้ยึดถือคติว่ารูปสมบัติเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความรักเหนือสิ่งอื่นใด เจ้าพงษ์นครพบความล้มเหลวในเรื่องความรักโดยสิ้นเชิง เพราะคู่รักที่เพียบพร้อมความงามแต่เพียงรูปกาย แต่ใจมิไค้งคงมาด้วย ความชั่วร้ายต่าง ๆ คอย ๆ ปรากฏให้เห็นทีละน้อยและมากขึ้นทุกที จนเขาทนไม่ได้ ความรักจึงต้องประสบความล้มเหลว

แนวคิดเรื่องความรักอภัยเห็นอติคุณกรรมภายนอก ในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ดังที่ไค้กล่าวมาแล้วชี้ให้เห็นว่า นักประพันธ์ยึดคุณค่าของความรักที่เกิดจากความบริสุทธิ์ใจปราศจากการมุ่งหวังสิ่งตอบแทนว่าเป็นสิ่งที่สูงส่ง ยิ่งใหญ่ และเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติตาม เพราะผู้ที่ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวจะไค้รับความสุขสมบูรณ์ในชีวิต

ข. มโนธรรมยิ่งใหญ่เหนือความรัก มโนธรรมยิ่งใหญ่เหนือความรัก เป็นแนวคิดเรื่องความรักอีกลักษณะหนึ่งในนวนิยายช่วงนี้ มโนธรรมในที่นี้คือสำนักที่มนุษย์ทุกคนมีโดยธรรมชาติในฐานะที่เป็นมนุษย์ ความสำนึกนี้เป็นเสียงภายในจิตใจที่ทำให้คิดสินไค้ว่าอะไรคือสิ่งที่ควรกระทำ อะไรคือสิ่งที่ไม่ควรกระทำ นักประพันธ์จะนำความรักและมโนธรรมมาเปรียบเทียบกันและให้ตัวละครเลือกระหว่างสองสิ่ง ตัวละครเอกทุกตัวต่างก็เลือกมโนธรรมเป็นหลัก ยอมเสียสละความรักและรับความทุกข์ทรมานอันเนื่องมาจากความรักไม่สมหวัง นวนิยายที่เสนอแนวคิดดังกล่าวไค้แก่ เขมรินทร์-อินทรา ของ ก. สุรางคนางค์ ราชาวคีสทอง ของ แซไซ เทววิ ศึกหัวใจ ของ สุภาว เทวกุล

บ่วงขวางใจ ของ กัญญาชลา

เชมรินทร์-อินทรา ของ ก. สุรางคนางค์ (2502) เป็นนวนิยายเรื่องแรก ในช่วงนี้ที่เสนอความรักในแง่มุมคั่งกล่าว โดยชี้ให้เห็นว่าความมกัญญุกตเวทีของผู้มีพระคุณ นั้นสูงส่งเหนือความรัก ทั้งเชมรินทร์ซึ่งเป็นเจ้าชายเขมร และอินทราหญิงสาวชาวไทย จำต้องเสียดสละความรักเพื่อพิทักษ์คุณธรรมคั่งกล่าวไว้

ผู้ประพันธ์สร้าง ความขัดแย้งสองลักษณะไว้ในเรื่องเดียวกัน ลักษณะแรกเป็น ความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติกับความรัก คือความเป็นเขมรของเชมรินทร์และความเป็นคนไทยของอินทรา ลักษณะที่สองเป็นความขัดแย้งระหว่างความรักและความมกัญญุกตเวที เรื่องเชื้อชาติกับความรักนั้นตัวละครสามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ โดยเชมรินทร์ได้ แสวงให้เห็นความรักอันมั่นคง ติดตามอินทรา มาเมืองไทย ออกหน้าออกตาการคุกคามหนีจาก ญาติ ๆ ของอินทรา จนกระทั่งอินทรา เห็นใจ ส่วนความขัดแย้งลักษณะที่สองได้แก่การที่ เชมรินทร์และอินทราต้องแยกทางกัน เพราะต่างฝ่ายต้องกลับประเทศของตนเพื่อคุณและผู้มี พระคุณซึ่งกำลังป่วยหนัก แม้ทั้งสองจะรักกันมากแต่ความมกัญญุกตเวทีเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่า ความรัก ปัญหาความรักต่างเชื้อชาตินั้นแม้จะเป็นอุปสรรคที่หนักหน่วงเพียงใด แต่ตัวละครก็สามารถฝ่าฟันไปได้ แต่ในเรื่องการเลือกความมกัญญุกตเวทีกับความรัก ตัวละคร ต้องสละความรัก เพราะความมกัญญุกตเวทีต้องอยู่เหนือสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น

ราชาวคีสีทอง ของ แชนไซ เทววิธ (2503) เสนอว่าความเสียดสละจะต้อง อยู่เหนือความรักและความสุขส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสียดสละคนรักให้ญาติผู้อื่น แอ กว่า เป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง ตัวละครอย่างมนัสวาศีเป็นผู้มีจิตใจเมตตาและความ เสียดสละ ไม่อาจเห็นมิ่งมิตรที่สาวผู้พิการของเธอต้องผิดหวังในความรัก จึงยอมเสียดสละ คนรักเพื่อความสุขของพี่สาว และยอมรับความทุกข์ทรมานเนื่องจากความรักไม่สมหวัง เสียเอง

ศึกหัวใจ ของ สุภาว เทวกุลฯ (2504) เป็นนวนิยายเรื่องแรก ๆ ใน ชีวิตการประพันธ์ของ สุภาว เทวกุลฯ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความรักว่า ความรักนั้นจะ ต้องเกิดจากความใกล้ชิดสนิทสนมและความพึงพอใจกันในระหว่างคู่รัก แต่สำหรับการ แต่งงานนั้นไม่อาจตัดสินใจได้ตามความปรารถนาของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการ แต่งงานเพื่อคุณธรรมได้เผชิญหน้าท้าทายซึ่งกันและกัน การแต่งงานเพื่อคุณธรรมจะต้อง

เป็นทางเลือกที่เหมาะสมดีกว่า

ความรักระหว่างจำวจมลชนก ณ เชียงแสน กับกุลลดี เริ่มต้นจากความช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทรกัน และความรักของทั้งสองควรจะต้องลงเอยไค้ด้วยดีคืออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แต่กลับต้องเผชิญอุปสรรคเพราะจำวจมลชนกตัดสินใจที่จะเสียสละความรักเพื่อให้กุลลดีแต่งงานกับชายอีกคนหนึ่งด้วยเหตุผลที่ว่าแม่ของชายผู้นั้นกำลังป่วยหนักและต้องการเห็นลูกของตนแต่งงานกับกุลลดีก่อนตาย

บ่วงขวางใจ ของ กัญญาชลา (2506) เสนอแนวคิดเชิงชุมชนนิยมและความรับผิดชอบอยู่เหนือความรัก ผ่านโครงเรื่องรักสามเส้าระหว่างชายคนหนึ่งกับหญิงสาวสองพี่น้อง โดยที่ชายคนนั้นมีพันธะอยู่แล้วกับพี่สาว แต่มีความผูกพันทางใจกับน้องเมีย ทั้งพี่ชายและน้องเมียต้องพยายามหักห้ามความปรารถนาในใจเพื่อเห็นแก่ผู้หญิงอีกคนหนึ่งที่สำคัญคือหญิงนั้นกำลังป่วยหนักรอคอยความตาย เรื่องนี้จบลงด้วยความเศร้า พี่ชายและน้องเมียไม่สามารถแต่งงานกันได้ เพราะน้องเมียถือปฏิมาณะแต่งงานกับชายอื่นเพื่อให้พี่สาวเห็นว่า เธอมีคุณธรรมเพียงพอที่จะไม่แย่งสามีของพี่สาวและสาวสวยอย่างเชอ ก็ยังเป็นที่ต้องการของชายอื่น ถึงแม้ว่าอุปสรรคต่าง ๆ จะหมดสิ้นไปเพราะการตายของพี่สาวแต่น้องเมียก็ไม่สามารถกลับมาแต่งงานกับพี่ชายได้ เพราะเธอมีลูกกับชายที่เธอแต่งงานด้วย คุณธรรมและความรับผิดชอบทำให้น้องเมียต้องทุกข์ทรมานอยู่กับชายที่ไม่รักเพื่อเห็นแก่ลูกซึ่งเป็นเสมือนบ่วงคล้องใจไม่ให้ทำในสิ่งที่เป็นเพียงความต้องการส่วนตน

ระหว่างวัตรธรรมกับความรัก ความรักจะต้องยิ่งใหญ่กว่า แต่ระหว่างความรักกับมโนธรรม ความรักจะลดความสำคัญลงไปทันที นักประพันธ์ให้ตัวละครเอกเลือกที่จะเจ็บปวดทุกข์ทรมานเพื่อรักษามโนธรรมอันได้แก่ความกตัญญูทเวที ความเสียสละ มนุษยธรรม และความรับผิดชอบ อันเป็นความดีงามค่านิจใจเป็นสำคัญ

ค. ความแตกต่างของชนชั้นเป็นอุปสรรคความรัก ความแตกต่างของชนชั้นเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งทำให้ความรักไม่อาจลงเอยด้วยดี ความแตกต่างของชนชั้นในที่นี้หมายถึงความไม่เท่าเทียมกันทางฐานะตระกูล รวมทั้งฐานะทางเศรษฐกิจด้วย นวนิยายที่เสนอแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ สร้อยสุริยา ของ สุภา อิทธิพร, สายรุ้งสลาย ของ กฤษณา อโศกสิน และ สวสวรรค์ ของ อุปถัมภ์ กองแก้ว

สร้อยสุริยา ของ สุภา อิทธิพร (2505) เป็นนวนิยายเรื่องแรกในช่วงนี้ที่ชี้ให้เห็นว่าฐานะทางชนชั้นที่แตกต่างกันนั้นทำให้ชีวิตรักไม่อาจดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เรื่องราวความรักระหว่าง ศรีฉวี ชายหนุ่มผู้มีเชื้อสายของकुलหลวงอัคคะเนติ และคุณหญิง ศจี กับอุชินสาวหญิงสาวสวยเชื้อสายพม่าผู้ไร้อุปการะจากครอบครัวที่คุนหญิง ศจีผู้เป็นมารดาของศรีฉวีไม่ยอมรับอุชินสวยเป็นสะใภ้ทั้ง ๆ ที่โคจกทะเลียนสมรสกันแล้ว เพราะถือว่าเป็นความเลื่อมเสียเกียรติยศอย่างยิ่งที่ตระกูลอันสูงส่งต้องแปดเปื้อนกับตระกูลของหญิงสาวผู้ไร้ห้วนอนปลายเท้าเช่น อุชินสวย ความรักระหว่างศรีฉวีและอุชินสวยไม่อาจลงเอยกันได้เลยหากอุชินสวยไม่ไ้แปรเปลี่ยนฐานะจากผู้หญิงซึ่งไม่มีชาติตระกูลกลายเป็นหม่อมราชวงศ์สร้อยสุภา ศักดิ์ศากุ ผู้เพียบพร้อมไปด้วยเกียรติยศและทรัพย์สินเงินทอง คุณหญิงศจีก็คลายความชิงชัง รังเกียจ และยอมรับเธอเป็นสะใภ้ของตระกูลอัคคะเนติอย่างเต็มใจยิ่ง การคลี่คลายเรื่องลักษณะนี้ทำให้เห็นแนวคิดอย่างเด่นชัดว่าความแตกต่างทางชนชั้นอันได้แก่ความไม่เท่าเทียมกันทางฐานะ เศรษฐกิจ และชาติตระกูลเป็นอุปสรรคต่อความรัก ทิวละครอย่างอุชินสวยจึงประสมปัญหาความรักในช่วงแรกของเรื่อง แต่เมื่อฐานะทางชนชั้นของเธอเปลี่ยนแปลงไป ความรักของเธอจึงประสบความสำเร็จ

สายรุ้งสลาย ของ กฤษณา อโศกสิน (2506) เสนอแนวคิดที่ว่าชนชั้นเป็นอุปสรรคขวางกั้นความรัก ผู้ที่พยายามฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ดังกล่าวจะต้องได้รับความผิดหวังเจ็บปวด ทุกข์ทรมานในที่สุด ดังเช่น ปิ่น พรสุจริต ผู้บูชาความรักโดยไม่คำนึงถึงความ เป็นจริงเรื่องความแตกต่างของชนชั้นอันได้แก่ วงศ์ตระกูล ฐานะทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการยอมรับของญาติพี่น้องอีกฝ่ายหนึ่ง ล้วนแต่เป็นกำแพงกั้นมิให้ความรักสมดังที่มุ่งหวังไว้ เธอยังคงปล่อยใจให้ระเหิงไปกับความรักผู้ที่มีศักดิ์สกุลเหนือกว่า ทั้ง ๆ ที่เธอมองเห็น เธอเป็นเพียงเครื่องนํ้าบักความใคร่ ไม่มีศักดิ์ศรี เกียรติยศคู่ควรกับตระกูลอันสูงส่งของ เขา สุกท้ายทัศนคติความรักของปิ่นก็ได้ทำลายตัวเธอเองให้จมชีวิตอยู่ในชอกชอยเล็ก ๆ แคบ ๆ ต้องขายบ้าน ขายที่ดิน อันเป็นมรดกชิ้นสุดท้ายของบรรพบุรุษ และเป็นความภาคภูมิใจที่พอจะหลงเหลืออยู่บ้าง มาเป็นเจ้าของบ้านเช่าแคบ ๆ นาสมเพศเวทนา ความรักของปิ่นจึงเปรียบได้กับสายรุ้งซึ่งลวงตาให้มองเห็นความสวยสดงดงามด้วยสีสันต่าง ๆ เพียงชั่วคราว แต่เมื่อสายรุ้งมิใช่ความจริง เป็นเพียงภาพลวงตามันจึงต้องจางหายไปเหลือไว้แต่ความว่างเปล่า

สวรงค์คำ ของ อุปถัมภ์ กองแก้ว (2506) เสนอปัญหาของความรักอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางชนชั้น และชี้ให้เห็นว่าปัญหาคงกล่าวจะคลี่คลายได้ก็ต่อเมื่อฝ่ายที่มีฐานะทางชนชั้นเหนือกว่ากล้าที่จะต่อต้านความนิยมของชนชั้นตนเอง โดยตัดสินรักด้วยคามพึงพอใจของตนเองเป็นสำคัญ ไม่โยคิตต่อความรู้สึกของผู้อื่นนอกจากคนที่รักเพียงผู้เดียว

พระเอกในนวนิยายเรื่องนี้คือ ชราคร ซึ่งอยู่ในฐานะผู้มีอันจะกินคือเป็นน้องชายผู้อำนวยกาโรงเรียนซึ่งจะได้สืบทอดมรดกโรงเรียนแห่งนั้นต่อไปในอนาคต เขากล้าที่จะต่อต้านความนิยมของชนชั้นของเขาโดยขอแต่งงานกับครุณน้อยผู้มีวุฒิการศึกษาต่ำ และมีกำเนิดที่ต่ำคอยเทิบโตมาจากเด็กกำพร้าผู้ไร้ประวัติ ควบสาเหตว่าหญิงนั้นมีความดีงามที่เขาซาบซึ้งประทับใจ ไม่มีผู้ใดสามารถยับยั้งความปรารถนาของเขาได้ แม้แต่พี่สาวของเขาซึ่งเป็นผู้อำนวยกาโรงเรียนและพยายามชักขวางความรักของคนทั้งสองทุกวิถีทาง เพราะฐานะอันไม่คู่ควรกัน อย่างไรก็ตาม ผู้ประพันธ์ก็ยกปัญญาคงกล่าวเพียงแค่นี้ให้พระเอกขอแต่งงานกับนางเอก ส่วนความยุ่งยากในอนาคตอันเนื่องมาจากนางเอกจะไม่เป็นที่ยอมรับจากญาติของพระเอก ผู้ประพันธ์มิได้กล่าวถึง แต่ สวรงค์คำ ก็แสดงให้เห็นว่าความรักต่างชนชั้นนั้นเกิดขึ้นและสามารถก้าวผ่านอุปสรรคดังกล่าวไปได้ด้วยความกล้าหาญ มั่นคงและจริงใจของตัวละครเอง ไม่จำเป็นต้องให้ตัวละครเลื่อนฐานะทางสังคมให้สูงเทียบเท่ากับอีกฝ่ายหนึ่งอย่างเช่นที่ปรากฏในเรื่อง สร้อยสุริยา

ทัศนะเรื่องความรักต่างชนชั้นของนักประพันธ์ในช่วง พ.ศ. 2501-2506 มี 2 ทัศนะ ทัศนะแรกเป็นการยอมรับว่าชนชั้นเป็นกำแพงขวางกั้นความรักเกินกว่าที่คนเราจะป่ายป็นข้ามไปได้ ทัศนะที่สองเป็นความพยายามหาทางออกให้กับปัญหาความรักต่างชนชั้น โดยปรับฐานะตนเองให้คู่ควรกับอีกฝ่ายหนึ่ง หรือใช้วิธีต่อต้านความนิยมของชนชั้นโดยยึดความพอใจของตนเป็นหลัก ไม่เกรงกลัวต่อความผิดหวังหมองใจของญาติพี่น้องที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าว

ง. ธรรมชาติของความรัก นอกจากความรักในทัศนะต่าง ๆ ที่ปรากฏในนวนิยายช่วง พ.ศ. 2501-2506 ดังที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น นวนิยายบางเรื่องเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความรักในอีกแง่มุมหนึ่งได้แก่แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของความรัก ซึ่งเป็นการ เสนอทัศนะเรื่องความรักอย่างกว้าง ๆ ตามความคิดเห็นส่วนตัวของนักประพันธ์

นวนิยายที่เสนอแนวคิดลักษณะนี้ได้แก่ สุกสายป่าน ของ ชวงศ์ ฉายะจินดา, สกาเว็อน ของ พนมเทียน, รักสลักหทัย ของ บุษยมาส, กรรมลิขิต ของ แกมกัญจน์ ศุภวรรณ

สุกสายป่าน ของ ชวงศ์ ฉายะจินดา (2504) เสนอว่าความรักในวัยหนุ่ม เป็นอารมณ์ที่รุนแรงยากที่จะระงับยับยั้งได้ ต่อเมื่อใดที่เคล็ดไปสุดกำลังก็พบเห็นประสพ- การณ์ชีวิตมากขึ้นก็จะไคล่สติ หยุคยังการคืนรน ดังเช่นความรักของ ม.ล.ฐิติ ผู้ลุ่มหลง อยู่ในความรักอันร้อนแรงในวัยหนุ่ม จนไม่อาจแยกแยะความแตกต่างระหว่างหญิงสาว ผาแผดสองคนและหลงแต่งงานกับผาแผดที่ไม่ใช่คู่รักด้วยความเข้าใจผิด เมื่อ ม.ล.ฐิติ ทราบความจริงก็ปฏิเสธภรรยาของเขาเคล็ดไปหาหญิงที่รักและได้เปรียบเทียบความ แตกต่างระหว่างผาแผดคนองที่เขารักกับผาแผดที่ผู้เป็นภรรยา ทำให้เขาตระหนักใน คุณค่าภรรยาผู้เปี่ยมไปด้วยคุณสมบัติของความเป็นกุลสตรี ในขณะที่หญิงที่เขาเคยรักด้วย อารมณ์อันรุนแรงในวัยหนุ่มนั้นไม่ปรากฏความตั้งงามชวนให้ลุ่มหลงแต่ประการใด ฐิติจึง หยุคยังการคืนรนไขว่คว้าทะเยอทะยานหาความรักอย่างคนไร้สติอีกต่อไป

สกาเว็อน ของ พนมเทียน (2504) กล่าวถึงธรรมชาติของความรัก ว่าสามารถแปรเปลี่ยนได้ตามกาลเวลา กล่าวคือ เวลาทำให้ความรักที่มีต่อหญิงคน หนึ่งจืดจางไป ในขณะที่เดียวกันเวลาสามารถแปรสภาพความรักแบบ เครือญาติไปสู่ ความรักแบบหนุ่มสาวได้ ความรักจึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน เช่นความรักของทรงกลด บริรักษ์นรากร ซึ่งในครั้งหนึ่งเคยมีต่อเพ็ญลักษณ์ ราชไมตรี อย่างหนุ่มสาวที่หวังครองคู่ อยู่ร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันเขาก็รักสกาเว็อน ราชไมตรี หลานสาวผู้แก่นแก้วของ เพ็ญลักษณ์อย่างพี่กับน้องด้วยความจริงใจและบริสุทธิ์ใจ แต่เวลาก็สามารถเปลี่ยนแปลง ความรักของทรงกลดที่มีต่อเพ็ญลักษณ์ให้กลายเป็นความรักแบบเพื่อน และแปรความรัก แบบพี่น้องที่เขามีต่อสกาเว็อนให้กลายเป็นความรักแบบหนุ่มสาวได้ ทศนะคังกล่าวนี้ ตรงข้ามกับทศนะเรื่องความรักที่ปรากฏในเรื่อง รักสลักหทัย ของ บุษยมาส (2504)

รักสลักหทัย และ ใต้เงาใจ ซึ่งเป็นภาคที่ 2 ของ รักสลักหทัย เสนอว่า ความรักที่แท้จริงจะมั่นคงแม้อกาลเวลาจะผ่านไป ความรักระหว่างทยาและชัชชาริใน รักสลักหทัย นี้ประสบอุปสรรคมากมายได้แก่ การที่มารดาของทยาไม่ยอมรับชัชชาริ เป็นสะใภ้ เพราะเธอเป็นลูกสาวเศรษฐีใหม่ซึ่งไร้เกียรติยศ ตลอดจนการที่ชัชชาริ ต้องหลบหลีกการประณามของสังคมในฐานะที่เธอเป็นลูกสาวคอมมิวนิสต์ไปอยู่ต่าง

ประเทศเป็นเวลาหลายปี แม้ช่วงเวลาที่ยังสองจากกันจะมีหญิงสาวและชายหนุ่มคนอื่น ๆ ที่มีรูปสมบัติและคุณสมบัติเหนือกว่าเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิต แต่ก็ไม่สามารถแปรเปลี่ยนความรักของคนทั้งสองได้ ทั้งคู่ยังคงรอคอยกันและประสมความสมหวังในชีวิต

กรรมลิขิต ของ แกมกัญจน์ สุภวรรณ (2505) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของความรักอย่างกว้าง ๆ ว่า ความรักของคนเรานี้ไม่เหมือนกัน บางคู่อาจร้ายรื่นรอกพันจากอุปสรรคทั้งปวง แต่บางคู่อาจต้องเผชิญปัญหาจนไม่อาจครองคู่อยู่ร่วมกันได้ แล้วแต่จังหวะชีวิตของคู่ใดที่จะพานพบหรือล่วงผ่านอุปสรรคในชีวิตนั้น ๆ ดังเช่นความรักของหนุ่มสาว 2 คู่ในนวนิยายเรื่อง กรรมลิขิต คู่แรกเป็นคู่รักที่ประสมความร้ายรื่นในชีวิตรัก ส่วนอีกคู่หนึ่งกลับต้องประสบปัญหาอันหนักหน่วงนานัปการ ทั้ง ๆ ที่โดยลักษณะนิสัยคนทั้งสองสามารถอยู่ร่วมกันได้ควยดี แต่ทั้งคู่โชคร้ายที่บรรพบุรุษของทั้งสองฝ่ายอาฆาตแค้นกัน ความรักจึงไม่สมหวัง และลงเอยด้วยการตายจากกัน

ธรรมชาติของความรักที่ปรากฏในนวนิยายในช่วง พ.ศ. 2501-2506 จะกล่าวถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับความรักตามทัศนะของนักประพันธ์ซึ่งส่วนใหญ่จะเสนอว่าความรักเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น เพราะแปรเปลี่ยนได้ควยตัวของมันเอง หรือมีเหตุแวดล้อมที่ทำให้ความรักให้แปรเปลี่ยนไป มีเพียงเรื่องเดียวที่เสนอแนวคิดคัดค้านธรรมชาติของความรักที่กล่าวมาแล้ว คือเรื่อง รักสลักหทัย ซึ่งถือว่าความรักแท้ นั้นเป็นอมตะไม่มีวันที่จะเสื่อมสลายไปง่าย ๆ

นอกจากนวนิยายที่เสนอแนวคิดเรื่องความรักระหว่างหนุ่มสาวที่ได้อธิบายมาแล้ว ยังปรากฏนวนิยายที่เสนอแนวคิดเรื่องความรักระหว่างพ่อแม่ที่มีต่อลูก แต่มีเพียง 2 เรื่อง คือ แม่มาย ของ จุลลดา ภักดีภูมิินทร์ และ สักวันหนึ่ง ของ สาเรศ ศิระมณัส

แม่มาย ของ จุลลดา ภักดีภูมิินทร์ (2505) แสดงให้เห็นความรักอันยิ่งใหญ่ของแม่ที่มีต่อลูก แม่ทนทุกข์ยากลำบากท่ามกลางเสียงลูกจนเต็มใหญ่แต่เพียงลำพัง เนื่องจากพ่อเสียชีวิตในระหว่างปฏิบัติการราชการ แม่อกทนและเข้มแข็งพอที่จะไม่ร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เพราะไม่ต้องการให้ผู้ใดคอยหมิ่นศักดิ์ศรีของเธอและลูก ในที่สุดแม่ยอมเสียสละการแต่งงานครั้งใหม่เพื่อเห็นแก่ความสุขของลูก

สักวันหนึ่ง ของ สาเรศ ศิระมนัส (2505) กล่าวถึงความรักความผูกพันแบบพอกับลูกนั้นไม่จำเป็นและต้องมาจากความสัมพันธ์ทางสายเลือดเสมอไป แต่ด้วยความรักความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจกัน บุคคลที่ไม่ใช่พ่อลูกกันโดยสายเลือดก็สามารถที่จะมีความรักลักษณะเดียวกันได้ เช่น ความรักของ ชานี เทพวงศ์ ที่มีต่อ รัศมิยา ชานีไม่มีลูก ส่วนรัศมิยานั้นไม่เคยได้รับความรักจากพ่อบังเกิดเกล้าเลย ความรู้สึกที่ตรงกันก่อให้เกิดความรักอันพอกันขึ้นในใจของทั้งสอง ในขณะที่คนภายนอกมองเห็นว่าความรักนี้เป็นเรื่องโลภก็วิสัย แต่ทั้งคู่ก็ได้พิสูจน์ความจริงใจและบริสุทธิ์ใจให้คนภายนอกเห็นในที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับความรักที่ปรากฏในนวนิยายนี้มักจะเน้นคุณค่าความรักอันเกิดจากความจริงใจและบริสุทธิ์ใจ ไม่ติดยึดอยู่ในเงินทอง ทรัพย์สินสมบัติ หรือรูป รส กลิ่น เสียง จึงปรากฏนวนิยายซึ่งเสนอแนวคิดท่านองนี้มากที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม ความรักไม่ใช่สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับมนุษย์ หากเปรียบกับมโนธรรม อันได้แก่ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละ มนุษยธรรม และความรับผิดชอบ นวนิยายจำนวนไม่น้อยจึงเสนอแนวคิดที่เน้นมโนธรรมเหนือความรัก ซึ่งตัวละครเอกในนวนิยายเหล่านั้นจำต้องเสียสละความรักเพื่อความสุขของผู้อื่น นอกจากนั้นแนวคิดที่เสนอว่าความแตกต่างทางชนชั้นมีอิทธิพลขัดขวางความรักกระทั่งไม่ให้ลงเอยได้ด้วยดี ก็เป็นแนวคิดที่ปรากฏในนวนิยาย พ.ศ. 2501-2506 จำนวนไม่มากนัก แนวคิดที่จัดว่าเด่นคือความพยายามหาทางออกให้กับปัญหาความรักต่างชนชั้นด้วยการต่อต้านความนิยมของชนชั้นตนเอง ไม่ยินยอมให้ผู้ใดกำหนดวิถีทางแห่งความรักของตน และแนวคิดประการสุดท้ายเป็นการเสนอทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของความรัก ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏในแนวเดียวกันว่าความรักเป็นสิ่งที่ไม่มั่นคง ไม่ควรติดยึดและถือเป็นเรื่องจริงเป็นจังจนเกินไป

แนวคิดเรื่องชีวิต

แนวคิดเรื่องชีวิตในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 มีหลากหลายลักษณะดังต่อไปนี้

- ก. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
- ข. แนวคิดเรื่องคุณค่าของมนุษย์
- ค. แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์

ก. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต นวนิยายในช่วง พ.ศ. 2501-2506
เสนอหลักการดำเนินชีวิตดังนี้

1. การดำเนินชีวิตที่ดีควรยึดความสุข รอบคอบ เป็นหลัก
2. การดำเนินชีวิตที่ดีควรมีความอดทนต่ออุปสรรคและความยากลำบาก
ทั้งปวง
3. การดำเนินชีวิตตามอุดมคติของนักประพันธ์
4. การดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดคือการติดยึดสิ่งนอกกายทั้งปวง

1. การดำเนินชีวิตที่ดีควรยึดความสุข รอบคอบ เป็นหลัก นวนิยายที่
เสนอแนวคิดดังกล่าวจะชี้ให้เห็นโทษของความขาดเหตุผล ขาดการไตร่ตรองพิจารณา
ให้ลึกซึ้งถึงความจริง รวมทั้งการตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยความเร่งร้อน และยึดอารมณ์
มากกว่าเหตุผล นอกจากนั้นยังกล่าวถึงผลดีของการมีความสุข รอบคอบ ในการพิจารณา
พิจารณาปัญหาต่าง ๆ นวนิยายที่เสนอแนวคิดเช่นนี้ได้แก่ บัวสีน้ำเงิน ของ มธุรส
ขวัญคืน ของ อุปถัมภ์ กองแก้ว ละอองดาว ของ พนมเทียน หนึ่งในทรง ของ
บุษยมาศ รักเล่ห์ และ จำเลยรัก ของ ชวงส์ ฉายะจินดา

บัวสีน้ำเงิน ของ มธุรส (2504) กล่าวถึงผลเสียของการตัดสินใจ
ด้วยอารมณ์ ขาดการไตร่ตรองด้วยเหตุผล ตัวเอกของเรื่องคือทัศน หลงเชื้อค้าผู้
ปลุกปั้นของผู้อื่น ซึ่งหวังทำลายความรักของเขากับบุษกร ซึ่งเป็นหญิงสาวสวยและคิยาม
ทำให้ความรักที่ควรลงเอยด้วยดีกลับต้องแตกแยกกัน และทัศนเกือบจะต้องเสียชีวิตเพราะ
ความวู่วามขาดสติ

ขวัญคืน ของ อุปถัมภ์ กองแก้ว (2504) เป็นนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งซึ่งชี้ให้
เห็นผลเสียของการขาดความสุข รอบคอบ ในการขบคิดปัญหาต่าง ๆ เช่นเดียวกับเรื่อง
บัวสีน้ำเงิน แต่เกิดขึ้นกับขวัญคืนซึ่งเป็นเด็กสาวไร้เดียงสา ขาดประสบการณ์ในชีวิต
เชอถูกใช้เป็นเครื่องมือของบุคคลอื่นซึ่งเจตนาไม่ดีต่อเธอและครอบครัว ในการกอบโกย
ผลประโยชน์ตลอดจนสร้างความแตก่าวให้เกิดขึ้นในครอบครัว ในที่สุดเธอก็สูญเสียทุก
สิ่งทุกอย่าง

ละอองควาว ของ พนมเทียน (2505) เสนอแนวคิดว่าการตัดสินใจสิ่งใด
 ต้องคิดให้รอบคอบมิฉะนั้นจะก่อให้เกิดความผิดพลาด และยากที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดนั้น
 ปัญหาที่เกิดขึ้นในนวนิยายเรื่อง ละอองควาว นั้น เนื่องมาจากพระเอกคือ กรกฎ ปฏิเสธ
 การแต่งงานแบบคลุมถุงชนกับนางเอกคือละอองควาว โดยคิดเอาเองว่าละอองควาวเป็น
 ผู้หญิงไม่สวยและไม่มีคุณสมบัติพอที่จะเป็นภรรยาของเขา ทั้งนี้เพราะกรกฎได้นำภาพ
 เด็กหญิงละอองควาวในอดีตที่เคยรู้จักมาเป็นเครื่องลงความเห็นนั้นโดยไม่พินิจพิจารณาให้
 ถิ่นถ้วนว่ากาลเวลาผ่านไปทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเปลี่ยนแปลงไป เด็กหญิงละอองควาวผู้มีรูปร่าง
 น่าชังในอดีตได้กลายเป็นนางสาวละอองควาวผู้เพียบพร้อมไปด้วยความงามทั้งกาย ใจ
 และคุณสมบัติของกุลสตรี ผลก็คือกรกฎพลาดโอกาสที่จะได้แต่งงานกับละอองควาวซึ่งเป็น
 หญิงที่เขาหลงรักภายหลังที่ไคร้รู้จักกัน ชีวิตของเขาขาดความสุขก็เนื่องมาจากการตัดสินใจ
 ที่ผิดพลาดขาดความรอบคอบนั่นเอง

หนึ่งในทรวง ของบุษยามาส (2505) เสนอแนวคิดคล้ายคลึงกับ ละอองควาว
 กล่าวคือ ชี้ให้เห็นว่า การตัดสินใจว่าผู้ใดเป็นคนดีหรือเลวด้วยประสบการณ์เก่า ๆ ใน
 อดีตหรือตัดสินคนจากคำบอกเล่าของผู้อื่นนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ความยากลำบากใจ
 ระหว่างหทัยรัตน์และอนุวัชนางเอกและพระเอกในเรื่องนี้สืบเนื่องจากสาเหตุดังกล่าว
 นางเอกชิงชิงพระเอกเพราะเธอเคยรังแกเธอเมื่อสมัยยังเป็นเด็ก ส่วนพระเอกรังเกียจ
 นางเอกเพราะเธอเชื่อคำบอกเล่าของเพื่อนว่าเธอเป็นหญิงหลายใจ นอกจากนั้นตัวละคร
 ทั้งสองยังมีทิฐิมานะและเชื่อมั่นในความคิดของตนเองมากเกินไป การปรับความเข้าใจ
 กันจึงเป็นไปได้ยาก ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง ชายหญิงทั้งสองต่างเป็นคนดี และควรมี
 ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากกว่าที่จะเป็นศัตรูกัน

รักเล่ห์ ของ ชูวงศ์ ฉายะจินดา (2506) กล่าวถึงการใช้เหตุผลที่ง่าย
 และสิ้นเชิงจนเกินไปในการประเมินค่าว่าผู้ใดเป็นคนดีหรือคนเลว ซึ่งเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง
 อาจถูกหลอกลวงได้ง่าย ในเรื่อง รักเล่ห์ นี้ ตัวเอกของเรื่องคือ พิมพัทธ์ ประเมินค่า
 คนอย่างฉาบฉวยเพียงรูปร่างภายนอก ตามประสาเด็กวัยรุ่นที่นิยมชายที่มีความหล่อเหลา
 สว่างงามมากกว่าความดีงาม ทั้งนี้เพราะความดีงามเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยกาลพอสมควรจึง
 จะเข้าใจได้ ไม่ใช่เพียงใช้สายตาในการตัดสินอย่างลวก ๆ ง่าย ๆ พิมพัทธ์ผู้อ่อน-
 เยว่ต่อโลกเกือบจะเสียที่คนชั่วในร่างเทพบุตรที่แฝงตัวเข้ามาเพื่อมุ่งหวังประโยชน์

บางอย่างจากเธอ ในทางตรงกันข้ามเธอกลับปฏิเสธชายหนุ่มแสนดี ซึ่งเจตนาช่วยเหลือเธอด้วยความบริสุทธิ์ใจเพียงเพราะเธอไม่มีรูปกายที่หล่อเหลาเทียบเท่าชายคนแรก

จำแลงรัก ของ ชูวงศ์ ฉายะจินดา (2506) เป็นตัวอย่างของการใช้ความสุขุม รอบคอบ และเปิดโอกาสให้ผู้ที่กระทำความคิดได้พิสูจน์ตัวเอง ไม่ควรสรุปว่าผู้ใดเป็นคนดีหรือคนชั่ว เพียงพฤติกรรมที่ปรากฏในช่วงเวลาสั้น ๆ การกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดผลดี คือทำให้ผู้ที่กระทำความคิดเพราะความจำเป็น มีโอกาสแก้ตัว ไม่ต้องถลำลึกลงไปในความชั่ว และได้เริ่มต้นชีวิตใหม่

การดำเนินชีวิตที่มีความสุขุม รอบคอบเป็นหลักจึงเป็นวิถีทางดำเนินชีวิตที่ดี ก่อให้เกิดผลดีต่อบนสอง ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลใดขาดคุณสมบัติดังกล่าว ผลเสียต่าง ๆ ก็จะมีติดตามมาถึง แม้วานวนิยายทุกเรื่องจะลงเอยด้วยความสุข อุปสรรคต่าง ๆ หมกคลุ่นไป พระเอกและนางเอกสามารถเข้าใจกันในตอนท้าย แต่ความเคียดแค้น หุกซ์-ทรมาณใจที่ตัวเอกได้รับอันเนื่องมาจากการดำเนินชีวิตที่ขาดเหตุผล ขาดความสุขุมรอบคอบ ย่อมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การดำเนินชีวิตที่ขาดความสุขุมรอบคอบเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามทัศนะของนักเขียนนวนิยายในช่วงนี้

2. การดำเนินชีวิตที่ดีควรมีความอดทนต่ออุปสรรคและความยากลำบาก
ทั้งปวง นวนิยายที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ยึดความอดทนต่ออุปสรรคและความยากลำบากเป็นที่ตั้งนี้ จะชี้ให้เห็นว่าธรรมชาติของโลกนั้นมีความสุขและทุกข์สลับเคล้ากัน ความทุกข์ใจเศร้าหมองที่มนุษย์ประสบจึงไม่ได้คงอยู่ตลอดไป ในอนาคตชีวิตคงจะได้รับความสุขสมหวังบ้าง ดังนั้นมนุษย์จึงควรมีความอดทน รอคอยวันที่ความสุขนั้นจะมาถึง นวนิยายที่เสนอแนวคิดเช่นนี้ได้แก่ ตะวันลา ของ สุภา นครานุรักษ์, รักฉาบหักหาย ของ นาถฤดี

ตะวันลา ของ สุภา นครานุรักษ์ (2503) เสนอให้มนุษย์มีความหวัง ไม่ท้อแท้หมกดำลใจ และมีความอดทน ยอมรับความทุกข์เมื่อเผชิญอุปสรรค หรือความยากลำบากทั้งปวง เพราะอุปสรรคต่าง ๆ นั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชีวิต เมื่อเกิดขึ้นก็ต้องสิ้นสุดลง เหมือนโลกมนุษย์ที่มีทั้งความมืดและความสว่างควบคู่กันไป เช่นเดียวกับชีวิตของเด็กสาวผู้นางสาวคือ ลินธิ์ ในเรื่อง ตะวันลา นี้ เธอต้องเผชิญกับความทุกข์ยากสาหัสได้แก่ กำพร้าพ่อแม่ ถูกป่ากระทำทารุณเยี่ยงทาส แต่เธอยึดวิถีทาง

ดำเนินชีวิตที่ออกหน่ออุปสรรคและความทุกข์ยากทั้งปวง สุดท้ายเธอก็กลายเป็นเศรษฐี เพราะได้รับมรดกจากพ่อ วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสุขสมบูรณ์โดยที่เธอไม่ต้องกินรันทน ขวนขวายแต่ประการใด

รักฎาหักหาย ของ นาถฤติ (2504) เสนอแนวคิดคล้ายคลึงกับ ตะวันลา กล่าวคือ มุ่งเน้นให้คนมีความออกหน่อสภาพเลวร้ายที่ประสบในชีวิต และรักษาความดีงามในใจอย่างมั่นคง รอคอยวันที่อุปสรรคต่าง ๆ คลี่คลายไปเอง อธิยา ตัวละครเอกในเรื่อง รักฎาหักหาย เป็นผู้ยึดถือคติการดำเนินชีวิตดังกล่าว แม้ชีวิตจะได้รับความยากลำบากเช่นเดียวกับสินีทรียในเรื่อง ตะวันลา คือ กำพร้าพ่อแม่ ถูกป่าทารุณ นอกจากนี้เมื่อมีความรักก็ถูกอื่นขัดขวาง แต่เธอไม่เคยย่อท้อต่อชีวิต มีความหวัง และมุ่งมั่นกระทำ ความดีตลอดมา สุดท้ายก็ได้รับความสุขในชีวิต คือได้ครอบครองมรดกมหาศาล และได้แต่งงานกับชายที่รัก

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในนวนิยายเรื่อง ตะวันลา และ รักฎาหักหาย นี้เป็นความออกหน่ออุปสรรคและความทุกข์ยาก ขอมรับที่จะเป็นฝ่ายถูกกระทำโดยไม่โต้ตอบ แต่อย่างไรก็ตาม นวนิยายร่วมสมัยเดียวกันที่เสนอแนวคิดขัดแย้งกับ ตะวันลา และ รักฎาหักหาย ได้แก่ น้ำผึ้งขม ของ กฤษณา อโศกสิน และ มานมลทิน ของ สุภา อธิธิพร

น้ำผึ้งขม ของ กฤษณา อโศกสิน (2504) เสนอแนวคิดว่า จิตใจแบบแม่พระคือออกหน่อความทุกข์ยาก และยอมเป็นผู้เสียสละจนเกินขอบเขตนั้นก่อให้เกิดความทุกข์ ไม่มีวันที่จะได้รับความสุข หากไม่กล้าเผชิญหน้าสู่อุปสรรคปกป้องผลประโยชน์ บางประการที่ตนเองสมควรจะได้รับความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของกิงสศาลซึ่งเป็นตัวเอกของนวนิยายเรื่องนี้เกิดขึ้นเพราะเธอยึดมั่นในคติการดำเนินชีวิตดังกล่าว เมื่ออยู่ในฐานะลูกก็ยินยอมให้แม่ชายให้เป็นนางบำเรอ เมื่ออยู่ในฐานะนางบำเรอก็ยอมรับสภาพของตนเอง โดยไม่เรียกร้องความรับผิดชอบจากชายผู้นั้นในฐานะภรรยา เมื่อถึงคราวก็ต้องเลือกระหว่างความรักกับคุณธรรม เธอเลือกคุณธรรม กล่าวคือ พร้อมที่จะเสียสละสามีให้หญิงอื่น และยอมรับความทุกข์ทรมานจากความรักที่ไม่สมหวังเสียเอง กิงสศาลจึงถูกขอร้องให้เป็นฝ่ายให้และเป็นผู้ให้มาโดยตลอด แต่เมื่อเธอเริ่มกระทำตามความปรารถนาของตน แม้มิได้เกิดจากจิตใจอันแกร่งกล้าในการที่จะปฏิวัติความคิดเก่า ๆ

ของเธอเอง แต่มาจากแรงสนับสนุนจากบุคคลอื่น ชีวิตของเธอก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

มานมลิน ของ สุภา อิทธิพร (2506) เป็นนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งซึ่งเสนอแนวคิดคัดค้านการดำเนินชีวิตด้วยการยึดมั่นความอดทนยินยอมที่จะเป็นฝ่ายถูกกระทำอย่างไร้ขอบเขต โดยเสนอให้คนเราต่อสู้บรรทัดเพื่อปกป้องตนเองให้พ้นจากการถูกเหยียดหยามจากบุคคลอื่นหากแน่ใจว่าเป็นฝ่ายถูก แม้วิธีการต่อสู้ดังกล่าวจะเป็นวิธีที่ก้าวร้าวและรุนแรงก็ตาม ผู้หญิงอย่างนั้นทพร ยึดถือคติเป็นตัวของตัวเอง และกระทำทุกสิ่งตามความปรารถนาโดยไม่ใยดีต่อความรู้สึกของผู้อื่น เธอกล้าที่จะตอบโต้การกระทำของบุคคลอื่นผู้มีเจตนาร้ายต่อเธออย่างคาตอตา พันต่อพัน ด้วยวิธีการดังกล่าว เธอจึงสามารถปกป้องตนเองให้พ้นจากการถูกหมิ่นเหยียดหยามและการกลั่นแกล้งจากบุคคลอื่น ตลอดจนสามารถพิทักษ์รักษาทรัพย์สินสมบัติอันเป็นสิทธิ์ของเธอไว้ได้

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่เสนอให้ยึดถือความอดทนเป็นที่ตั้ง เป็นแนวคิดที่ให้ความหวังต่อการมีชีวิต มิให้ท้อแท้หมกมุ่นใจ เมื่อเผชิญอุปสรรคหรือความทุกข์ยาก แนวคิดนี้มิได้เสนอให้คนเรากล้าต่อสู้เผชิญปัญหาด้วยความคิดและเหตุผล หากแต่ให้ยอมรับความทุกข์และปลอบโยนว่าความทุกข์นั้นคงจะอยู่ไม่นานนัก อย่างไรก็ตาม มีนวนิยายบางเรื่องที่เสนอแนวคิดคัดค้านแนวคิดดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือสนับสนุนให้คนเรากล้าต่อสู้เผชิญปัญหาไม่ใช่เป็นฝ่ายอดทน ออกสู้ เสียสละแต่เพียงฝ่ายเดียว เพื่อที่ชีวิตจะได้ไม่ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากเศร้าหมอง

3. การดำเนินชีวิตตามอุดมคติของนักประพันธ์ การดำเนินชีวิตตามอุดมคติของผู้เขียนเป็นแนวคิดที่แสดงความใฝ่ฝันของผู้เขียนที่มีต่อวิถีทางดำเนินชีวิตที่ตนเองคิดว่าดีที่สุด ผู้ใดที่ยึดแนวทางการดำเนินชีวิตดังกล่าวจะได้รับความสุขในชีวิต นวนิยายที่เสนอแนวคิดเช่นนี้ในระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 มีเพียง 2 เรื่อง คือ รอยป่า ของ อรชร และ พันธุ์ บางกอก และ ลูกทาส ของ รพีพร

รอยป่า ของ อรชร และ พันธุ์ บางกอก กล่าวถึงการดำเนินชีวิตที่ยึดมั่นอยู่ในความดีงามเป็นหลัก ชีวิตจะเจริญเอง แม้วารากฐานของชีวิตจะต่ำต้อยสักเพียงใดก็ตาม ความดีงามที่กล่าวถึงในนวนิยายเรื่องนี้ได้แก่การไม่เสพอบายมุขทั้งปวง ไม่ว่าจะ เป็นบุหรี่ สุรา และการล่าสอนทางกามารมณ์ มีความขยันขันแข็ง มีจิตใจโอบอ้อมอารี ซื่อสัตย์ กตัญญู

พึงพอใจในสถานภาพของตนเอง ไม่ได้สูงทะเยอทะยาน ยอมรับความต่ำต้อยตลอดจนการแบ่งชนชั้นในสังคม ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในสังคมอย่างรับผิดชอบและปฏิเสธการเสพสุขตามค่านิยมสมัยใหม่ เช่น การเต้นรำ หรือการแสวงหาความสุขตามสถานเริงรมย์

เลื้อ กลิ่นสัก ตัวละครเอกในเรื่อง ร้อยป่า คือผู้ที่ยึดถืออุดมคติดังกล่าวในการดำเนินชีวิต เขาเริ่มต้นจากเด็กกำพร้าในชนบทที่ห่างไกลความเจริญและเติบโตในวัด เขาได้รับความเมตตาจากพระในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้เรียนรู้หลักการดำเนินชีวิตในสังคม เลื้อ กลิ่นสัก ก็ได้ใช้หลักการดังกล่าวในการปฏิบัติตน ตลอดจนด้านการอาชีพ ทำให้เขาสามารถเอาชนะใจบุคคลต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย โพรหรือผู้ที่ สุจริตชนหรือโจร และก้าวขึ้นสู่ความสำเร็จในชีวิตโดยที่เขาไม่ต้องต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อความสำเร็จนั้น ความดีงามใดที่ตอบสนองเขาเอง

ลูกทาส ของ รพีพร (2505) เสนออุดมคติในการดำเนินชีวิตของผู้ที่ไม่ย่อท้อต่อโชคชะตา แม้จะมีชาติกำเนิดที่ต่ำต้อย ฐานะยากจน แต่มีความมานะบากบั่นก็จะประสบความสำเร็จด้วยตนเอง แก้ว ตัวละครเอกในเรื่องนี้ดำเนินชีวิตโดยยึดคติดังกล่าว เขาสามารถไต่เต้าจากลูกทาสผู้ต้องอุทิศร่างกาย แรงใจ วิชาให้นายทาสไปสู่ตำแหน่งขุนนาง แก้วไม่เคยศรัทธาโชคชะตาหรือชาติกำเนิดของตน พยายามคืนรณยกสถานภาพของตนให้สูงขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับอุดมคติในการดำเนินชีวิตตามทัศนะของอรชรและพันธ์ บางกอก ในนวนิยายเรื่อง ร้อยป่า เป็นการยอมรับการดำเนินชีวิตตามค่านิยมแบบไทย ๆ อย่างมั่นคง และปฏิเสธการดำเนินชีวิตตามค่านิยมแบบใหม่โดยสิ้นเชิง ส่วนอุดมคติในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในเรื่อง ลูกทาส นั้น ปฏิเสธการยอมจำนนต่อกรอบของสังคมที่กดมนุษย์ให้ต่ำกว่ามนุษย์ด้วยกัน ตัวละครที่อยู่ในฐานะทาสอย่างแท้จริงทะเยอทะยานไต่เต้าถึงอิสริภาพ แต่แกวยังเป็นทาสที่ต่อสู้ในระบบกล่าวคือ เขายอมรับฐานะการเป็นทาสและรอคอยอิสริภาพที่จะได้มาจากกำหนดเวลาการเลิกทาสตามพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เขาไม่กล้าฝ่ากรอบของสังคม หลบหนีจากความเป็นทาสไปสู่ความเป็นไทด้วยตัวของเขาเอง อย่างไรก็ตาม ร้อยป่า และ ลูกทาส เสนอแนวคิดที่คล้ายคลึงกันประการหนึ่งคือโอกาสของชนชั้นต่ำที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองไปสู่สถานภาพที่ดีกว่านั้นมีมากขึ้น เลื้อ กลิ่นสัก ใน ร้อยป่า สามารถไต่เต้าจากเด็กวัดไปสู่

ตำแหน่งป่าไม้จังหวัด ส่วนแก้วนันไค้ไปเปลี่ยนสถานภาพจากลูกทาสไปสู่ตำแหน่งขุนนาง แต่โอกาสดังกล่าวนั้นยังมีข้อจำกัด กล่าวคือ มีเพื่อชนชั้นค่าที่มีคุณสมบัติพิเศษกว่าคนอื่น ๆ ไม่ใช่คนทั่วไปจะมีสิทธิ์ที่จะไค้มา ในเรื่อง ร้อยป่า ผู้ประพันธ์มีทัศนะมองโลกในแง่ดี ผู้ที่กระทำความดีจึงไค้รับผลดีตอบแทนโดยไม่ต้องเรียกร้อง ส่วนในเรื่อง ลูกทาส นั้นผู้ที่มีความพากเพียรและมีพลังสมองมากกว่าจึงจะสามารถปรับสถานภาพของตนไค้

4. การดำเนินชีวิตที่ผิดปกติคือการศึกษาค้นคว้าในสิ่งนอกกายหึ่งปวง นวนิยายที่เสนอแนวคิดเช่นนี้มุ่งชี้ให้เห็นผลเสียของการศึกษาค้นคว้าในสิ่งนอกกายอันไค้แก่ เงินทอง ทรัพย์สินสมบัติ ชื่อเสียง อำนาจ และบุตรภรรยา เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่จีรังยั่งยืน การค้นคว้าไขว้คว้าแสวงหาสิ่งเหล่านี้ ทำให้จิตใจขาดความสงบสุข เมื่อไค้มาก็เกิดความฟุ้งฟ้อใจอยากที่จะสะสมเพิ่มพูนให้มากยิ่งขึ้น เมื่อสูญเสียก็ผิดหวังเกิดความเสียใจตามมา แนวคิดดังกล่าวนี้สามารถวิเคราะห์ไค้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกชี้ให้เห็นโทษของความทะเยอทะยานไขว้คว้าแสวงหาสิ่งนอกกาย ลักษณะที่สองชี้ให้เห็นโทษของความลุ่มหลงสิ่งนอกกาย

ลักษณะแรก : ความทะเยอทะยานก่อให้เกิดทุกข์

นวนิยายที่เสนอแนวคิดดังกล่าว ไค้แก่ นี่แหละรัก ของ ก. สุรางคนางค์ ไม่มีคำตอบจากสวรรค์ ของ ศรีวิรัตน์ สถาปนวัฒน์ ไฟใต้น้ำ ของ สุภาว เทวกุลดา

นี่แหละรัก ของ ก. สุรางคนางค์ (2502) เสนอว่าบุคคลผู้มีความทะเยอทะยานใฝ่สูง ไม่ฟุ้งฟ้อใจในสภาพความเป็นอยู่ของตน มุ่งแสวงหาชื่อเสียง ทรัพย์สินสมบัติ โดยมีไค้คำนึงถึงความผิดชอบชั่วดี จะไค้รับความผิดหวังล้มเหลวในชีวิต ความทะเยอทะยานของนวล หญิงสาวชนบทชี้ให้เห็นแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน เธอปรารถนาที่จะไค้เป็นค่างา โดยไม่ไค้ไค้คำห้ามปรามทักท้วงของมารดา นอกจากนั้นยังไค้ความเปลี่ยนแปลงหลอกลวงบุคคลในวงการการงานสามารถไค้ไปสู่ฐานะความเป็นค่างาใหญ่ เมื่อประสบความสำเร็จ เธอก็หยิ่งผยอง หลงตัวเอง ลืมญาติมิตร ไม่อ่อนน้อมถ่อมตนต่อประชาชนคนดู นวล นิลประภัสร์ จึงกลายเป็นค่างาอับแสงในที่สุด ตรงกันข้ามกับกรกมล ค่างาผู้มีชื่อเสียงอีกคนหนึ่ง ซึ่งไค้เข้ามาสู่ความเป็นค่างาด้วยความบังเอิญ ไม่ใช่ไค้ด้วยความทะเยอทะยาน นอกจากนั้นเธอยังเป็นคนดีมีมนุษยธรรม ค่างาอย่างกรกมลจึงประสบความสำเร็จในชีวิต ความสำเร็จของกรกมลและความล้มเหลวของนวลช่วยชี้ให้เห็น

ทัศนคติของผู้เขียนว่าเห็นด้วยกับการดำเนินชีวิตที่ยึดความสมถะ ฟังพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่ใช่ไขว่คว้าทะยานอยากเพื่อหวังสิ่งที่สูงส่งกว่าที่เป็นอยู่ ผู้ที่ยึดถือคติการดำเนินชีวิตดังกล่าว จึงประสบความสำเร็จในชีวิตโดยไม่ต้องดิ้นรนแสวงหา

ไม่มีคำทอจากสวรรค์ ของ ศรีวิรัตน์ สถาปนวิวัฒน์ (2504) ชี้ให้เห็น ความล้มเหลวของผู้ที่ไม่ฟังพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ แต่กลับทะเยอทะยานไขว่คว้าไปสู่สิ่งที่ตนเองคิดว่าดีกว่า และกว่าผู้นั้นจะสำนึกได้ทุกสิ่งทุกอย่างก็สายเกินไป ไม่อาจเรียกร้องวันคืนเก่า ๆ ให้กลับมาได้อีกต่อไป ชีวิตอันขมขื่นของสุนทรีย์ตัวเอกในเรื่อง ไม่มีคำทอจากสวรรค์ คือตัวอย่างที่ดีสำหรับกรณีนี้ สุนทรีย์เป็นคนหัวสูง ไม่อาจจดทนที่จะเป็นภรรยาพนักงานหนังสือพิมพ์ผู้ยากไร้ได้ เธอพยายามทุกวิถีทางเพื่อที่จะก้าวไปสู่ความเด่นดัง ร่ำรวย และมีชีวิตฟุ้งเฟ้อหรูหราในสังคม เธอได้สิ่งเหล่านั้นมาสมใจแต่กลับขาดความรัก มีชีวิตว่าเหวเจียมเหงา ทำให้เกิดความเสียดายความรัก ความอบอุ่นเก่า ๆ ที่เธอเคยได้รับจากสามีซึ่งเป็นพนักงานหนังสือพิมพ์จน ๆ และลูก แต่ทุกสิ่งก็ลี้ลับสูญไปแล้วไม่มีวันเริ่มต้นใหม่ได้ สุนทรีย์กลายเป็นทาสสุรา ยาเสพติด จากคาราญกผู้มีชื่อเสียงกลายเป็นผู้หญิงที่น่ารังเกียจใช้ชีวิตในชอกมุมเล็ก ๆ และถึงแก่ความตายในที่สุด

ไฟใต้น้ำ ของ สุภาว เทวกุลฯ (2506) เสนอแนวคิดว่าคุณคนผู้เต็มไปด้วยความทะเยอทะยานไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ กลับดิ้นรน แสวงหาความสุขภายนอกอันได้แก่ทรัพย์สิน เงินทอง และเกียรติยศเพราะเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้จะสามารถให้ความสุขแก่ชีวิตได้ ในที่สุดชีวิตของคุณคนนี้ก็ประสบความสำเร็จ เพราะทรัพย์สิน เงินทองและเกียรติยศนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดความสุขแท้จริงแต่ประการใด ในเรื่อง ไฟใต้น้ำ เสนอชีวิตของอาชานีหญิงสาวผู้ยึดถือในวัตุธรรมภายนอก ปรารถนาทรัพย์สินสมบัติและเกียรติยศเพื่อผลักดันตัวเองจากหญิงสาวธรรมดา ๆ ไปสู่สภาพใหม่ เธอจึงทอดทิ้งคู่รักเก่าและแต่งงานกับนายพลเก่า ๆ ด้วยความหวังที่จะเสพสุขบนกองเงินกองทอง และมีเกียรติในฐานะคุณหญิง ภรรยาของนายพล แต่เธอต้องผิดหวังโดยสิ้นเชิงเพราะเงินทอง ทรัพย์สิน และเกียรติยศไม่ได้ให้ความสุขที่แท้จริงดังที่เธอหวังไว้ เธอขาดความรักและความเข้าใจซึ่งไม่อาจหาได้จากสามีต่างวัยของเธอ การดิ้นรนชวนชวายเป็นเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของอาชานีจึงประสบกับความล้มเหลว ยิ่งในตอนท้ายเรื่อง

ทรัพย์สินและเกียรติยศของเขอหมกสิ้นไป เขอกลายเป็นผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่งเท่ากับเป็นการย้ำให้เห็นว่าทรัพย์สินสมบัติและเกียรติยศเป็นสิ่งฉาบฉวยหาความยั่งยืนไม่ได้ เป็นสิ่งที่มีมนุษย์ไม่ควรศรัทธาผูกพันด้วย

ลักษณะที่สอง : ความลุ่มหลงในสิ่งนอกกายก่อให้เกิดทุกข์ นวนิยายที่เสนอแนวคิดนี้ได้แก่ ชลาสัย ของ ศรีฟ้า ลดาวัลย์ และ บ่วงโลภภัย ของ กาญจนา นาค-นันทน์

ชลาสัย ของ ศรีฟ้า ลดาวัลย์ (2503) กล่าวถึงบุคคลผู้ลุ่มหลงอำนาจและใช้อำนาจนั้นบงการชีวิตของผู้อื่นให้เป็นไปตามความปรารถนาของตนโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น ย่อมได้รับความล้มเหลวทั้งตนเองและผู้ที่ถูกบงการชีวิตด้วย ความยุ่งยากทั้งปวงที่เกิดขึ้นในนวนิยายเรื่อง ชลาสัย นั้นเนื่องจากบุคคลเพียงคนเดียวคือ เจ้าจอมเข้มผู้ยึดอำนาจเป็นสรณะ เมื่อเธออยู่ในวัยสาว เธอกำลังจะยอมเสียสละความรักเพื่อแลกกับอำนาจโดยทอดทิ้งคนรักเพื่อเข้าไปดำรงตำแหน่งเจ้าจอมในวัง เมื่อคณะราษฎรกระทำการปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. 2475 เจ้าจอมเข้มไม่อาจทนอยู่ในสังคมที่ให้ความเสมอภาคระหว่างชนชั้นต่ำและชนชั้นสูงได้ เธอจึงหลบหนีไปอยู่ที่คฤหาสน์กลางแม่น้ำโขงเพื่อที่จะให้อำนาจของเธอคงอยู่ แม้อำนาจนั้นจะอยู่เหนือคนเพียงไม่กี่คนก็ตาม และคนเหล่านั้นก็ได้รับผลจากความบ้าอำนาจของเจ้าจอมเข้ม เธอบงการชีวิตของคนเหล่านั้นราวกับว่าพวกเขาคือวัตถุที่ไร้ชีวิตจิตใจ โดยเฉพาะหลานชายของเธอ จนเขาไม่อาจทนได้และหนีเตลิดไป เจ้าจอมเข้มต้องประสบกับความผิดหวัง ได้รับความเศร้าเสียใจและเสียชีวิตในที่สุด อำนาจที่เธอพยายามสร้างสมในวัยสาวจึงไม่มีความหมายอีกต่อไป คฤหาสน์กลางลำโขงซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความยิ่งใหญ่ก็กลับกลายเป็นคฤหาสน์ร้าง และถูกภัยธรรมชาติทำลาย เท่ากับเป็นการชี้ให้เห็นว่าอำนาจมิได้ยืนยงตลอดกาล แต่ก็ต้องเสื่อมสลายตามกาลเวลา ผู้ที่ไม่ตระหนักความจริงในข้อนี้ จะได้รับความผิดหวัง เศร้า และเสียใจ ดังที่เจ้าจอมเข้มได้รับ

บ่วงโลภภัย ของ กาญจนา นาคนันทน์ (2504) เสนอแนวคิดว่าความลุ่มหลงในทรัพย์สินสมบัติ บุตรภรรยา ความหยิ่งทะนงในชื่อเสียง เกียรติยศล้วนแล้วแต่เป็นบ่วงรักรังใจให้คนตกอยู่ในห้วงทุกข์ เกิดความยุ่งยากเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น ชีวิตขาดความสงบสุข ดังที่ผู้เขียนสรุปด้วยโคลงสี่สุภาพในตอนท้ายของเรื่องว่า

มีบุตรบ่วงหนึ่งเกี่ยว	พันคอ
ทรัพย์ผูกมาทาศล	หนวงไว
ภรรยาเยี่ยงบ่วงป้อ	รักริ่ง มือนา
สามบ่วงใครพันไค	จึงพันสงสาร ¹

ไชยยศ ตัวเอกของเรื่องคือผู้ศึกษิตินในบ่วงโลภีย เขาเกิดมาพร้อมกับความสมบูรณ์พูนสุข และพยายามต่อสู้ดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อรักษาทรัพย์สมบัติ บุตรภรรยา เกียรติยศ ให้เป็นของเขาตลอดไป สิ่งใดก็ตามขัดขวางความมุ่งหมายของเขา เขาก็พยายามและพร้อมที่จะจัดการล้มล้างสิ่งเหล่านั้นไม่ว่าการกระทำนั้นจะเป็นการกระทำที่เห็นแก่ตัวจนเกินขอบเขตหรือผิดศีลธรรม เช่นการทำลายชีวิตคนอื่น แต่สุดท้ายสิ่งที่เขาพยายามพิทักษ์รักษาก็ได้ตกเป็นของเขาสักสิ่ง มีอกุฏหมายและที่สำคัญคือความตายได้พรากเขาไปจากสิ่งเหล่านั้นเสียสิ้น

นวนิยายเสนอแนวคิดเรื่องการศึกษิตินในสิ่งนอกกายทั้งปวง เป็นการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาคนี้จะชี้ให้เห็นโทษของความไม่พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ และโทษของความลุ่มหลงในสิ่งที่ตนมีอยู่จนเกินขอบเขต โดยลักษณะแรกจะมุ่งเน้นเรื่องของคนจนที่ทะเยอทะยานอยากมีชื่อเสียงและความมั่งคั่ง ส่วนลักษณะที่สองกล่าวถึงผู้ที่มีฐานะมั่งคั่งซึ่งหวาดหวั่นต่อความเปลี่ยนแปลงอันจะมีผลทำลายสถานภาพอันสูงส่งของเขา แต่ในที่สุดไม่ว่าคนจนผู้ทะเยอทะยาน หรือคนรวยซึ่งลุ่มหลงและศึกษิตินในสิ่งนอกกายก็ต้องประสบกับความพินาศทั้งสิ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ที่กล่าวมาแล้ว ได้แก่การดำเนินชีวิตที่ดี ควรยึดความสุข รอบคอบ เป็นหลัก การดำเนินชีวิตที่ดีควรมีความออกทนต่ออุปสรรคและความยากลำบากทั้งปวง การศึกษิตินสิ่งนอกกายทั้งปวงเป็นการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาค และการดำเนินชีวิตตามอุดมคติของนักประพันธ์ เป็นการเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตที่ควรปฏิบัติตาม และชี้ให้เห็นการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาคตามทัศนะของนักประพันธ์แต่ละคน นักประพันธ์จะมีความคิดเห็นตรงกันใน

¹กาญจนา นาคนนท์, บ่วงโลภีย (พระนคร : แพร่พิทยา, 2513), หน้า 630.

2 ประเด็น ได้แก่การดำเนินชีวิตที่ดีควรยึดเหตุผล มีความสุขุมรอบคอบเป็นหลัก และการคิดยึดในสิ่งภายนอกภายนอกทั้งปวงอันได้แก่การลุ่มหลงในทรัพย์สินสมบัติ ชื่อเสียง เกียรติยศ เป็นการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาด แต่ในประเด็นที่ว่า การดำเนินชีวิตที่ดีควรมีความอดทนต่ออุปสรรคและความยากลำบากทั้งปวง โดยยอมรับเป็นฝ่ายถูกกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียวนั้น มีนวนิยาย 2 เรื่องเสนอแนวคิดคัดค้านทัศนะการดำเนินชีวิตดังกล่าว โดยให้มนุษย์กล้าสู้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ที่ตนสมควรจะได้รับ ส่วนแนวคิดเรื่องการดำเนินชีวิตตามอุดมคติของนักประพันธ์เป็นความใฝ่ฝันของผู้ประพันธ์ที่อวดวิถิทางการดำเนินชีวิตที่ดีกว่าที่ที่สุด และสามารถนำมามนุษย์ไปสู่ความสำเร็จในชีวิต

ข. แนวคิดเรื่องคุณค่ามนุษย์ แนวคิดเรื่องคุณค่ามนุษย์ที่ปรากฏในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 นั้นมีไม่มากนัก นวนิยายที่เสนอแนวคิดนี้ทั้งหมดล้วนแต่ชี้ให้เห็นว่าคุณค่าของมนุษย์อยู่ที่ความดีงาม มิใช่อยู่ที่ชาติกำเนิดหรือฐานะ แนวคิดเรื่องคุณค่ามนุษย์ในนวนิยายช่วงนี้จึงสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. คุณค่ามนุษย์อยู่ที่ความดีงามมิใช่อยู่ที่ชาติกำเนิด
2. คุณค่ามนุษย์อยู่ที่ความดีงามมิใช่อยู่ที่ฐานะ

1. คุณค่ามนุษย์อยู่ที่ความดีงามมิใช่อยู่ที่ชาติกำเนิด แนวคิดดังกล่าวปรากฏในนวนิยาย 2 เรื่อง ได้แก่ สลักจิต และ โนมน่านเมฆ ของ บุษยมาส

สลักจิต ของ บุษยมาส (2503) เสนอแนวคิดว่าคนดี คนชั่วมิได้ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด แต่อยู่ที่การปฏิบัติตนของบุคคลนั้นว่า เป็นผู้รักศักดิ์ศรี เกียรติยศของวงศ์ตระกูลเพียงใด ปัญหาความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในตระกูลภักคิมคินทร์ในเรื่อง สลักจิต ก็เนื่องมาจากคนในตระกูลนี้ยึดคติผิด ๆ คือเชื่อว่าคนดีหรือคนชั่วอยู่ที่ชาติกำเนิด ทำให้สลักจิต เด็กสาวที่ใช้สกุลภักคิมคินทร์คนหนึ่งถูกเหยียดหยามว่าเป็นคนชั่ว เพียงเพราะเธอมีมารดาเป็นชาวต่างชาติ ซึ่งคนในตระกูลภักคิมคินทร์ไม่ยอมรับ แต่เธอก็ได้พิสูจน์ตัวเองด้วยการประพฤติตนให้ทุกคนเห็นว่าเธอเป็นคนดี รักเกียรติยศ ศักดิ์ศรีของวงศ์ตระกูลมากกว่าผู้ที่อ้างว่าเป็นผู้มีเชื้อสายของสกุลภักคิมคินทร์ที่บริสุทธ์และสมบูรณ์

การปฏิบัติตนอยู่ในความดีงามในเรื่อง สลักจิต ผู้ประพันธ์มุ่งเน้นการแสดงออกเรื่องความรักเกียรติ รักศักดิ์ศรีของวงศ์ตระกูล อันได้แก่การประพฤติปฏิบัติตนตามกรอบประเพณีไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ การปฏิบัติ

คนของสลักจิตเด็กสาวผู้ถูกคุมขังว่าเป็นคนชั่ว เพราะชาติกำเนิด ก็อยู่ในกรอบของความ
 ตึงามนี้อย่างสมบูรณ์ และการที่สลักจิตได้รับความสุขสมหวังในชีวิต เป็นการแสดงทัศนะ
 ของผู้ประพันธ์ว่าเห็นด้วยกับค่านิยมแบบไทย ผู้ที่ยึดค่านิยมไทยเป็นหลักปฏิบัติจึงประสบ
 ความสำเร็จในชีวิต

ในมานเมฆ ของ มุขมมาส (2506) เป็นนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งซึ่งเสนอ
 แนวคิดที่ว่าค่าของคนไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิด การประเมินค่าคนโดยยี่ดวงศักระกูลเป็น
 เครื่องตัดสินจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องก่อให้เกิดความยุ่งยากต่าง ๆ ตามมา ความขัดแย้ง
 ระหว่างแม่ตัวและลูกสะใภ้ที่ปรากฏในเรื่อง ในมานเมฆ เนื่องมาจากแม่ตัวซึ่งมีลูกสะใภ้
 สองคน ไซ้ทัศนคติผิดพลาด ยึดถือว่าค่าของคนอยู่ที่ชาติตระกูล จึงเหยียดหยามลูกสะใภ้ที่
 มาจากตระกูลที่ต่ำกว่าว่าไม่คู่ควรกับตระกูลอันสูงส่งของเธอ และสนับสนุนนิยมชมชื่นสะใภ้
 ที่มาจากตระกูลสูง แต่แม่ตัวก็ต้องผิดหวัง เพราะสะใภ้ที่เธอพึงพอใจนั้นแม่จะมีชาติกำเนิด
 สูงแต่ไม่ใช่คนดี เป็นผู้หญิงที่มีก้มมากในกามคุณ ตรงกันข้ามกับสะใภ้ที่มาจากตระกูลต่ำคอย
 กลับเป็นผู้มีจิตใจดีงาม

2. คุณค่าของมนุษย์อยู่ที่ความดีงามมีฐานะ นวนิยายที่เสนอแนวคิดนี้
 ได้แก่ ในอ้อมอกสวรรค์ ของ มุขมมาส และ ค่าของคน ของ โรสลาเรน

ในอ้อมอกสวรรค์ ของ มุขมมาส (2504) กล่าวถึงค่าของมนุษย์นั้นไม่ได้
 อยู่ที่ความร่ำรวยที่ปรากฏอยู่ภายนอก ผู้ที่เติบโตในคฤหาสน์ใหญ่โต ท่ามกลางความสุข-
 สบายก็มีไค้หมายความว่าจะต้องเป็นคนดีเสมอไป ในทางตรงกันข้ามผู้ที่มิชีวิตอยู่กลาง
 ท้องไร่ท้องนา หากแต่เป็นผู้มีจิตใจดีงามก็จัดว่าเป็นคนดีได้ พฤติกรรมที่สวนทางกันของ
 ผู้หญิงสองคนในเรื่องคือ ชื่น และเกศินี ชี้ให้เห็นแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน หญิงทั้งสอง
 มีสายเลือศของตระกูลอันสูงส่ง แต่เติบโตในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน หญิงคนแรกเติบโต
 ท่ามกลางความสุขสมบูรณ์ในคฤหาสน์ใหญ่โตมโหฬาร ขณะที่หญิงคนที่สองมีชีวิตท่ามกลาง
 ความยากแค้นลำบากในกระท่อมเล็ก ๆ กลางนาทึบตาแก่ ๆ และแม่ผู้พิการ ในแง่ของ
 ความประพฤติหญิงคนแรกเป็นคนเอาแต่ใจตัวเอง ริษยาอาฆาต ไม่มีความเห็นอกเห็นใจ
 เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน แต่หญิงคนที่สองเป็นผู้ที่มีจิตใจดีงาม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และโอบอ้อมอารี
 ทั้ง ๆ ที่อยู่ในสภาพที่ยากไร้ ความดีงามของหญิงคนที่สองส่งผลให้ชีวิตของเธอเปลี่ยนแปลง
 จากสภาพเด็กท้องนากลายเป็นบุตรบุญธรรมของคู่หญิง มีความสุขในชีวิต ส่วนหญิง

คนแรกนั้น ความริษยาอาฆาตได้ทำให้ชีวิตของเธอตกต่ำลงเรื่อย ๆ

ค่าของคน ของ โรสลาเรน (2506) ชี้ให้เห็นว่าฐานะที่ปรากฏในสังคมนั้นไม่อาจนำมาเป็นเครื่องวัดคุณค่าของมนุษย์ได้ เพราะค่าของมนุษย์อยู่ที่ความดีงามคนอย่างจรเขร ตัวละครเอกในเรื่อง ค่าของคน แม้จะมีฐานะยากไร้ หาเลี้ยงชีพด้วยการเป็นนางละครซึ่งสังคมดูเหมือนว่าเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย แต่เธอก็ได้พิสูจน์ตัวเองให้ทุกคนเห็นว่าเธอเป็นหญิงที่มีความดีงามพอที่จะเป็นสะใภ้ของตระกูลสูงศักดิ์ได้

ความดีงามของจรเขรนั้นปรากฏในแง่ของการมีคุณสมบัติของกุลสตรีได้แก่ความเป็นแม่บ้านแม่เรือน นอกจากนั้นเธอยังเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี ความดีงามดังกล่าวสามารถเอาชนะใจบุคคลซึ่งเคยดูหมิ่นเธอ และเธอก็ประสบความสำเร็จในชีวิต

แนวคิดเรื่องคุณค่าของมนุษย์ที่ปรากฏในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 มุ่งเน้นความดีงามของมนุษย์อันได้แก่การประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบประเพณีไทย และจิตใจที่โอบอ้อมอารีมากกว่าชาติกำเนิด หรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยนักประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าบุคคลผู้ตั้งมั่นอยู่ในความดีงามนั้นแม้จะมีชาติกำเนิดหรือฐานะที่ต่ำต้อย แต่ค่าของความดีจะสามารถเอาชนะใจบุคคลต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะบุคคลผู้มีจิตใจคับแคบ ซึ่งประเมินค่ามนุษย์เพียงชาติกำเนิดหรือฐานะ และค่าของความดีดังกล่าวจะส่งผลให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จในชีวิต

ค. แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์เป็นการเสนอทัศนะเกี่ยวกับชาตุนั้นของมนุษย์ตามความเชื่อของนักประพันธ์แต่ละคน มีนวนิยายเพียง 2 เรื่องในช่วงนี้ที่เสนอแนวคิดดังกล่าวได้แก่ ทาสโลกีย์ ของ ศรีวิรัตน์ สถาปนวัฒน์ และ เพชรฆาต ของ ร.บูรณะ แนวคิดในนวนิยายทั้ง 2 เรื่องนี้ล้วนแต่ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์นั้นมีสัญชาตญาณของการทำลายอยู่ในใจทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าสัญชาตญาณนั้นจะปรากฏออกมาเมื่อใดเท่านั้น

ทาสโลกีย์ ของ ศรีวิรัตน์ สถาปนวัฒน์ (2503) เสนอว่ามนุษย์นั้นไม่ว่าจะเป็นผู้มีจิตใจดีงามสักเพียงใด แต่ก็มีชาตุนั้นของความชั่วร้ายแฝงเร้นอยู่ในใจทั้งสิ้น ทราบโคที่สิงแหวกล้อมยังเอื้อให้รักษาความดีไว้ได้ ความดีงามก็ยังปรากฏอยู่ หากสถานการณ์แปรเปลี่ยนไปในทางเลวร้าย ชาตุนั้นของความชั่วร้ายที่แฝงเร้นอยู่ในใจก็จะปรากฏออกมา ความจริงดังกล่าวเกิดขึ้นได้กับทุกคนแม้แต่มหาเศรษฐีอย่าง

เอนก ชัยสิทธิ์ ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้นกฎเกณฑ์ดังกล่าวได้ เขาอาจจะมีความสุขอยู่กับครอบครัวที่เต็มไปด้วยความอบอุ่นด้วยความรัก มีทรัพย์สินเงินทองมากมายมหาศาล สิ่งแวดล้อมที่สงบและร่มเย็นทำให้เขาสามารถชุกชอนปรบบางประการในใจไว้ได้ นั่นคือภรรยาของเขาไม่อาจให้ความสุขทางโลกแก่เขาได้ ก็เลสที่อยู่ในใจของเอนกจึงยังไม่แสดงตัวออกมา แต่เมื่อสภาพแวดล้อมแปรเปลี่ยนไป มีบุคคลที่สามกระตุก ยั่วยุ อารมณ์อันสงบนิ่งของเขาให้คุกรุ่นรุนแรงด้วยความหึงหวง เข้าใจผิดภรรยาของเขา ตลอดจนก่อกวนความรู้สึกทางเพศ ก็เลสค้นหาที่เขาเก็บกักอยู่ในใจช่วงเวลาที่ผ่านมาจึงทะลักหลายออกมา ชาติคู่แท้ของความชั่วร้ายที่แฝงเร้นอยู่ในใจ เช่นที่มีอยู่ในใจมนุษย์ทุกคนจึงปรากฏขึ้น และความชั่วร้ายนั้นก็ทำลายความสงบสุขที่มีมาในชีวิตให้หมดสิ้นไป

เพชรฆาต ของ ร.บูรณะ (2504) เสนอแนวคิดความมนุษย์นั้นมีสัญชาตญาณแห่งการทำลายล้างไม่ว่าจะเป็นไปโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม โดยทางตรงมนุษย์ฆ่ากันเองด้วยอาวุธ โดยทางอ้อมมนุษย์ฆ่ากันด้วยความรู้สึก แต่ไม่ว่าจะเป็นการฆ่ากันด้วยวิธีใดผลก็คือชีวิตมนุษย์ด้วยกันต้องมอดเป็นไปด้วยมือมนุษย์ด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นสุจริทชนหรือทรชน ต่างก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงสัญชาตญาณดังกล่าวได้ ผู้เป็น "เพชรฆาต" ฆ่ามนุษย์ด้วยกันเอง ในนวนิยายเรื่อง เพชรฆาต จึงมีทั้งทรชนที่ตามล่าทรชนด้วยกันด้วยความอาฆาตพยาบาท สุจริทชนถูกทรชนบีบคั้นให้จับอาวุธเข้าประหัดประหารทรชนหรือสุจริทชนเป็นเพชรฆาตฆ่าพวกเดียวกันด้วยการทำร้ายความรู้สึกอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์

แนวคิดในนวนิยายเรื่อง เพชรฆาต จึงสะท้อนโลกมืดที่ไม่หลงเหลือความดีงามไว้แม้แต่น้อย เพราะไม่ว่าสุจริทชนหรือทรชนต่างฆ่าฟันกันเองจนไม่เหลือสิ่งใดเป็นความหวังสำหรับการดำรงชีวิต ผู้ที่มุ่งมั่นกระทำความคิดก็มิได้รับผลดีตอบแทนและต้องพบจุดจบเช่นเดียวกับคนชั่ว

แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 เป็นการเสนอทัศนะเกี่ยวกับชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ไล่แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต แนวคิดเรื่องคุณค่ามนุษย์และแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ นวนิยายที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตมีจำนวนมากที่สุด แนวคิดนี้จะเสนอแบบแผนการดำเนินชีวิตที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ตลอดจนเสนอวิธีทางการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดเพื่อเป็นอุทาหรณ์เตือนใจผู้อ่าน ส่วนแนวคิดเรื่องคุณค่ามนุษย์นั้นจะเน้นความดีงามของมนุษย์ ได้แก่การประพฤติ

ตามกรอบประเพณีไทยและจิตใจที่ตั้งามอยู่เหนือซากิกำเนิกหรือฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคม
นวนิยายที่เสนอแนวคิดเห็นเช่นนี้มีจำนวนไม่มากนัก ส่วนนวนิยายที่เสนอแนวคิดเรื่องธรรมชาติ
ของมนุษย์นั้นมีนวนิยายเพียง 2 เรื่อง แต่ละเรื่องก็ชี้ให้เห็นแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ใน
ลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่ามนุษย์เกิดมาเพื่อเป็นผู้ทำลายตั้งแต่ทำลายตนเอง จนกระทั่งถึงการ
ทำลายผู้อื่น ความตึงามในโลกมนุษย์จึงเป็นเพียงอุคมคติเท่านั้น แม้นวนิยายที่เสนอแนวคิด
เรื่องธรรมชาติของมนุษย์จะมีจำนวนน้อย แต่จัดได้ว่าเป็นแนวคิดที่ลึกซึ้งและน่าสนใจที่สุด
ในบรรดาแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตที่ปรากฏออกมาในนวนิยายในช่วงนี้

แนวคิดเรื่องครอบครัว

"ครอบครัว" เป็นสังคมแรกในชีวิตมนุษย์ที่มนุษย์มีความผูกพันเกี่ยวข้องกับค้ำ
องค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ สามี ภรรยา และบุตร นอกจากนั้นยังอาจมีบุคคลที่เป็น
เครือญาติอื่น ๆ ได้แก่บิดามารดาของสามีหรือภรรยา ตลอดจนพี่น้องของสามีหรือภรรยา
รวมอยู่ด้วยหากครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ การที่บุคคลต่าง ๆ อยู่ร่วมกัน
ย่อมมีปัญหากระทบกระทั่งกันเกิดขึ้น ทำให้ชีวิตครอบครัวไม่อาจดำเนินไปได้อย่างราบรื่น
นักเขียนนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ตระหนักถึงปัญหานี้จึงได้หยิบยกความ
วุ่นวายที่เกิดขึ้นในครอบครัวมาเสนอเป็นแนวคิด แนวคิดเรื่องครอบครัวในนวนิยายช่วงนี้
ปรากฏแง่มุมต่าง ๆ ได้แก่

- ก. ปัญหาความร้าวฉานระหว่างสามีและภรรยา
- ข. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตร
- ค. ปัญหาครอบครัวลักษณะอื่น ๆ

ก. ปัญหาความร้าวฉานระหว่างสามีและภรรยา นวนิยายที่เสนอปัญหา
ความแตกร้างในชีวิตคู่นี้ จะชี้ให้เห็นสาเหตุที่ทำให้สามีและภรรยาไม่ประสบความสำเร็จใน
ชีวิตสมรส จนกระทั่งตัดสินใจแยกทางหรือหย่าร้างกัน สาเหตุแห่งความแตกร้างระหว่าง
สามีและภรรยาที่นักประพันธ์นวนิยายในช่วงนี้นำเสนอนั้นได้แก่

1. ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย
2. ปัญหาสามีและภรรยาขาดการถนอมรักกัน
3. ปัญหาความร้าวฉานระหว่างสามีภรรยาอันเนื่องมาจากสาเหตุอื่น

1. ปัญหาของว่างระหว่างวัย นวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ที่เสนอปัญหาความแตกต่างระหว่างสามภรรยาอันเนื่องมาจากช่องว่างวัยได้แก่ วิหคที่หลงทาง ของ กฤษณา อโศกสิน และ มานบังใจ ของ ชูวงศ์ ฉายะจินดา

วิหคหลงทาง ของ กฤษณา อโศกสิน (2501) เสนอปัญหาของว่างระหว่างความเข้าใจที่เกิดขึ้นกับคู่สมรสที่แต่งงานกันด้วยวัยที่แตกต่างกันมาก ทำให้ชีวิตครอบครัวไม่ประสบความสำเร็จราบรื่น เนื่องจากวัยที่ต่างกัน ทำให้ความรู้สึกนึกคิดต่างกันไปด้วย ฝ่ายชายเป็นผู้สูงอายุ อยู่กับความเคร่งขรึม สุขุม เยือกเย็น เอางานเอาการ ตามประสาผู้ใหญ่ที่จักเจนนอกโลก ส่วนฝ่ายหญิงเป็นผู้อ่อนเยาว์ อยู่ในวัยช่างฝัน ต้องการความรักที่หวานฉ่ำสดชื่นแบบชายหนุ่มหญิงสาวและความเอาอกเอาใจ ซึ่งฝ่ายสามีผู้สูงวัยไม่มีให้ความต้องการของคนทั้งสองจึงสวนทางกัน ฝ่ายสามีให้ความสุขแก่ภรรยาได้แต่เพียงร่างกาย ฝ่ายภรรยาเรียกร้องในสิ่งซึ่งสามีไม่อาจมอบให้ได้ เพราะวัยที่ไม่เอื้ออำนวยความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาผู้นี้จึงเกิดความรำคาญ ไม่อาจไปด้วยกันได้ โดยภรรยาหันไปผูกสัมพันธ์กับชายอื่น ทอดทิ้งสามีและลูกซึ่งไม่มีความผิด แต่กฤษณา อโศกสิน ผู้เขียนเรื่องนี้จบเรื่องโดยให้สามีและภรรยาสามารถปรับความเข้าใจกันได้อีกครั้ง ฝ่ายภรรยาตระหนักในความดีงามของสามีเสียก่อนไม่ตัดสินใจทิ้งมีสามีคนที่สอง ซึ่งการจบเรื่องลักษณะนี้แสดงให้เห็นทัศนคติของผู้เขียนว่าไม่เห็นด้วยกับปัญหาการหย่าร้าง แต่สนับสนุนให้มีการปรับความเข้าใจกัน และให้แต่ละฝ่ายมองข้ามข้อบกพร่องของอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อความมั่นคงยั่งยืนในชีวิตสมรส

มานบังใจ ของ ชูวงศ์ ฉายะจินดา (2504) เสนอว่า ความดีงามและความอดทนเท่านั้นที่จะสามารถแก้ไขปัญหาความรำคาญระหว่างสามีและภรรยาอันเนื่องมาจากปัญหาของว่างระหว่างวัยได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวนักธุรกิจหนุ่มใหญ่ในเรื่อง มานบังใจ นี้ เป็นปัญหาเช่นเดียวกับเรื่อง วิหคที่หลงทาง กล่าวคือ เป็นเรื่องของช่องว่างระหว่างความเข้าใจซึ่งเกิดขึ้นกับสามีผู้สูงวัยกับภรรยาผู้อยู่ในวัยสาวรุ่น ฝ่ายสามีมีความเคร่งขรึมเอาจริงเอาจัง แต่ปราณีแบบผู้ใหญ่ ฝ่ายภรรยายังเป็นเด็กสาว มีความเจ้าแง่แสนงอนเอาแต่ใจตัวเอง แต่ฝ่ายสามีอาศัยความอดทน ไม่ถือโทษโกรธเคืองเมื่อภรรยาของเขากระทำในสิ่งที่ไม่ถึงการณ์ และได้แสดงให้เห็นความรัก ความห่วงใยอย่างแท้จริง จนภรรยาผู้อ่อนเยาว์ของเขาเห็นใจ ปัญหาต่าง ๆ จึงคลี่คลายไปได้ด้วยดี

วิหคที่หลงทาง ของ กฤษณา อโศกสิน และ ม่านบังใจ ของ ชูวงศ์ ฉายะ-
จินดา เสนอปัญหาความแตกต่างระหว่างสามีและภรรยาในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ
สามีภรรยาที่อายุแตกต่างกันมาก ๆ เป็นอุปสรรคต่อชีวิตของคู่สมรส ในเรื่อง
วิหคที่หลงทาง ทางออกของปัญหานี้ก็คือ แต่ละฝ่ายควรได้มีการปรับความเข้าใจกัน
มองส่วนดีและมองข้ามข้อบกพร่องของอีกฝ่าย ส่วนในเรื่อง ม่านบังใจ สนับสนุนให้ใช้
ความดีงามและความอดทนเอาชนะปัญหาทั้งมวล

2. ปัญหาสามีและภรรยาขาดการถนอมรักกัน สาเหตุแห่งความ
ร้าวฉานระหว่างสามีภรรยาที่นักประพันธ์นวนิยายในช่วงนี้กล่าวถึงอีกสาเหตุหนึ่งได้แก่
ความไม่รู้จักรวมขอมถนอมน้ำใจกันระหว่างคู่สมรส ต่างมุ่งเอาชนะกัน มิได้พิจารณา
ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผล ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสไม่อาจดำเนินไปได้ด้วยดี
นวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ที่เสนอแนวคิดเช่นนี้ได้แก่ คอย... ของ
แกมกามุจน์ ศุภวรรณ และ ทาสหัวใจ ของ มขุรส

คอย... ของ แกมกามุจน์ ศุภวรรณ (2506) เสนอแนวคิดที่ว่า ชีวิตการ
แต่งงานนั้นคู่สมรสต้องอาศัยความถ้อยทีถ้อยอาศัย ถอนปรนซึ่งกันและกัน ตลอดจนต้อง
รู้จักควบคุมอารมณ์ความรู้สึกมิให้อยู่เหนือเหตุผล มิฉะนั้นผลเสียที่ตามมาก็คือ ครอบครั
ประสบความแตกแยก นอกจากสามีและภรรยาจะไม่มีความสุขแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อ
ถึงลูกที่เกิดมาซึ่งต้องเผชิญกับความอ้างว้างว่าเหวขาดความอบอุ่น เพราะความดิ
พลาดที่พ่อแม่ได้ก่อขึ้น ปัญหาความบาดหมางใจกันระหว่าง ภรรยา อรุณี ศิวเอกในเรื่องนี้
เนื่องมาจากทั้งสองไม่ถนอมปรนกัน หากปีศาจอารมณ์เป็นใหญ่ ไม่ใช่เหตุผลในการพิจารณา
ใคร่ครวญข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ความนิ่งหงวเหง่าใจดิคกันเล็ก ๆ น้อย ๆ จึงลุกลามใหญ่โต
เมื่อทั้งสองฝ่ายไม่พยายามปรับความเข้าใจกัน ฝ่ายชายตัดสินใจไปอย่างไร้จุดหมาย แม้
เรื่องจะจบลงด้วยความสุข ภรรยาและอรุณีกลับมาคืนดีกันคึกคัก แต่ช่วงเวลาที่ยังสองฝ่าย
จากกันนั้น เป็นช่วงเวลาแห่งความทุกข์ทรมานของคนทั้งสองและลูก ซึ่งเท่ากับเป็นการ
ชี้ให้เห็นผลเสียของการดำเนินชีวิตคู่โดยปราศจากการถนอมรักกัน

ทาสหัวใจ ของ มขุรส (2506) เสนอปัญหาชีวิตคู่ที่ไม่ประสบความสำเร็จ
เพราะสามีภรรยาต่างถือทิฐิมุ่งเอาชนะกัน โดยไม่คำนึงว่าการกระทำดังกล่าวจะนำไป
สู่ความร้าวฉานในชีวิตคู่ ชีวิตครอบครัวนั้นจะไม่มีความสุขหากสามีภรรยาต่างคูหมิ่น

ไม่ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ดังเช่นคู่สมรสในเรื่อง ทาสหัวใจ นี้ ซึ่งฝ่ายสามีประณามภรรยาว่าไร้คุณค่า ฝ่ายภรรยาพยายามเอาชนะด้วยการไปมีสัมพันธ์กับชายอื่น แต่เรื่องก็สามารถลงเอยได้ด้วยดี เมื่อทั้งสองฝ่ายละทิฐิมานะอันเป็นสาเหตุแห่งความร้าวฉานนั้นและปรับความเข้าใจกัน

นอกจากนวนิยายเรื่อง คอย... ของ แกมกาญจน์ ศุภวรรณ และ ทาสหัวใจ ของ มธุรส เสนอแนวคิดเรื่องความแตกร้างระหว่างสามีและภรรยา อันเนื่องมาจากสามีและภรรยาขาดการถนอมรักกัน ยังมีนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งคือ ค่าของคน ของ โรสลาเรน (2506) กล่าวถึงปัญหาความแตกร้างของคู่สมรส ด้วยสาเหตุดังกล่าว แต่มิได้เสนอเป็นแนวคิดหลัก ดังเช่นเรื่อง คอย... และ ทาสหัวใจ ผู้วิจัยจึงยกเว้นไม่กล่าวถึงอย่างละเอียดในที่นี้

ปัญหาความร้าวฉานระหว่างสามีและภรรยา เพราะคู่สมรสขาดการถนอมรักกันในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 นี้ นักประพันธ์มุ่งชี้ให้เห็นว่าสามีภรรยาที่อยู่ร่วมกันโดยต่างฝ่ายต่างถือทิฐิมานะ ปฏิบัติตามความต้องการของตนเป็นใหญ่ และมุ่งเอาชนะกันมิได้คำนึงถึงผลเสียอันใหญ่หลวงที่จะติดตามมา จะเป็นคู่สมรสที่ประสบความสำเร็จล้มเหลว ดังที่คู่สมรสในเรื่อง คอย... ทาสหัวใจ และ ค่าของคน ใ้ได้รับ ข้อคิดพลาตเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชีวิตคู่ที่จะดำเนินไปอย่างราบรื่นนั้น สามีภรรยาจะต้องรู้จักถนอมความรักด้วยการผ่อนปรนถ้อยทีถ้อยอาศัยและด้วยการใช้เหตุผล

3. ปัญหาความร้าวฉานระหว่างสามีภรรยาอันเนื่องมาจากสาเหตุอื่น
นอกจากนวนิยายที่เสนอสาเหตุแห่งความแตกร้างระหว่างสามีภรรยา อันเนื่องมาจากปัญหาของว่างระหว่างวัย และปัญหาสามีภรรยาขาดการถนอมรักกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีนวนิยายอีก 2 เรื่องที่กล่าวถึงสาเหตุของความไม่ปรองดองกันในชีวิตคู่ด้วยแง่มุมอื่นได้แก่ นวนิยายเรื่อง ดวงใจนี้ใครครอง ของ สุภาว เทวกุลตา และ สะใภ้แหม่ม ของ บุญเหลือ

ดวงใจนี้ใครครอง ของ สุภาว เทวกุลตา (2504) กล่าวถึงชีวิตคู่สมรสที่อยู่ร่วมกันแต่เพียงกาย แต่ปราศจากความเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดซึ่งกันและกัน ชีวิตสมรสเช่นนี้ย่อมล้มเหลว และนำไปสู่การหย่าร้างในที่สุด ปัญหาดังกล่าวมักจะมีเกิดขึ้นในชีวิตคู่ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงเวลาของการสร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่น ทำให้สามีภรรยาไม่มีเวลา

ที่จะเอาออกเอาใจ และแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดกัน การที่ชีวิตคู่สมรสในเรื่อง ดวงใจนี้ใครครอง ต้องถึงคราวหย่าร้างกันก็เนื่องจากสาเหตุดังกล่าว กล่าวคือ ฝ่ายสามีมุ่งมั่นทำงานหนักหามรุ่งหามค่ำ เพื่อสร้างฐานะให้ครอบครัว จนไม่มีเวลาที่จะอยู่ใกล้ชิดกับภรรยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายภรยานั้นเป็นผู้หญิงที่อ่อนแอ ขอบบางและปรารถนาการคุ้มครองเอาใจใส่จากสามี เมื่อเธอไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาก็เกิดความว่าเหว้ โศกเศร้า อ่างว่าง และเมื่อมีชายคนใหม่เข้ามาในชีวิตของเธอ เธอได้แสดงความเห็นอกเห็นใจเธออย่างจริงจัง ผู้หญิงที่เปราะบางอยู่ในภาวะที่อ้างว้างว่าเหว้ ต้องการความอบอุ่นทั้งกายและใจอย่างเธอ จึงตัดสินใจที่จะแยกทางจากสามีคนเก่าไปหาชายคนใหม่ ซึ่งเธอคิดว่าเขาสามารถให้ความรักและความเข้าใจได้มากกว่าสามีคนเดิม

อย่างไรก็ตาม ผู้ประพันธ์ยังคงจบเรื่องให้สามีและภรรยาสามารถหันหน้าปรับความเข้าใจกันอีกครั้งโดยมีลูกเป็นสื่อกลาง แสดงให้เห็นทัศนะของผู้ประพันธ์ที่ไม่สนับสนุนให้มีการหย่าร้างเกิดขึ้น แต่ปรารถนาให้สามีภรรยาได้ทำความเข้าใจกันเพื่อความยั่งยืนในชีวิตสมรส และเพื่อเห็นแก่ลูกซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่ เพื่อให้ชีวิตพัฒนาไปในทางที่ถูกต้อง

สะใภ้แหม่ม ของ บุญเหลือ (2504) เสนอสาเหตุแห่งความแตกร้างระหว่างสามีและภรรยาอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม แนวคิดดังกล่าวไม่ใช่เรื่องใหม่ เพราะนวนิยายก่อนหน้านี้ได้แก่ ละครแห่งชีวิต และ นิวเหลืออง-นิวขาว ของ หม่อมเจ้าอากาศคำเกิง รพีพัฒน์ ก็เสนอแนวคิดที่คล้ายคลึงกันโดยกล่าวถึงหญิงชายต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม อาจมีความรักต่อกันได้ แต่มีข้อขัดขวางการแต่งงาน ทิวละครเอกในเรื่อง ละครแห่งชีวิต และ นิวเหลือองนิวขาว จึงตัดสินใจไม่แต่งงานกันทั้ง ๆ ที่มีความรักต่อกัน เพราะตระหนักในปัญหาดังกล่าว ส่วน สะใภ้-แหม่ม ของ บุญเหลือ พยายามชี้ให้เห็นว่า หญิงชายต่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม เมื่อแต่งงานอยู่ร่วมกันจะเกิดปัญหาความไม่ราบรื่นในชีวิตสมรสตามมาจริง ๆ มิใช่เป็นเพียง "ความระแค้น" หรือ "ความหวั่นเกรง" ต่อปัญหาดังกล่าว เช่นที่ปรากฏใน ละครแห่งชีวิต และ นิวเหลือองนิวขาว ชีวิตสมรสระหว่างหนุ่มชาวไทยและสาวชาวอังกฤษใน สะใภ้แหม่ม เป็นชีวิตที่ประสบปัญหาอันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจกัน

ระหว่างคนสองเชื้อชาติ ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมค่านิยม การอยู่ การดำเนินชีวิต ค่านิยมและภาษา เมื่ออยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยอันตรายต้องต่อสู้กับอุปสรรคหรือความยากลำบากร่วมกัน เช่น ในยามสงคราม ทำให้คู่สมรสมองข้ามความแตกต่างดังกล่าว แต่เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ ในยามที่บ้านเมืองสงบสุข ปัญหาความแตกต่างค่านิยมวัฒนธรรมดังกล่าวก็จะปรากฏขึ้น สามีภรรยากลายเป็นคนแปลกหน้าต่อกัน เพราะต่างฝ่ายไม่อาจเข้าถึงความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่ง ชีวิตสมรสจึงน่าเบื่อหน่าย ผู้เขียนจบเรื่องลงในลักษณะที่ว่าปัญหาดังกล่าวไม่มีวิถีทางที่จะคลี่คลายได้ นอกจากต่างฝ่ายจะต้องอดทนและพยายามเห็นอกเห็นใจกันให้มากที่สุด

ปัญหาความร้าวฉานระหว่างสามีและภรรยาที่ปรากฏในนวนิยาย ระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 นี้มีสาเหตุมาจากปัญหาของว่างระหว่างวัย ปัญหาสามีภรรยาขาดการถนอมรักและสาเหตุอื่น ๆ ได้แก่ สามีและภรรยาไม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดกัน และปัญหาความแตกต่างค่านิยม วัฒนธรรม ทุกปัญหาที่เกิดขึ้นอาจนำไปสู่การหย่าร้างกัน แต่สามีภรณาก็สามารถปรับความเข้าใจกันได้ทุกเรื่อง เรื่องจึงลงเอยได้ด้วยดี ในบางเรื่องสามีและภรรยาต่างก็ประจักษ์ในความดีงามของกันและกัน ชีวิตคู่จึงสามารถเริ่มต้นใหม่อย่างมีความสุข แต่ในบางเรื่องสามีและภรรยาจำต้องอดทนอยู่ร่วมกัน ทั้ง ๆ ที่มีความแตกต่างหลายประการที่ก่อให้เกิดความหมางใจกัน ไม่มีนวนิยายเรื่องใดที่เสนอให้สามีภรรยาหย่าร้างกันเมื่อวิถีทางการดำเนินชีวิตไม่อาจไปด้วยกันได้

ข. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตร ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา และบุตรนั้น เป็นปัญหาสำคัญในครอบครัวไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา เพราะบุตรเป็นสมาชิกคนสำคัญในครอบครัวที่จะเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่ต่อไปภายภาคหน้า นวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ได้หยิบยกความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตร ที่ประสบความล้มเหลว และบุตรเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหาดังกล่าว เมื่อประกอบกับความเยาว์วัย ไร้ประสบการณ์ในชีวิต ก็อาจเผลอไปในแนวทางที่ผิดพลาดได้ นวนิยายที่เสนอแนวคิดดังกล่าว ได้แก่ ศักรหัวใจ ของ กฤษณา อโศกสิน ท่าหินในดวงจันทร์ ของ สีฟ้า และ หัวใจเดือน ของบุษยามาส

ศักรหัวใจ ของ กฤษณา อโศกสิน (2501) เสนอว่า วัยรุ่นนั้นอยู่ในวัย หัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต มีอารมณ์รัก เกลียด ที่รุนแรง ไร้เหตุผล ไม่มีผู้ใดสามารถยับยั้งได้ และชีวิตวัยรุ่นจะพัฒนาไปในทางที่ถูกต้องหรือไม่ก็เกี่ยวเนื่องจากสภาพครอบครัวเป็นสำคัญ กฤษณา อโศกสิน หยิบยกปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวที่มีบุคคลที่สามเข้ามาแทรกแซงความสัมพันธ์อันดีระหว่างพ่อลูกที่มีมาแต่เดิม เกิดปัญหาแม่เลี้ยงและลูกเลี้ยงขึ้น และเป็นปัญหาที่ไม่อาจปรองคองกันได้ เพราะลูกซึ่งอยู่ในวัยรุ่นไม่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในครอบครัว และพ่อก็ไม่ละเอียดอ่อนพอที่จะเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของลูกได้ ลูกจึงเกิดความคับแค้นใจ เกลียดหนีออกจากบ้านอย่างไร้จุดหมายปลายทาง

ท่าหนีในดวงจันทร์ ของ สีฟ้า (2503) เสนอปัญหาทางใจของวัยรุ่น ซึ่งแม้จะมีความสุขบริบูรณ์ทางกาย แต่ขาดความรัก ความอบอุ่นทางใจ ทำให้ชีวิตเศร้าสร้อย อ่างว้างว่าเหว แสดงปฏิกิริยาตอบสนองความไม่ยุติของพ่อแม่ด้วยการสร้างความคิดหวังและเจ็บปวดให้แม่ ปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่อง ท่าหนีในดวงจันทร์ นี้เกิดขึ้นในครอบครัวชั้นสูง ซึ่งพ่อแม่ต่างเป็นผู้มีเกียรติยศ มีศักดิ์ศรีในสังคม ใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อสมาคมกับชนชั้นสูงจนไม่มีเวลาที่จะสนิทสนมใกล้ชิดเอาใจใส่ดูแลลูก เด็กจึงขาดความรักความอบอุ่น มีชีวิตแห่งแสงว่าเหว แม้จะมีความสุขทางกายที่พ่อแม่ปรนเปรอให้อย่างเต็มเปี่ยม ในที่สุดเด็กนั้นจึงหาทางออกด้วยการแต่งงานกับชายที่แม่ชิงชัง เพื่อให้แม่เจ็บปวดมากที่สุด

หัวใจเถื่อน ของ มุขymas (2506) เสนอว่า สภาพครอบครัวมีผลต่อจิตใจคนเป็นอย่างมาก ผู้ที่เคียดแค้นโดยปราศจากความรัก ความอบอุ่น ย่อมมีจิตใจหยวนกระด้าง คิดแค้นแค้น แม่แค้นแม่ของตนเอง สภาพครอบครัวที่ไม่ให้ความรัก ความอบอุ่นอย่างเพียงพอต่อสมาชิกในครอบครัว ในเรื่อง หัวใจเถื่อน นี้มีผลต่อจิตใจของภาคย์พิชิตพงษ์ ตัวเอกของเรื่อง เขาขาดความรักจึงเกลียดหนีไปอย่างไร้จุดหมาย และกลับมาอีกครั้งเพื่อที่จะแค้นพ่อแม่ของตนเองที่ไม่ให้ความอบอุ่นแก่เขาเท่าเทียมกับลูกคนอื่น

นอกจาก ศักรหัวใจ ท่าหนีในดวงจันทร์ และ หัวใจเถื่อน ซึ่งได้เสนอแนวคิดหลักเกี่ยวกับปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตร ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นวนิยายเรื่อง แก้วน้ำค้าง ของ แกมกัญจน์ สุวรรณห (2504) เป็นนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งซึ่งนำปัญหาดังกล่าวมาเสนอ แต่มีข้อเสนอเป็นแนวคิดหลัก ผู้วิจัยจึงกล่าวถึงแต่เพียงคร่าว ๆ กล่าวคือ แก้วน้ำค้าง ได้เสนอปัญหาครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ปรองคองกันและส่งผลกระทบต่อ

ถึงลูก ทำให้ลูกเกิดความรู้สึกเบื่อบ่นหน่าย ซึ่งซึ่ง ไม่ต้องการอยู่ในครอบครัวที่เต็มไปด้วย การทะเลาะเบาะแว้ง จึงหาทางออกด้วยการใช้ชีวิตเสเพล ไร้คุณค่า

แนวคิดเรื่องปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตร ในนวนิยายในช่วงนี้ชี้ให้เห็นผลกระทบที่บุตรได้รับจากการกระทำของบิดามารดา ซึ่งใช้วิธีการอบรม คุ้ยแค้นอย่างนิคพลาต ทำให้บุตรก่อพฤติกรรมเพื่อโต้ตอบการกระทำของบิดามารดาใน ลักษณะต่าง ๆ เช่น เกลียดหนีไปอย่างไร้จุดหมายหรือสร้าง ความขุ่นแค้น โกรธเคือง และเจ็บปวดให้กับบิดามารดา แต่ทุกเรื่องลงเอยด้วยบิดามารดาและบุตรสามารถปรับ ความเข้าใจกันได้ และเริ่มต้นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอีกครั้งหนึ่ง

ค. ปัญหาครอบครัวลักษณะอื่น ๆ นอกจากแนวคิดเรื่องครอบครัว 2 ลักษณะ ที่ปรากฏในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ได้แก่ ปัญหาความรัวฉานระหว่าง สามีและภรรยา ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีนวนิยายที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาครอบครัวลักษณะอื่น ๆ ซึ่งก็คือปัญหาแม่ตัว ลูกสะใภ้ และปัญหาความสัมพันธ์ในหมู่พี่น้อง นวนิยายที่เสนอปัญหาดังกล่าวมีเพียง 2 เรื่อง ผู้วิจัยจึงขอกล่าวรวมกันในประเด็นนี้ นวนิยายทั้งสองเรื่องนั้นได้แก่ หน้าต่างหัวใจ ของ วรรณสิริ และ สามหัวใจ ของ นทีหม

หน้าต่างหัวใจ ของ วรรณสิริ (2503) กล่าวถึง ความขัดแย้งระหว่าง แม่ตัวและลูกสะใภ้ว่าเป็นปัญหาที่ไม่อาจลงเอยกันได้ด้วยดี ฝ่ายชายซึ่งเป็นตัวกลางจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะเลือกผู้ใด ในเรื่อง หน้าต่างหัวใจ นี้ ฝ่ายชายเลือกที่จะแยก ทั้งสองฝ่ายจากกัน ไม่ศรัทธอนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ปัญหาใจจะเกิดขึ้นต่อไปนั้น ผู้เขียน มิได้กล่าวถึง

สามหัวใจ ของ นทีหม (2504) เสนอว่าความสัมพันธ์ทางสายเลือดนั้น มีความลึกซึ้งมาก แม้จะเกิดความบาดหมางใจกันสักเพียงใด ก็สามารถปรับความเข้าใจ กันได้ ความผูกพันของใจกันของสามสาวพี่น้องในเรื่อง สามหัวใจ ซึ่งมีสาเหตุมาจากต่างฝ่ายต่างมีความผูกพันกับชายคนเดียวกัน จนถึงขั้นพยายามที่จะใช้เล่ห์เหลี่ยม เพื่อกำจัดพี่น้องของตน แต่ในที่สุดสามารถลงเอยด้วยดี เพราะความเป็นพี่น้องช่วย ระงับยับยั้งความริษยาและการทำลายล้างกัน ต่างฝ่ายต่างให้อภัยซึ่งกันและกัน

แนวคิดเรื่องครอบครัวในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ที่พบมากที่สุด คือปัญหาความร้าวฉานระหว่างสามีและภรรยาอันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ กัน ได้แก่ ปัญหาของว่างระหว่างวัย ปัญหาสามีและภรรยาขาดการถนอมรักกัน ปัญหาสามีภรรยา ไม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดกัน และปัญหาความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ส่วนแนวคิดเรื่องครอบครัวลักษณะอื่นได้แก่ ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร ที่ส่งผลกระทบต่อบุตรต้องหาทางออกที่ผิดพลาดในชีวิต ปัญหาความสัมพันธ์ที่แตกร้าว ระหว่างแม่ผัวและลูกสะใภ้ ปัญหาสุดท้ายที่พบคือปัญหาความร้าวฉานระหว่างพี่น้อง ปัญหาส่วนใหญ่สามารถลงเอยได้ด้วยดี ฝ่ายที่ขัดแย้งกันสามารถปรับความเข้าใจและเริ่มต้น ชีวิตใหม่ มีเพียงปัญหาเดียวคือ ปัญหาแม่ผัวลูกสะใภ้เท่านั้นที่ไม่อาจลงเอยกันได้

แนวคิดเรื่องผู้หญิง

นวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ที่เสนอแนวคิดเรื่องผู้หญิงนั้นมีจำนวน ไม่มากนัก เกือบทั้งหมดเป็นการเสนอทัศนะเกี่ยวกับผู้หญิงตามค่านิยมที่มีมาแต่ดั้งเดิม กล่าวคือ ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ช่วยตัวเองไม่ได้และจำต้องได้รับการ ปกป้องคุ้มครองทะนุถนอมจากผู้ชาย ดังนั้นความสำคัญของผู้หญิงจึงอยู่ที่ความสามารถที่จะ สร้างความพึงพอใจให้กับผู้ชายได้ขนาดไหนและเพียงไร ส่วนบทบาทของผู้หญิงที่จะ มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ตนเองและสังคมให้ก้าวหน้าขึ้น นวนิยายในช่วงนี้ไม่ได้ให้ ความสำคัญต่อแนวคิดดังกล่าวเท่าใดนัก แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 นี้สามารถวิเคราะห์ได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

- ก. แนวคิดเรื่องคุณค่าของผู้หญิง
- ข. แนวคิดเรื่องธรรมชาติของผู้หญิง

ก. แนวคิดเรื่องคุณค่าของผู้หญิง แนวคิดเรื่องคุณค่าของผู้หญิงในนวนิยายที่ ประพันธ์ขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 เป็นการให้ความคาดหวังและประเมินค่าผู้หญิง ที่ตีตามทัศนะของนักประพันธ์นวนิยายที่เสนอแนวคิดนี้จะกล่าวถึงคุณค่าของผู้หญิงไปใน แนวทางที่ว่าผู้หญิงนั้นมีค่าในตัวเอง แต่ค่าของหญิงอยู่ที่การยอมรับของฝ่ายชาย อันได้แก่การมีคุณสมบัติและบุคลิกลักษณะที่ทำให้ฝ่ายชายพึงใจ ผู้หญิงจะไร้คุณค่าทันทีหาก ปราศจากคุณลักษณะดังกล่าว แนวคิดเรื่องคุณค่าของผู้หญิงในนวนิยายในช่วงนี้มี 3 ประการ ได้แก่

1. คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่คุณสมบัติ
2. คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่บุคลิกลักษณะ
3. คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่พรหมจารี

1. คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่คุณสมบัติ นวนิยายที่เสนอแนวคิดดังกล่าวจะทำให้เห็นผลดีของผู้หญิงที่มีคุณสมบัติของความ เป็นลูกผู้หญิงตามกรอบประเพณีไทยอันได้แก่ ความเป็นกุลสตรี สงบเสงี่ยม เรียบร้อย และมีความสามารถทางการบ้านการเรือน คุณสมบัตินี้จะทำให้คุณผู้หญิงนั้นประสบความสำเร็จในชีวิต นวนิยายที่เสนอแนวคิดเช่นนี้ได้แก่ มัททิกา ของ มุขยมมาส และ เจ้าเล่ห์รัก ของ ชูวงศ์ ฉายะจินดา

มัททิกา ของ มุขยมมาส (2503) เสนอว่า ความเป็นกุลสตรี สงบเสงี่ยม เรียบร้อย น่ารัก น่าสงสาร สามารถเอาชนะใจชายหนุ่มได้ แม้ว่าชายหนุ่มผู้นั้นจะมีความรักครั้งแรกที่ซึ้งฝังใจสักเพียงใดก็ตาม ในทางตรงกันข้ามผู้หญิงที่ขาดคุณสมบัติดังกล่าวจะประสบความล้มเหลวในชีวิต ไม่ว่าเธอจะใช้เสน่ห์เล่ห์กลอย่างไรก็ตามเพื่อแสวงหาความสุข ความมั่งคั่งให้กับตน แต่ที่สุดก็ไม่มีโอกาสพบกับความสุขดังที่หวังไว้ แพรและพิศเพลินใน มัททิกา คือตัวแทนของผู้หญิงสองลักษณะที่ผู้เขียนใช้เป็นสื่อในการเสนอแนวคิดดังกล่าว โดยแพรเป็นหญิงสาวที่มีคุณสมบัติของความ เป็นกุลสตรีอย่างพร้อมมูล อยู่ในตัว และคุณสมบัตินั้นส่งผลให้เธอได้แต่งงานกับชายหนุ่มรูปงามและร่ำรวย แม้ว่าชายผู้นั้นเคยมีความรักแล้วและเป็นความรักครั้งแรกที่ลึกซึ้งประทับใจ ตรงกันข้ามกับพิศเพลิน ซึ่งเป็นหญิงสาวที่มีจิตใจหยามกระด้าง ขาดคุณสมบัติของความ เป็นกุลสตรี ไม่รักนวลสงวนตัว และมีความมั่งคั่งมากในกามคุณ ความประพฤติกดังกล่าวทำให้เธอจบชีวิตลงอย่างน่าเอนจอนาด

เจ้าเล่ห์รัก ของ ชูวงศ์ ฉายะจินดา (2503) เสนอแนวคิดคล้ายคลึงกับ มัททิกา กล่าวคือ ชี้ให้เห็นว่าความเป็นกุลสตรีนั้นช่วยยุติข้อพิพาทบาดหมางระหว่างชายหญิงสองคน และสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันแม้ว่าสาเหตุแห่งความแค้นเคืองจะยิ่งใหญ่สักปานใดก็ตาม ความอาฆาตแค้นระหว่างชายหญิงสองคนคือภรรยาและคณิสร์นี่ยะยุติลงไปไม่ได้เลย หากภรรยาซึ่งเป็นพระเอกไม่พบกับน้องสาวของคณิสร์นี่ยะคือ โศรยา ความเป็นกุลสตรีของโศรยาช่วยกล่อมเกล่าจิตใจที่หยามกระด้างและเหี้ยมโหดของพระเอกให้อ่อนลง ยินยอมให้อภัยคณิสร์นี่ยะ ค่าของความเป็นกุลสตรีจึงมีประโยชน์และส่งผลให้ผู้หญิงที่มีคุณสมบัตินี้ดังกล่าวจะประสบความสุขในชีวิต กล่าวคือโศรยาได้แต่งงานกับภรรยา ซึ่งเป็นชายหนุ่มรูปงาม

และมีฐานะมั่งคั่ง

นวนิยายที่เสนอแนวคิดที่ว่าค่าของผู้หญิงอยู่ที่คุณสมบัติใดแก่ คุณสมบัติของความ เป็นกุลสตรีตามกรอบวัฒนธรรมและประเพณีไทย จะชี้ให้เห็นผลดีของผู้หญิงผู้มีคุณสมบัติ ดังกล่าว โดยคุณสมบัตินั้นจะสามารถทำให้ผู้ชายหลงรักหรือช่วยแก้สถานการณ์ที่เลวร้าย ให้กลับคืนสู่สภาพอันสงบสุขได้

2. คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่บุคลิกลักษณะ นวนิยายที่เสนอแนวคิดดังกล่าว จะกล่าวถึงลักษณะอันน่าพึงพอใจของสตรีที่สามารถเอาชนะใจบุรุษเพศ อันได้แก่ความ เยี่ยววัยไร้เดียงสา ราวเรียง มีชีวิตชีวา บริสุทธ์และสคลไส นวนิยายที่เสนอแนวคิดนี้มี เพียง 2 เรื่องคือ เงื่อนชีวิต ของ นาดฤดี และ บาดาลใจ ของ กฤษณา อโศกสิน

เงื่อนชีวิต ของ นาดฤดี (2504) กล่าวถึงความบริสุทธ์สคลไสและไร้เดียงสา ของเด็กสาวช่วยระงับความแค้นเคืองอาฆาตที่ฝังแน่นอยู่ในใจของชายคนหนึ่งได้ ความ ชัดแย้งระหว่างชายหญิงในเรื่องนี้เนื่องมาจากฝ่ายหญิงทรยศต่อความรัก ฝ่ายชายจึงแค้น- เคืองกลายเป็นคนครุ่นคิด เจ็บขริบและอาฆาตแค้นฝ่ายหญิง ในขณะที่เดียวกันก็ส่งความ แค้นเคืองไปถึงเด็กสาวซึ่งเป็นบุตรสาวของฝ่ายหญิงด้วย แต่ก็ไม่อาจเอาชนะความ บริสุทธ์ ไร้เดียงสาของเด็กสาวคนนั้นได้ ความเกลียดชังได้แปรเปลี่ยนเป็นความรัก และความแค้นเคืองที่เคยมีต่อมารดาของเด็กสาวซึ่งเป็นคุรุรักเก่าก็หายไปหมดด้วย

บาดาลใจ ของ กฤษณา อโศกสิน (2505) เสนอแนวคิดที่ว่า ความสดชื่น แจ่มใสไร้เดียงสาของผู้หญิงสามารถทำให้จิตใจของผู้ชายที่อยู่ในสภาพหมกหมวง ท้อแท้ คอกการมีชีวิตให้มีความหวังขึ้นมาใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง ชีวิตอันเศร้าสลดทนต์และไร้คุณค่า ของพระเอกในเรื่อง บาดาลใจ เกิดขึ้นเนื่องมาจากการที่เขาได้สูญเสียคนรักและคิดว่า ไม่มีหญิงใคมาแทนที่คนรักเดิมได้ แต่ความเชื่อที่ฝังแน่นลึกซึ่งอยู่ในใจของเขาก็ไม่สามารถ เอาชนะความบริสุทธ์ แจ่มใส ไร้เดียงสาของนางเอกได้ ชีวิตของเขาแปรเปลี่ยนไปใน ทางที่ดีและสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง

นวนิยายที่กล่าวมาแล้วได้แก่ เงื่อนชีวิต และ บาดาลใจ ซึ่งเสนอแนวคิด เกี่ยวกับคุณค่าของผู้หญิงโดยให้ความสำคัญต่อบุคลิกลักษณะอันราวเรียงสดชื่น แจ่มใส ไร้- เดียงสา ในวัยสาวว่าสามารถเอาชนะใจผู้ชายได้ และสามารถระงับปัญหายุ่งยากที่

เกิดขึ้นให้ลงเอยไต่ควยดี ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

3. คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่พรหมจารี แนวคิดที่กล่าวถึงคุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่พรหมจารี เป็นการประเมินค่าผู้หญิงโดยให้ความสำคัญต่อความประพฤติของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม นวนิยายในช่วงนี้ได้หยิบยกปัญหาดังกล่าวขึ้นมาเสนอโดยชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงนั้นแม้แต่เพียงถูกเข้าใจว่าประพฤติผิดกรอบประเพณีไทยในเรื่องความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามจะถูกประณามว่าไร้คุณค่าทันที นวนิยายที่เสนอแนวคิดนี้ได้แก่ รอยมลทิน ของ บุษยมาส วิถีชีวิต ของ กมลนารีย์ และ โสมส่องแสง ของ ชวงค์ ฉายะจินดา

รอยมลทิน ของ บุษยมาส (2503) กล่าวถึงพรหมจารีนั้นเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตของผู้หญิง หากหญิงใดก็ตามถูกเข้าใจว่าสูญเสียพรหมจารีโดยไม่เป็นไปตามกรอบประเพณีไทยแม้จะเป็นเรื่องจริงหรือไม่ก็ตามจะได้รับการประณามหมิ่นจากสังคมและสูญเสียสถานภาพที่มีมาแต่เคิม เปรียบเหมือนรอยมลทินที่ตราอยู่ในชีวิตไม่มีวันสูญสิ้นชีวิตของวลาสิณีซึ่งเป็นนางเอกในเรื่อง รอยมลทิน นี้ ต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าวเพียงเพราะเธอหลงป่า เมื่อกลับออกมาจากป่า สังคมเหยียดหยามประณามว่า เธอสูญเสียความบริสุทธิ์โดยไม่เป็นไปตามขนบประเพณีไทย เธอถูกไล่ออกจากโรงเรียน ถูกคนหมิ่นถอนหมิ่น ไม่มีผู้ใครรับเข้าทำงานเพราะความรังเกียจและเธอมีชีวิตอยู่อย่างไรความหมายในสังคม

วิถีชีวิต ของ กมลนารีย์ (2504) เสนอว่า ความประพฤติของผู้หญิงเป็นสิ่งที่สังคมจับตามองโดยเฉพาะในเรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศหากกระทำผิดประเพณีจะถูกประณามหมิ่นและนำความเลื่อมเลียมมาสู่วงศ์ตระกูล โดยผู้ประพันธ์เสนอแนวคิดนี้ผ่านตัวละครหญิงสาวสามพี่น้อง ซึ่งกำพร้าพ่อแม่ ต้องคิดและตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองโดยปราศจากผู้ใหญ่ให้คำแนะนำ ประกอบกับความเยาว์วัยและความอ่อนต้อโลก ทำให้เกิดความผิดพลาดโดยเฉพาะในเรื่องของความรัก หญิงคนแรกมี "ห้อง" ก่อนแต่งงาน หญิงคนที่สองมีจิตใจโลเล รักเมื่อเลือก ซึ่งการกระทำของหญิงทั้งสองเป็นการประพฤติผิดกรอบประเพณีไทย ทำให้วงศ์ตระกูลเสียชื่อเสียง ผลให้หญิงสาวอีกคนหนึ่งต้องถูกเหยียดหยามไปควยในฐานะผู้ร่วมสกุลกับหญิงสาวสองคนแรก

โสมส่องแสง ของ ชวงศ์ ฉายะจินดา (2505) เสนอว่า พรหมจารีของ ผู้หญิงเป็นเครื่องชี้ขาดความรัก ผู้หญิงที่ถูกเข้าใจว่าสูญเสียพรหมจารีจะไม่มีโอกาสได้รับความรักจากชายหนุ่ม ต่อเมื่อความจริงได้ปรากฏว่าเธอยังเป็นสาวบริสุทธิ์ เธอจึงไม่ควรที่จะได้รับความรักนั้น ในเรื่อง โสมส่องแสง นี้ พระเอกคืออนุวัช ศีตรอนความรัก ที่มีก่อนางเอกคือโสมสกา เพราะเข้าใจว่าโสมสกาไม่ใช่สาวบริสุทธิ์ ต่อเมื่ออนุวัช ทราบความจริงว่าเธอยังเป็นสาวบริสุทธิ์ เขาจึงคืนดีกับเธอคู่จเดิม

นวนิยายที่เสนอแนวคิดที่ว่าคุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่พรหมจารี จะถือว่าพรหมจารี เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตของผู้หญิง หญิงใดก็ตามประพฤติผิดกรอมประเพณีในเรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศหรือเพียงถูกเข้าใจอย่างผิด ๆ ว่าประพฤติตนไปในแนวทาง คังกล่าวไม่ว่าจะจงใจหรือเป็นอุบัติเหตุก็ตาม จะถูกสังคมประณามวงศ์สกุลเสียชื่อเสียง และยังไม่ควรที่จะได้รับความรักจากชายคนอื่นอีกด้วย เพราะเท่ากับหญิงนั้นได้กลายเป็นผู้หญิงที่แปลกเป็น "รอยมลทิน" ไปเสียแล้ว

แนวคิดเรื่องคุณค่าของผู้หญิงในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 จะเสนอว่าคุณค่าของผู้หญิงนั้นอยู่ที่คุณสมบัติอันได้แก่ความเป็นกุลสตรีตามกรอบประเพณีไทย คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่บุคลิกลักษณะได้แก่ความสดชื่น แจ่มใส ไร้เคียดสา และคุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่พรหมจารี หากหญิงใดสูญเสียพรหมจารีจะกลายเป็นผู้หญิงที่ไร้ค่าไปทันที คุณค่าของผู้หญิงทั้งสามประการนี้เป็นค่าประเมินค่าของผู้หญิงโดยมีผลประโยชน์ของผู้ชายเป็นบรรทัดฐาน ผู้หญิงไม่ได้มีคุณค่าในตัวเอง แนวคิดคังกล่าวเป็นการมองผู้หญิงตามค่านิยม คังเดิมซึ่งปรากฏอยู่ในนวนิยายทุกยุคทุกสมัย

ข. แนวคิดเรื่องธรรมชาติของผู้หญิง นวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ที่เสนอแนวคิดเรื่องธรรมชาติของผู้หญิงมีเพียงเรื่องเดียวคือ คำฟ้า ของ อ้อย อัจฉริยกร

คำฟ้า ของ อ้อย อัจฉริยกร (2505) เสนอว่า ผู้หญิงนั้นไม่ว่าจะแก๊ง- กร้าวห้าวหาญสักเพียงใด ก็ไม่อาจเป็นผู้นำได้ จะต้องเป็นผู้ตามโดยมีผู้ชายเป็นผู้นำ ให้ความปกป้องคุ้มครอง ชีวิตจึงจะประสบความสำเร็จ คำฟ้านางเอกในเรื่อง คำฟ้า เป็นผู้หญิงที่มีจิตใจเข้มแข็ง สามารถคุมคนงานชายที่ป่าเถื่อนในโรงงานไม้หินไค้ก็จริง แต่ก็เป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เมื่อมีเหตุต่าง ๆ กระทบเข้ามาทุกทางผู้หญิงอย่างเธอก็ยังคงเป็นผู้หญิงที่เหมาะสมสำหรับเป็นช่างเท้าหลังมากกว่า เธอจำต้องพึ่งพา เพลง

ซึ่งเป็นพระเอก ช่วยแก้ไขสถานการณ์ที่เลวร้ายประคับประคองโรงหินของเขอให้อยู่รอด

แนวคิดเรื่องธรรมชาติของผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่อง คำฟ้า ชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงนั้นไม่อาจมีชีวิตอย่างสงบสุขได้ หากปราศจากการปกป้องคุ้มครองจากผู้ชาย ไม่ว่าจะผู้หญิงคนนั้นจะเข้มแข็ง แกร่งกล้าสักเพียงใดก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงความจริงข้อนี้ไปได้

แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในนวนิยายในช่วงนี้ได้แก่ แนวคิดเรื่องคุณค่าของผู้หญิง และแนวคิดเรื่องธรรมชาติของผู้หญิงล้วนแต่เป็นแนวคิดที่มีทัศนะต่อผู้หญิงในเชิงลบ กล่าวคือ ผู้หญิงไม่มีคุณค่าในตัวเองจะมีคุณค่าได้ก็ต่อเมื่อได้อำนวยประโยชน์ให้กับฝ่ายชายเป็นการส่วนตัว และผู้หญิงไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุขหากไม่ได้รับการคุ้มครองปกป้องจากผู้ชาย แนวคิดเรื่องผู้หญิงในนวนิยายในช่วงนี้จึงมิได้มีความแปลกใหม่จากนวนิยายยุคก่อนหน้าแต่ประการใด อย่างไรก็ตาม มีนวนิยายเรื่องหนึ่งคือ มาลัยรัก ของ กาญจนา นาคพันธ์ (2505) เสนอแนวคิดเรื่องผู้หญิงที่แตกต่างไปจากนวนิยายร่วมสมัยเดียวกัน โดยชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงสามารถทำตนให้มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัวยุติธรรม และสังคมได้ ในขณะที่ผู้ชายซึ่งเป็นที่หวังว่าจะเป็นหลักของครอบครัว กลับมิได้สร้างประโยชน์อันใดให้ ทั้งยังนำความเดือดร้อนมาให้อย่างไม่สิ้นสุด โดยผู้ประพันธ์พยายามให้ภาพของผู้หญิงหลายลักษณะ ตั้งแต่ผู้หญิงที่พยายามจะพึ่งตัวเองอย่างเร็วดี ผู้หญิงที่มีคุณสมบัติของความเป็นแม่บ้านการเรือน แต่มิได้มีคุณสมบัติไว้เพื่อปรนเปรอชาย หากแต่ใช้คุณสมบัตินั้นเพื่อเลี้ยงชีพตนเองด้วยการทำอาหารขายอย่างวิสาขา ถึงผู้หญิงที่แข็งแรงสามารถเป็นหัวหน้าครอบครัวควบคุมเรือประมง มีความสามารถเฉียบขาดไม่แพ้ชายอย่างภรณี ผู้หญิงเหล่านี้มีส่วนร่วมในการช่วยสังคมโดยการสงเคราะห์เด็กกำพร้าในชุมชนแห่งนั้น นวนิยายเรื่อง มาลัยรัก นี้ จัดได้ว่าเป็นนวนิยายเพียงเรื่องเดียวที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงด้วยทัศนะที่ก้าวหน้ากว่านวนิยายร่วมสมัยเดียวกัน

แนวคิดค่านิยม

แนวคิดค่านิยม เป็นแนวคิดที่มีความหมายค่อนข้างกว้างขวาง หมายถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปของสังคมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม แนวคิดค่านิยมในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 เท่าที่ผู้วิจัยสำรวจพบในลักษณะที่เป็นแนวคิดหลัก (Main Theme) ของเรื่องนั้นมีอยู่ 5 ลักษณะ

ไคแก่

- ก. แนวคิดค่านิยม
- ข. แนวคิดความเปลี่ยนแปลงฐานะทางชนชั้น
- ค. แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคม
- ง. แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสังคมตามอุดมคติของผู้ประพันธ์
- จ. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมต่างแดน

ก. แนวคิดค่านิยม แนวคิดค่านิยมที่เกี่ยวกับเรื่องค่านิยมนั้นไม่ใช่แนวคิดที่เด่น เพราะนอกจากจะปรากฏอยู่ในนวนิยายเพียงเรื่องเดียวคือเรื่อง โศรดา-ซังรัก ของ ลลิตา (2506) แล้ว แนวคิดดังกล่าวก็ยังไม่มีความแปลกใหม่จากนวนิยายยุคก่อนหน้านี้แต่ประการใด

แนวคิดใน โศรดาซังรัก เป็นแนวคิดค่านิยมในเรื่องการแต่งงานโดยผู้ประพันธ์ เสนอว่าการแต่งงานจะต้องเกิดจากความพึงพอใจกันระหว่างชายหญิงอันเนื่องมาจากความใกล้ชิดสนิทสนมและระสนิยมที่ตรงกัน ไม่ใช่เกิดจากการจัดการของผู้ใหญ่ การที่ "โศรดา" ตัวเอกของเรื่องต้อง "ซังรัก" ก็เพราะเธอปฏิเสธการแต่งงานแบบคลุมถุงชนที่ปราศจากความรักเป็นพื้นฐาน และพึงพอใจกับความรักที่เกิดจากการตัดสินใจเลือกด้วยตัวของตนเอง มิใช่ด้วยการบีบบังคับของผู้ใหญ่ และเธอก็ได้แต่งงานกับชายคนรักสมความตั้งใจ อย่างไรก็ตาม แม่โศรดาซังรัก จะเสนอแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการแต่งงานแบบ "คลุมถุงชน" ซึ่งเป็นค่านิยมแบบดั้งเดิมที่ไม่ให้หญิงชายได้มีโอกาสเลือกคู่ได้ตามใจปรารถนา แต่ก็มีได้คัดค้านโดยเด็ดขาดเพราะปรากฏว่าชายที่โศรดารักและชายที่ผู้ใหญ่ต้องการให้เธอแต่งงานด้วยก็คือคนเดียวกัน เพียงแต่เขาปลอมตัวมาเพื่อสร้างความสนิทสนมกับเธอ การที่เรื่องลงเอยด้วยลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นความพยายามของผู้ประพันธ์ที่จะประนีประนอมค่านิยมแบบเก่ากับค่านิยมแบบใหม่เข้าด้วยกัน แนวคิดดังกล่าวคล้ายคลึงกับนวนิยายก่อน พ.ศ. 2500 ไคแก่นวนิยายเรื่อง ศัตรูของเจ้าหลอน และ นิจ ของ คอกไม้สัค ซึ่งเสนอแนวคิดในประเด็นของการแต่งงานแบบคลุมถุงชนว่าแรกเริ่มการจัดการของผู้ใหญ่ทำให้คู่หนุ่มสาวที่จะต้องแต่งงานนั้นบังเกิดความไม่พอใจหรือทุกข์ทรมานใจ แต่ในเวลาต่อมาปรากฏว่าคู่หนุ่มสาวที่เคยคัดค้านหรือเป็นทุกข์กับวิธีจัดการ "คลุมถุงชน" ของผู้ใหญ่กลับประสบ

ความพึงพอใจในคู่แข่งงานของตน และมีความสุขในชีวิตในท้ายที่สุด¹

นอกจาก โศรดาซังรัก ของลลิตา ที่เสนอแนวคิดคัดค้านการแต่งงานแบบ "คลุมถุงชน" ดังที่ไคกล่าวมาแล้ว ยังมีนวนิยายร่วมสมัยเกี่ยวกับ โศรดาซังรัก ที่เสนอแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการแต่งงานที่ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ใหญ่ และคู่หนุ่มสาวที่จะต้องแต่งงานกันก็แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบโต้แก่นวนิยายเรื่อง ละอองดาว ของ พนมเทียน และ คำฟ้า แต่เนื่องจากผู้ประพันธ์มิได้เสนอเป็นแนวคิดหลัก ผู้วิจัยจึงไม่ขอกล่าวถึงโดยละเอียด

แนวคิดค่านิยมในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 นั้น มีเพียงแนวคิดค่านิยมในเรื่องการแต่งงานเพียงประการเดียว และแนวคิดดังกล่าวเคยมีนักประพันธ์ยุคก่อนหน้า พ.ศ. 2500 กล่าวถึง จึงไม่ใช่ของใหม่ อีกทั้งแนวคิดนั้นมิได้เป็นแนวคิดที่ขัดแย้งกับค่านิยมไทยแต่ประการใด แม้จะเป็นเรื่องของการปฏิเสธการแต่งงานแบบคลุมถุงชน เน้นอิสระและเสรีภาพของชายหญิงในการเลือกคู่สมรส แต่การที่ผู้ประพันธ์สร้างเรื่องให้ชายที่นางเอกรักก็คือชายคนเดียวกับคนที่ผู้ใหญ่อต้องการให้แต่งงานด้วย เท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นว่าคุณครองที่ผู้ใหญ่เลือกให้ นั้น ผู้ใหญ่ยอมเห็นว่าเป็นเหมาะสม คู่ควร และสามารถเข้ากันได้ทั้งสองฝ่าย ซึ่งเท่ากับเป็นการประนีประนอมค่านิยมใหม่และค่านิยมเก่าเข้าด้วยกัน

ข. แนวคิดค่านิยมเปลี่ยนแปลงฐานะทางชนชั้น นักประพันธ์ที่เสนอแนวคิดที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงฐานะทางชนชั้นที่เด่นที่สุดได้แก่ ดวงดาว นวนิยายทุกเรื่องของดวงดาวซึ่งประพันธ์ขึ้นในช่วงดังกล่าวล้วนแต่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนชั้นสูงหรือที่เรียกว่า "ผู้ดี" โดยดวงดาวชี้ให้เห็นถึงความตกต่ำที่เกิดขึ้นในชนชั้นผู้ดี และในขณะเดียวกันก็พยายามให้ค่านิยมคำว่า "ผู้ดี" ขึ้นมาใหม่ ซึ่งผู้ดีในความหมายใหม่อาจไม่ใช่ผู้ที่มีชาติกำเนิดสูงส่ง หากแต่เป็นผู้ที่มีความรักความเป็นผู้ดีได้ แนวคิดทั้ง 2 ประการนี้ผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์ที่ดังนี้

¹ เอมอร นิธิบุรุษ, "ทัศนะทางสังคมในนวนิยายไทยสมัยรัชกาลที่ 7" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษา หน่วยวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 91.

1. ความตกต่ำที่เกิดขึ้นในชนชั้นผู้ดี แนวคิดเรื่องความตกต่ำที่เกิดขึ้นในชนชั้นผู้ดีนี้ นักประพันธ์จะชี้ให้เห็นว่าชนชั้นสูงหรือผู้ดีซึ่งเคยประสบความสำเร็จในเรื่องในอดีตนั้นไม่อาจรักษาสถานภาพที่เคยมีมาแต่เดิมได้อีกต่อไป สายเลือดที่บริสุทธิ์ของผู้ดีเริ่มปะปนกับสายเลือดของสามัญชน ซึ่งผู้ดีเคยประณามว่าเป็นไพร่ และในขณะที่เดียวกันก็ไม่สามารถรักษาความมั่งคั่งในอดีต ต้องเผชิญกับความยากไร้ ต้องขายทรัพย์สินสมบัติซึ่งเป็นมรดกดั้งเดิมให้กับพวก "ผู้ดีใหม่" ซึ่งเติบโตขึ้นมาแทนที่ นวนิยายที่เสนอแนวคิดเช่นนี้ได้แก่ แพรชมพูเหนือพื้นพสุธา ของ ดวงดาว และ สัญญาของคุณพ่อ ของ ก.ศยามานนท์

แพรชมพู ของ ดวงดาว (2502) เป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนชั้นผู้ดีจากตระกูลที่บริบูรณ์ไปด้วยทรัพย์สินสมบัติและเกียรติยศอันสูงส่งไปสู่ความล้มจม เกียรติยศแตกสลาย แม้จะมีผู้พยายามฉวยคว้าความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างสุดความสามารถ แต่ก็ไม่อาจฝ่าฝืนกฎเกณฑ์แห่งความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ ดวงดาวเสนอแนวคิดดังกล่าวผ่านเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตระกูลผู้ดีตระกูลหนึ่ง ซึ่งเริ่มต้นด้วยความมั่งคั่งสมบูรณ์ มีเกียรติยศและศักดิ์ศรีสูงส่ง เป็นที่นับหน้าถือตาแก่คนทั่วไป ผู้นำของตระกูลพยายามรักษาสถานภาพของตระกูลอย่างสุดความสามารถ ปฏิเสธความเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิเสธที่จะมีสัมพันธ์ทางสายเลือดกับสามัญชน แต่ในที่สุดตระกูลผู้ดีตระกูลนี้ก็ก้าวไปสู่ความพินาศเมื่อนำของตระกูลเสียชีวิต คนรุ่นหลังก็ไม่อาจปกป้องสถานภาพของตระกูลให้คงอยู่ได้เช่นที่เคยเป็นมา ฐานะทางการเงินสิ้นคลอน ต้องขายทรัพย์สินซึ่งเป็นสมบัติเก่าแก่ของตระกูลให้กับพวก เศรษฐีใหม่ และที่สำคัญคือตระกูลผู้ดีอันยิ่งใหญ่ในอดีตก็ไคลคลเกียรติลงเกลือกกลั้วแต่งงานกับสามัญชน ความมั่งคั่ง เกียรติยศ และศักดิ์ศรีที่ผู้ดีเคยหลงใหล ภาคภูมิใจก็พังทลายไปสิ้น ไม่มีผู้ใดอาศัยอวรณ์ที่จะปกป้องอย่างไรก็ตาม ดวงดาวก็ไม่อาจสะท้อนความตกต่ำของชนชั้นผู้ดีได้อย่างถึงที่สุด เพราะสุดท้ายเรื่องลงเอยว่า เศรษฐีใหม่ซึ่งซื้อทรัพย์สินสมบัติของผู้ดี และไคร่วมสกุลกับผู้ดีนั้นมิใช่สามัญชน แต่แท้ที่จริงก็คือเชื้อสายผู้ดีคนหนึ่ง ซึ่งเข้ามาครอบงำสถานภาพของผู้ดีให้ผ่านพันภัยพิบัติ

เหนือพื้นพสุธา ของ ดวงดาว (2503) เป็นนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งที่สะท้อนภาพการดิ้นรนต่อสู้เพื่อพยุงฐานะของชนชั้นผู้ดีเมื่อเผชิญหน้ากับปัญหาความตกต่ำทางฐานะ เศรษฐกิจ ภาพของผู้ดีซึ่งปรากฏใน เหนือพื้นพสุธา เป็นภาพของบุคคลที่น่าสมเพชเวทนา

มากกว่าให้ความชื่นชมหรือยกย่อง เพราะผู้ที่เหลือนี้ต้องอยู่ในสภาพคอยากปากแห้ง ต้องกระเปียบกระเสียนค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต นำไปปกป้องเกียรติยศของชนชั้นผู้ดี ซึ่งปรากฏอยู่ภายนอกเพื่อสร้างค่านิยมต่อสาธารณชน ต่อสายตาของผู้อื่น ชนชั้นนี้ จะต้องเป็นผู้สูงศักดิ์เต็มไปด้วยความน่าชื่นชม ทั้งรูปร่าง การแต่งงาน บุคลิกลักษณะและการวางตัว ซึ่งจะต้องเหนือกว่าสามัญชนทั่วไป นอกจากนั้นการคืนรณพุงฐานะของชนชั้นผู้ดียังนำชนชั้นของตนไปผูกพันกับสามัญชน โดยผู้ดีพยายามให้ทายาทของตระกูลแต่งงานกับทายาทของเศรษฐีเพื่อต้องการเงินในการสร้างเกียรติยศ และความมีหน้ามีตาในสังคมต่อไป และเรื่องลงเอยด้วยบุคคลซึ่งอยู่ในชนชั้นผู้ดีผู้พยายามพุงฐานะของตนด้วยวิธีการต่าง ๆ นั้นมีโชคบุคคลที่มีสายเลือดผู้ดีแต่ประการใด หากแต่เป็นสามัญชนซึ่งเข้าไปร่วมสกุลด้วยและเป็นผู้ล้างผลาญทรัพย์สินสมบัติ ทำลายฐานะอันมั่งคั่งของชนชั้นผู้ดีที่มีมาแต่เดิม การจบเรื่องในลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นทัศนคติของนักประพันธ์ต่อปัญหาความตกต่ำที่เกิดขึ้นในชนชั้นผู้ดีว่ามีได้เกิดจากผู้ดีทำลายตัวเอง แต่เกิดจากการกระทำของบุคคลอื่นซึ่งอยู่ในฐานะสามัญชนและปะปนเข้ามาในตระกูลผู้ดี แต่ในส่วนของผู้ที่มีชาติกำเนิดที่เป็นผู้ดีแท้ในเรื่อง เช่น ม.ร.ว. ตะวันฉาย ม.ร.ว. แคทลียา ม.ร.ว. เวนิกา ล้วนแต่เป็นคนดี โดยเฉพาะ ม.ร.ว. ตะวันฉาย แม้จะเติบโตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่หยาบกระด้าง แต่ผู้ประพันธ์ได้ชี้ให้เห็นว่าสายเลือดผู้ดีที่อยู่ในตัวของเขอนั้นมีส่วนทำให้สำนักฝ่ายดีในตัวเขา เขาชนะสภาพแวดล้อมที่ชั่วร้ายได้ และเติบโตขึ้นด้วยความดีงามโดยไม่มีใครสั่งสอน

นอกจาก แพรวชมพู และ เหนือพื้นพสุธา ของ กวางดาว ที่เสนอภาพความตกต่ำของชนชั้นผู้ดี นวนิยายเรื่อง สัญญาของคุณพ่อ ของ ก.ศยามานนท์ (2503) สะท้อนภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนชั้นผู้ดี คล้ายคลึงกับ แพรวชมพู และ เหนือพื้นพสุธา ภาพดังกล่าวแสดงสภาพความตกต่ำของชนชั้นนี้ทางเศรษฐกิจ ทลอคจนความพยายามที่จะต่อสู้คืนรณพุงฐานะทางเศรษฐกิจของตนเพื่อรักษาเกียรติยศ ศักดิ์ศรีของความเป็นผู้ดีไว้อย่างสุดความสามารถ การที่ผู้ดีตระกูลหนึ่งซึ่งประสบปัญหาเศรษฐกิจในเรื่อง สัญญาของคุณพ่อ ยินยอมที่จะมีชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก แต่ไม่ยอมขายคฤหาสน์อันยิ่งใหญ่ก็เพราะคฤหาสน์นั้นเป็นสัญลักษณ์ของเกียรติยศ ศักดิ์ศรี และความสูงส่งของวงศ์ตระกูล ถ้าผู้ดีต้องสูญเสียสิ่งนี้ไป ก็ไม่เหลือสิ่งใดไว้เป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งเรืองในอดีตและก็มี

ฐานะไม่แตกต่างกันไปจากสามัญชนแต่อย่างใด สมาชิกของตระกูลผู้ดีใน สัญญาของคณพอ จึงอุทิศตนทำงานอย่างหนักเพื่อกอบกู้ฐานะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำอย่างเต็มกำลังความสามารถ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็ก และสามารถกอบกู้ฐานะของผู้ดีไว้ได้ในที่สุด นอกจากนั้น ก.ศยามานนท์ ยังสะท้อนภาพ "ผู้ดีใหม่" ซึ่งเป็นชนชั้นที่เติบโตด้วยฐานะการเงินและพยายามแสวงหาเกียรติยศด้วยการใช้เงินซื้อ โดยเฉพาะซื้อทรัพย์สินสมบัติที่เคยเป็นของตระกูลผู้ดีมาก่อน ผู้ประพันธ์สะท้อนภาพ "ผู้ดีใหม่" ด้วยทัศนคติที่เคลือบแคลง เช่น คนเหล่านี้เป็นผู้มีรสนิยมค่าหรือนิยมการทำบุญเพื่อเอาหน้า โดยการจารึกชื่อหรือออกอากาศทางวิทยุ มิได้เกิดจากความจริงใจหรือบริสุทธิ์ใจแต่ประการใด

ภาพสะท้อนความตกต่ำที่เกิดขึ้นกับชนชั้นผู้ดี ในนวนิยายสามเรื่องได้แก่ แพรวชมพู เหนือพื้นพสุธา และ สัญญาของคณพอ ซึ่งนักประพันธ์เสนอเป็นแนวคิดสำคัญของเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าชนชั้นผู้ดีซึ่งเคยรุ่งโรจน์ในอดีตนั้นกำลังเผชิญปัญหาอันหนักหน่วงและไม่อาจรักษาสถานภาพที่สูงส่งเช่นเดิมไว้ได้ ปัญหาสำคัญที่ชนชั้นผู้ดีเหล่านี้ประสบคือ ปัญหาความทรุดโทรมค่านเศรษฐกิจ จำต้องขายทรัพย์สินสมบัติอันเป็นมรดกดั้งเดิมเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและความยากแค้นดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้ผู้ดีหาทางออกให้กับชนชั้นของตน อีกวิธีหนึ่งคือยินยอมที่จะเสียสละเกียรติยศ ศักดิ์ศรีของตนลงมาแต่งงานกับ "ผู้ดีใหม่" ผู้มีฐานะทางการเงินที่มั่งคั่ง ผู้ดีเหล่านี้ใช้เกียรติยศแลกเปลี่ยนกับเงินเพื่อความมีหน้ามีตาในสังคม นวนิยาย 2 เรื่องของ ดวงดาว คือ แพรวชมพู และ เหนือพื้นพสุธา เสนอแนวคิดดังกล่าวอย่างแจ่มชัด นอกจากนั้นแนวคิดเกี่ยวกับความตกต่ำของชนชั้นผู้ดีนี้ยังปรากฏอยู่ในนวนิยายร่วมสมัยเกี่ยวกับ แพรวชมพู เหนือพื้นพสุธา และ สัญญาของคณพอ หลายเรื่องแต่อยู่ในลักษณะของแนวคิดย่อย ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงแต่เพียงสังเขป กล่าวคือ นวนิยายเรื่อง เกล็ดคนที ของ นทีทม กล่าวถึงผู้ดีที่กำลังเผชิญกับความตกต่ำทางเศรษฐกิจและหาทางออกด้วยการแต่งงานกับ "ผู้ดีใหม่" ซึ่งมั่งคั่ง ราชวงศ์สีทอง ของ แซไซ เทววิฑ สะท้อนความเลื่อมโทรมของผู้ดีซึ่งไม่อาจรักษาสถานภาพอันยิ่งใหญ่ที่มีมาแต่เดิมไว้ได้ เนื่องมาจากปัญหาความทรุดโทรมค่านฐานะการเงินและสมาชิกรุ่นใหม่ในตระกูลผู้ดีเองก็ไม่สนใจที่จะพิทักษ์รักษาเกียรติยศของตนหรือ ตำแหน่งในดวงจันทร์ ของ สีฟ้า ชี้ให้เห็นความตกต่ำของ "ผู้ดี" ที่มีแต่เกียรติยศแต่ขาดความมั่นคงทางฐานะการเงินจึงต้องใช้เกียรติยศแลกเปลี่ยนกับเงินโดยลดทอนลงเกลือกกลัดกับผู้ดีใหม่ ซึ่งมีฐานะทางการเงินที่มั่งคั่งกว่า อย่างไรก็ตาม แนวคิดย่อยที่

ปรากฏในนวนิยายที่กล่าวมาแล้วนี้มีความแตกต่างจากแนวคิดหลักที่กล่าวถึงความตกต่ำของชนชั้นผู้ดี กล่าวคือ ในแนวคิดย่อยเหล่านี้ผู้ประพันธ์จะเสนอภาพความตกต่ำของชนชั้นผู้ดี โดยชี้ให้เห็นว่าความเสื่อมโทรมดังกล่าวมีสาเหตุมาจากชนชั้นผู้ดีเอง มิใช่โยนความผิดให้กับชนชั้นอื่น เช่นใน เหนือพื้นพสุธา หรือสร้างเรื่องหักมุมให้ผู้ดีที่กำลังจะถึงภาวะทรุดโทรมต่ำสุดให้กลับฟื้นคืนสภาพเดิมอีกครั้ง เช่นใน แพรวชมพู และ สัญญาของคุณพ่อ แต่ผู้ดีในนวนิยายเรื่อง เกล็ดคนที่ ราชาวคีสทอง และ ท่าหนีใน-คองจันทร์ กำลังเป็นชนชั้นที่ประสบความล้มเหลวและกำลังถูกกลืนโดยชนชั้นใหม่ และวัฒนธรรมใหม่ ๆ ที่เติบโตขึ้นมา

2. การนิยามคำว่า "ผู้ดี" สภาพสังคมไทยนั้นอยู่ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นเวลาช้านาน และระบบดังกล่าวได้แบ่งคนในสังคมออกเป็นสองชนชั้นคือ ชนชั้นสูงและชนชั้นต่ำ และคำว่า "ผู้ดี" นี้ก็คือคำที่ใช้เรียกบุคคลผู้อยู่ในชนชั้นสูง มียศถาบรรดาศักดิ์ หรือมีชาติกำเนิดในตระกูลอันสูงส่ง ความเชื่อดังกล่าวได้ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยเป็นเวลาช้านาน¹ นวนิยายเรื่อง การรุ่ง ของ ดวงดาว (2503) เป็นนวนิยายที่เสนอแนวคิดที่คัดค้านความเชื่อดังกล่าว โดยผู้ประพันธ์ได้เสนอนิยามคำว่า "ผู้ดี" ขึ้นใหม่ ซึ่ง "ผู้ดี" ในความหมายใหม่ไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มียศถาบรรดาศักดิ์หรือมีชาติกำเนิดในตระกูลสูงส่งอีกต่อไป ชนชั้นต่ำก็สามารถที่จะเป็นผู้ดีได้ หากมีจิตใจและความประพฤติที่ดีงาม ดวงดาวสะท้อนแนวคิดดังกล่าวผ่านตัวละคร 2 ตัว ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้าม ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้มีชาติกำเนิดต่ำต้อยแต่มีจิตใจดีงาม มีความซื่อสัตย์ กตัญญู เสียสละ บากบั่นและขยันขันแข็ง อีกฝ่ายหนึ่งมีชาติกำเนิดสูงส่งแต่มีความเสื่อมเสียด้านความประพฤติ ไ้แก่ เป็นชายหนุ่มเสเพล ฟุ้งเฟ้อ เหนือเหิม ยึดถือความต้องการของตนเองเป็นใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงเกียรติยศของวงศ์ตระกูล ชายทั้ง 2 ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในคฤหาสน์อันยิ่งใหญ่ของตระกูลผู้ดี ชายคนแรกเข้าไปในฐานะผู้สร้างตระกูลผู้ดีให้มั่นคงแข็งแรง ทั้ง ๆ ที่เขามีใจมีเชื้อสายผู้ดีแท้แต่น้อย ในขณะที่ชายคนที่สองมิได้คิดที่จะปกป้องวงศ์ตระกูล กระทำทุกอย่างตามอำเภอใจของ

¹ เอมอร นิธิบุรุษ, "ทัศนะทางสังคมในนวนิยายไทยสมัยรัชกาลที่ 7"

คนโดยมิได้คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น ผู้ใดใน การรุ่ง จึงไม่ใช่คนดีและเป็นผู้ทำลาย สถานภาพของตนเอง ในขณะที่ผู้ที่ไม่ใช่ผู้ดีโดยชาติกำเนิดพยายามช่วยกอบกู้ฐานะของ ผู้ดีด้วยความซาบซึ้งในบุญคุณที่ตระกูลผู้ดีเคยอุปการะค่าชู่มาก่อน และผลดีที่ได้ตอบสนอง คนดีเช่นเขา กล่าวคือ ได้ครอบครองมรดกของตระกูลผู้ดีนั้น พร้อมกับใช้สกุลของผู้ดี ห้าง ๆ ที่เขามีได้มีชาติกำเนิดที่สูงส่งแต่ประการใด

การที่ชนชั้นผู้ดียินยอมให้สามัญชนเข้าไปร่วมสกุลด้วย ชี้ให้เห็นว่าชาติกำเนิด ไม่สำคัญ ผู้ที่มีความประพฤติและจิตใจที่ดีงามก็สามารถเป็นผู้ดีในความหมายใหม่นี้ได้

การรุ่ง ของ ดวงดาว ไม่ใช่นวนิยายเรื่องแรกที่ให้นิยามใหม่ของคำว่า "ผู้ดี" ที่ขึ้นอยู่กับความประพฤติ มิใช่จากชาติกำเนิด นวนิยายก่อน พ.ศ. 2500 ได้ แก่นวนิยายเรื่อง ผู้ดี ของ คอกไม้สด ก็ได้ให้นิยามของคำว่า "ผู้ดี" ในความหมาย ใหม่ว่า ผู้ดีนั้นคือผู้ที่รู้จักอกคดสั้น ไม่ไว้วางใจกับความยากลำบากที่ได้รับ รู้จักควบคุม ตนเอง รู้จักเป็นนายคนและเป็นที่พึ่งของผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบ¹ คอกไม้สด ให้นิยามของคำว่า "ผู้ดี" ใหม่เพราะผลกระทบจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ทำให้ผู้ดีโดย กำเนิดอย่างเขอทองสูญเสียสถานภาพบางประการ จึงจำต้องนิยามคำว่า "ผู้ดี" ใหม่ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนไป² นิยามคำว่า "ผู้ดี" ของ คอกไม้สด ไม่ได้สะท้อนความตกต่ำและเสื่อมโทรมของผู้ดีโดยกำเนิดแต่อย่างใด ในขณะที่ การรุ่ง ของ ดวงดาว ให้ความหมายของคำว่า "ผู้ดี" คือผู้ที่ปฏิบัติตนอยู่ในความดีงาม นอกจากนั้นยังยอมรับชนชั้นต่ำให้เข้าร่วมสกุลในฐานะของผู้นำ และชี้ให้เห็นข้อบกพร่อง ของชนชั้นผู้ดีซึ่งทำลายตัวเอง การรุ่ง จึงเป็นนวนิยายที่สะท้อนความตกต่ำเสื่อมโทรม ที่เกิดขึ้นในชนชั้นผู้ดีในขณะเดียวกันด้วย

ดวงดาว เป็นนักประพันธ์คนสำคัญในช่วง พ.ศ. 2501-2506 ที่เขียนนวนิยาย เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงฐานะทางชนชั้นโดยมุ่งเสนอการเปลี่ยนแปลงของ ชนชั้นสูงเป็นสำคัญ นวนิยาย 3 เรื่องของนักประพันธ์ผู้นี้ได้แก่ แพรวชมพู เหนือพื้นพสุธา

¹ ตรีศิลา บัญชร, นวนิยายกับสังคมไทย..., หน้า 105.

² ตรีศิลา บัญชร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

และ ควารุ่ง ต่างก็สะท้อนภาพความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไว้ แต่อย่างไรก็ตาม จาก การวิเคราะห์แนวคิดในนวนิยายของดวงควารุ่ง 3 เรื่อง ปรากฏว่า แพรวชมพู ซึ่ง ประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2502 และ เหนือพื้นพสุธา ซึ่งประพันธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2503 ต่างก็จบเรื่องด้วยการสร้างสถานการณ์บังเอิญทำให้ผู้ที่สามารถรักษาสถานภาพทางชนชั้น ไว้ได้ แต่นวนิยายเรื่อง ควารุ่ง ซึ่งดวงควารุ่งประพันธ์ในเวลาใกล้เคียงกับ แพรวชมพู และ เหนือพื้นพสุธา คือ พ.ศ. 2503 เป็นนวนิยายเรื่องเดียวที่ชี้ให้เห็นความตกต่ำของ ชนชั้นผู้ดีโดยแสดงให้เห็นนิยามคำว่า "ผู้ดี" ที่เปลี่ยนแปลงไป ชนชั้นต่ำผู้ไม่มีสกุลรุนชาติ ใ้ครอบครองสมบัติของชนชั้นสูง การที่นวนิยายทั้ง 3 เรื่องมีความแตกต่างกันในด้าน แนวคิด ทั้ง ๆ ที่เขียนขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นว่าดวงควารุ่งก็อยู่ในภาวะ ที่สับสน ทศนะหนึ่งพยายามยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนชั้นผู้ดี แต่อีกทศนะหนึ่ง ก็ไม่อาจยอมรับได้อย่างเต็มที่

ค. แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคม ปัญหาสังคมเป็นแนวคิดด้านสังคมอีกลักษณะ หนึ่งในนวนิยายที่ประพันธ์ขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ปัญหาสังคมที่นักประพันธ์ ในช่วงนี้นำมาเสนอได้แก่ปัญหาความเสื่อมโทรมของสังคมเมืองหลวง และปัญหาความ บกพร่องของกลไกของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน นวนิยายที่เสนอแนวคิดดังกล่าวเป็น แนวคิดหลักมีเพียง 3 เรื่อง คือ สนิมกรงเทพา สนิมสร้อย ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ และ สายน้ำที่ไหลกลับมา ของ ศรีวิรัตน์ สถาปนวัฒน์ แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคมนี้จัดว่าเป็น แนวคิดด้านสังคมที่เด่นกว่าแนวคิดด้านสังคมลักษณะอื่น ๆ เพราะนอกจากความสามารถ ทางการประพันธ์ของนักประพันธ์ทั้งสองแล้ว แนวคิดที่เกี่ยวกับปัญหาสังคมยังสามารถ สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวได้อย่างมีรายละเอียด มีชีวิตชีวา ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์ต่อไป

1. ปัญหาสังคมเมืองหลวง นวนิยายที่เสนอแนวคิดที่สะท้อนปัญหา สังคมเมืองหลวงได้แก่ สนิมกรงเทพา และ สนิมสร้อย ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ นวนิยาย ทั้ง 2 เรื่องนี้เป็นนวนิยายเรื่องแรก ๆ ในชีวิตการประพันธ์ของนักประพันธ์ผู้นี้ แต่ก็ได้รับความ สนใจจากนักอ่านในยุคนั้นจำนวนมิใช่น้อย ทั้งนี้สามารถพิจารณาได้จากกระแสการ วิพากษ์วิจารณ์ของนักอ่านในยุคนั้นที่มีต่อนวนิยายทั้ง 2 เรื่องดังกล่าว บางคนให้ความ สนใจกับลีลาการเขียนแบบใหม่ที่ไม่ซ้ำใครของเขา และวิเคราะห์ว่าเป็นเพราะเขาเพื่อหน่าย

วิธีการ เขียนนวนิยายของนักเขียนสตรีในยุคนั้น บางคนก็ให้ความสนใจเนื้อหาที่ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ นำเสนอในนวนิยายของเขา โดยที่เขาได้หยิบยกเอาเสี้ยวหนึ่งของชีวิตในเมืองหลวง ซึ่งยังไม่เคยมีนักประพันธ์ผู้ใดกล่าวถึงและนำมาตีแผ่ได้อย่างแจ่มชัด และมีชีวิตชีวาเท่านวนิยายปัญหาสังคมเมืองหลวงที่ปรากฏใน สนิมกรุงเทพฯ และ สนิมสร้อย มีดังต่อไปนี้

สนิมกรุงเทพฯ (2503) เป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพความเสื่อมโทรมทางจิตใจของคนในเมืองหลวง ซึ่งเต็มไปด้วยความหลอกลวง เอาธิดเอาเปรียบ การคั่นร่นเพื่อเอาตัวรอด ความไร้ศีลธรรม และกามารมณ์ ผู้คนแสวงหาความสุขส่วนตัวโดยไม่สนใจต่อชนบประเพณี มุ่งสนองความปรารถนาของตนเป็นใหญ่ เสี้ยวสังคมที่ปรากฏในสนิมกรุงเทพฯ จึงเป็นสังคมที่สับสนหาหลักการหรือมาตรฐานไม่ได้ เพราะทุกคนมุ่งเสพสุขกับการบริโภค ใค้แก่การกิน ดื่ม เที่ยว และเสพกามารมณ์ ชีวิตของคนไร้สาระ อुकมคติ และความดีงามจะหาได้ยากมาก ทุกคนคั่นร่นแสวงหาความสุขเพื่อให้วันหนึ่งผ่านไป บทบาทของตัวละครทุกตัวใน สนิมกรุงเทพฯ ล้วนแต่สะท้อนภาพความเสื่อมโทรมดังกล่าวได้อย่างแจ่มชัด ไม่ว่าจะเป็นน้ำค้างหยดเดียว เด็กสาวผู้ขาดความอบอุ่นในครอบครัว ได้รับการอบรมสั่งสอนในทางเหลวแหลกและเคล็ดหนีแม่มาใช้ชีวิตอย่างสาวเสเพลในกรุงเทพฯ ปรีมเปรม ซึ่งมีอาชีพขายเรือนร่างของเธออยู่ในวงสังคมชั้นสูงเพื่อต้องการเงินในการเช็คหน้าชูตาอยู่ในสังคมอย่างหรูหรา นักหนังสือพิมพ์อย่าง นรา สุเมธ หรือวิซล พริงเพริค ผู้พยายามบีบคั้นตัวหนังสือจากมันสมองเป็นเงินเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเสพสุขไปวันหนึ่ง ๆ นายหน้าค้าผู้หญิงอย่างหม่อมสิประภาวซึ่งภายนอกคือนักสังคมสงเคราะห์ แต่เบื้องหลังคือผู้หากินกับเลือดเนื้อของหญิงสาวไม่เกิด เซ่ง ผู้จัดการโรงแรมซึ่งใช้ชีวิตอย่างสมบุกสมบันกับเรื่องโลภีวิสัย เค็คแคอรชุน นักศึกษาผู้มีอาชีพ "รับจ้างพอเรียนหนังสือ" และมีชีวิตอยู่ด้วยเหล่า บุหรี่ ผู้หญิง พลอร์เตนรา หรือ นภา แนนใจ นักร้องผู้มีฉายา "เสียงขยี้แพร" ผู้ใช้ชีวิตสำล่อนทางกามารมณ์กับผู้หญิงอย่างไม่เลือกหน้า ตัวละครใน สนิมกรุงเทพฯ จึงมีความโหดโชนในเรื่องกามารมณ์ เสี้ยวสังคมที่ปรากฏในเรื่องจึงเต็มไปด้วยความสับสน ทุกคนคั่นร่นแสวงหาความสุขทางกายด้วยการมีชีวิตอยู่ด้วยเหล่า บุหรี่ และการเสพกามารมณ์อย่างเสรี ฝ่ายชายตอบสนองความต้องการทางเพศแก่ฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิง

ตอบสนองความต้องการของฝ่ายชาย อย่างไม่คำนึงถึงกรอบประเพณี และทั้งสองฝ่ายก็จากกันไป แสวงหากลคนที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านกามารมณ์ที่ไม่ซ้ำแบบกับคนเดิม 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ไม่วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของตัวละคร เพียงแต่เสนอภาพให้เห็นและเป็นอยู่ และให้ผู้อ่านใคร่จึกใจสัมผัส แต่ไม่ได้รับการอธิบายชี้แจงหรือเสนอทัศนะใด ๆ แม้ในตอนท้ายของเรื่องผู้ประพันธ์ก็ได้จบเรื่องให้ลงเอยไปในแง่ใด ผู้ใดอยู่ ผู้ใดตาย ใครได้รับรางวัล ใครถูกลงโทษ แต่จบลงในฉากที่ว่า "รถยนต์อเมริกันเปิดหลังคาคันหนึ่งกำลังเทียบมาพอดี กลุ่มผู้หญิงอายุเลยสามสิบแล้ว เล็กน้อยกำลังก้าวลงมา ทุกคนสวมเสื้อผ่าราคาแพง ใช้เครื่องประดับวิจิตรสูง จริตมาก พูดมาก หัวเราะพริ้วเฟื้อ และทุกคนแต่งงานหรือเคยแต่งงานแล้ว" และที่สำคัญที่สุดคือ "ทุกคนพร้อมจะมีชู้ทั้งนั้นกับผู้ชายที่สนุกกว่าตัวของหล่อน"¹ เป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมที่สับสนวุ่นวายเหลวแหลกควยเรื่องโลกก็ยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่จบสิ้น

สนิมสร้อย (2504) เป็นนวนิยายที่กล่าวถึงปัญหาโสเภณีอันเป็นปัญหาที่เติบโตและขยายตัวขึ้นมากพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ผู้ประพันธ์มุ่งเน้นปัญหาโสเภณีในสังคมเมืองหลวงเป็นสำคัญ แนวคิดใน สนิมสร้อย สะท้อนภาพชีวิตของหญิงโสเภณีทุกแง่มุม วิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงกลายเป็นโสเภณี ตลอดจนวิเคราะห์ถึงสภาพจิตใจของผู้หญิงที่ถูกสังคม "ตราหน้า" ว่าเป็น "หญิงคนชั่ว" ตัวละครสำคัญในนวนิยายเรื่องนี้คือ หญิงโสเภณี ฉากที่ใช้คือห้องโสเภณีแห่งหนึ่งในเมืองหลวง ผู้ประพันธ์สะท้อนแนวคิดดังกล่าวโดยการให้ "แมงคา" คู่หมั้นคนหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องราวความเป็นไปในห้องแห่งนั้นในทุกแง่มุมไม่ว่าจะเป็นในด้านกิจวัตรประจำวัน ได้แก่ การกิน การนอน การถ่ายอุจจาระ บัสสาวะ งานอดิเรก การขายกามารมณ์ นอกจากนั้นยังให้ "แมงคา" ผู้นั้นเล่าถึงลักษณะนิสัยของโสเภณีแต่ละคน ความเป็นมาของโสเภณีบางคน ตลอดจนจุดจบของห้องโสเภณีแห่งนั้นซึ่งถูกกวาดล้างโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ฉากสุดท้ายของเรื่องคือบรรดาโสเภณีถูกกวาดต้อนขึ้นรถประจำทางแต่ละคนร้องไห้สะอึกสะอื้นแข่งคำโชคเคราะห์ เป็นการปิดฉากชีวิตฉากหนึ่งของโสเภณีเหล่านั้น

¹ 'รงค์ วงษ์สวรรค์, สนิมกรุงเทพฯ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2504), หน้า 808-809.

สนิมสร้อย จึงเป็นนวนิยายที่สามารถสะท้อนภาพชีวิตของโสเภณีไค้และรอบคันเรื่องหนึ่ง ก่อนหน้านี้ ก.สุรางคนางค์ เคยเขียนนวนิยายเรื่อง หญิงคนชั่ว ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงต้องมาเป็นโสเภณีนั้น เนื่องมาจากความจำเป็นในการอยู่รอดมิใช่ความเลวทรามในกมลสันดาน 'รงค์ วงษ์สวรรค์' เองก็มองปัญหาโสเภณีที่ไม่แตกต่างจาก ก.สุรางคนางค์ เท่าใดนัก โสเภณีใน สนิมสร้อย โดยส่วนใหญ่ก็มีชีวิตที่ยึดอาชีพโสเภณีด้วยความสมัครใจ แต่เพราะความยากไร้ ตลอดจนปัญหาทางครอบครัวที่รุมกระหน่ำผู้หญิงเหล่านี้ จนผลักดันให้เธอชายเกียรติยศและศักดิ์ศรีของความเป็นคนในการดำรงชีวิต แต่ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' มิได้หยุดเพียงเท่านั้น เขายังสะท้อนสภาพจิตใจที่อ้างว้าง ว่าเหว ไร้ความหวัง ไร้อนาคต ซากสิ่งยึดเหนี่ยวในชีวิตของบรรดาโสเภณีเหล่านี้ แม้ภาพที่ปรากฏภายนอก หญิงโสเภณีใน สนิมสร้อย เป็นผู้หญิงประเภทกรีกกราย เจ้าสำราญ ไม่ได้ทำสิ่งใดเป็นแก่นสาร แต่ละคนดูเหมือนพึงพอใจในชีวิตของตน แต่ส่วนลึก ๆ ของจิตใจผู้หญิงเหล่านี้คือความสิ้นหวัง ไม่มีหญิงโสเภณีคนใดที่ประสบกับความสมหวังในชีวิต ทุกคนล้มเหลวมาตลอด ทั้งก่อนหน้าและหลังจากที่มาเป็นโสเภณี ชีวิตของพวกเขาแม้แต่ความเศร้าจึงต้องพยายามตัดทวงความสุขที่มีอยู่ในปัจจุบันให้มากที่สุด 'รงค์ ไค้ให้ "แมงดา" คู่หมั้นกล่าวถึงสภาพจิตใจของผู้หญิงเหล่านี้อย่างเจ็บปวดว่า ชีวิตของโสเภณีเหล่านี้ "มีแต่เมื่อวานและเดี๋ยวนี้เท่านั้น... ไม่มีใครรวมทั้งข้าพเจ้าขอบคุยถึงพรุ่งนี้เพราะว่ามันยังมาไม่ถึง และอาจไม่มีวันมาถึงเลย"¹

สนิมสร้อย จึงเป็นนวนิยายที่สะท้อนภาพโสเภณีอย่างละเอียดชัดเจนยิ่งกว่า หญิงคนชั่ว ของ ก.สุรางคนางค์ เพราะนอกจากจะสะท้อนปัญหาโสเภณีอันมีสาเหตุมาจากปัญหาสังคมได้แก่ ปัญหาความยากจนและปัญหาครอบครัว สนิมสร้อย ยังสามารถตีแผ่จิตใจของโสเภณีเหล่านี้ได้อย่างชัดเจน ผู้ประพันธ์มิได้มองผลสะท้อนของปัญหาโสเภณีต่อสังคม แต่มองความตกต่ำเสื่อมโทรมของสังคมเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงกลายเป็นโสเภณีและทำให้เธอต้องใช้ชีวิตอย่างทนุทุกข์ทรมานและสิ้นหวัง

¹'รงค์ วงษ์สวรรค์, สนิมสร้อย (กรุงเทพฯ คุ้งศึกษาการพิมพ์, 2504), หน้า 134.

นอกจาก สนิมกรุงเทพฯ และ สนิมสร้อย ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคมเมืองหลวง เป็นแนวคิดหลัก ยังมีนวนิยายร่วมสมัยกับนวนิยายทั้ง 2 เรื่องที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคมเมืองหลวง แต่เสนอเป็นแนวคิดย่อยได้แก่ ศศิธรยอครัก ของ หึงนันทาวดี ซาตุแคน ของ สันต์ เทวรักษ์ แก้วน้ำค้าง ของ แกมกาญจน์ ศุภวรรณ และ แคนมขุรส ของ อ.ไชยวรรคศิลป์ โดยผู้ประพันธ์แสดงทัศนะวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาสังคมในเมืองหลวงซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตก เกิดสถานเริงรมย์เช่นบาร์และไนท์คลับมากมาย เปิดโอกาสให้วัยรุ่นเข้าไปมั่วสุม และทำให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมา วัยรุ่นผู้ระแวงไปกับแสงสีของอารยธรรมใหม่นั้นก็พลอยละเลยลืมกรอบประเพณีไทยที่มีมาแต่เดิม ชีวิตก้าวไปสู่ความล้มเหลว

นวนิยายที่เสนอปัญหาสังคมเมืองหลวง เป็นแนวคิดหลักระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 มีเพียง 2 เรื่อง คือ สนิมกรุงเทพฯ และ สนิมสร้อย ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' นวนิยายทั้ง 2 เรื่องนี้ผู้ประพันธ์พยายามที่จะสะท้อนปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในเมืองหลวง โดยไม่ได้เสนอทัศนะวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาดังกล่าวแต่อย่างใด แจ่มุมของปัญหาสังคมใน สนิมกรุงเทพฯ ได้แก่ปัญหาความเสื่อมโทรมทางจิตใจของผู้คน ซึ่งต่างก็ละเลยค่านิยมที่มีมาแต่เดิม หันไปยึดค่านิยมใหม่ที่ถือความเสรีโดยไม่มีขอบเขตเป็นที่ตั้ง แต่ละคนแสวงหาความสุขจากการกินและเสพกามารมณ์เพื่อให้วันหนึ่งผ่านไป ส่วน สนิมสร้อย เป็นการเสนอปัญหาสังคมอีกลักษณะหนึ่งคือปัญหาโสเภณีอันเป็นปัญหาลูกโซ่ ซึ่งเกี่ยวเนื่องมาจากปัญหาสังคมด้านอื่น ๆ แม้ปัญหาโสเภณีจะไม่ใช่วิทยาใหม่ที่นักประพันธ์ไทยได้นำเสนอ แต่ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ก็สามารถสะท้อนปัญหาได้อย่างแจ่มชัดและมีชีวิตชีวา

2. ปัญหาความบกพร่องของกลไกของรัฐ นวนิยายที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคมอันเนื่องมาจากความบกพร่องของกลไกของรัฐนั้นมีเพียงเรื่องเดียวคือ สายน้ำที่ไหลกลับมา ของ ศรีวิรัตน์ สถาปนวัฒน์ (2502) ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่า กลไกของรัฐอันได้แก่ข้าราชการที่บกพร่องเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาสังคม ซึ่งโดยภาระหน้าที่ข้าราชการจะต้องเป็นบุคคลผู้สร้างเสริมความเจริญให้กับสังคม แต่ข้าราชการในเรื่องกลับใช้อำนาจของตนไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อคน ทำให้เกิดความเสียหายกระทบกระเทือนผลประโยชน์โดยรวม ตลอดจนชีวิตของราษฎรบางคน ความทุกข์ยากของราษฎรจึงไม่ได้รับการแก้ไขและข้าราชการเองก็กลับกลายมาเป็นผู้เพิ่มพูนปัญหาให้กับสังคมนั้นด้วย พฤติกรรม

ของข้าราชการในนวนิยายเรื่อง สายน้ำที่ไหลกลับมา สะท้อนแนวคิดดังกล่าวอย่าง ชัดเจนโดย ศรีวิทย์ สถาปนวิวัฒน์ กล่าวถึงข้าราชการผู้หนึ่งซึ่งร่วมมือกับกลุ่มอิทธิพล ท้องถิ่นและดำเนินการชู้กริคประชาชน ยอมรับอาภินิหารจ้างทำให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ได้รับความทุกข์ทรมานอย่างไม่จบสิ้น ทั้ง ๆ ที่ข้าราชการนั้นควรจะต้องมีหน้าที่ในการ ปรามปรามกลุ่มอิทธิพลนั้น นอกจากนั้นยังใช้ความมีเกียรติยศ ศักดิ์ศรีของตนล่อลวง ญาติพร้าพรหมจารีของหญิงชาวชนบทผู้หลงใหลกับสิ่งนามหาอยู่ภายนอก ทำให้หญิง เหล่านั้นได้รับความทุกข์ทรมานและจบชีวิตลงอย่างทุกขเวทนา

สายน้ำที่ไหลกลับมา ของ ศรีวิทย์ สถาปนวิวัฒน์ ไม่ใช่นวนิยายเรื่องแรกที่ เสนอแนวคิดที่กล่าวถึงความบกพร่องของกลไกรัฐ นวนิยายก่อน พ.ศ. 2500 ของ ศรีวิทย์ เรื่อง แผ่นดินนี้ของใคร เคยสะท้อนจักรกลเล็ก ๆ ของกลไกรัฐอันหมายถึง ข้าราชการ ซึ่งแทนที่จะทำหน้าที่รับใช้ประชาชนกลับกลายเป็น "นายเหนือหัว" ช่มเหง รังแกประชาชน¹ แผ่นดินนี้ของใคร จึงเป็นนวนิยายสะท้อนภาพอุปสรรคในสังคมไทย แต่ สายน้ำที่ไหลกลับมา เป็นนวนิยายที่สะท้อนปัญหาความล่าช้าไม่พัฒนาของสังคม อันเนื่องมาจากกลไกของรัฐเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ปัญหาดังกล่าวดำรงอยู่ สถาปนาแก่น ของชนบทใน สายน้ำที่ไหลกลับมา จึงมิได้เกิดขึ้นเพราะกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่นซึ่งกระทำการ ชู้กริคประชาชนแต่เพียงอย่างเดียว แต่มาจากข้าราชการซึ่งไม่ใช่อำนาจหน้าที่ของตนใน ทางที่ถูกที่ควร เป็นผลให้ระบบอัน "ฟอนเฟะ" ของสังคมไม่เปลี่ยนแปลง

ปัญหาสังคมที่ปรากฏในนวนิยายช่วงนี้ได้แก่ ปัญหาสังคมเมืองหลวงในนวนิยาย เรื่อง สนิมสร้อย และ สนิมกรงเทพา ปัญหาความบกพร่องของกลไกรัฐที่ส่งผลกระทบต่อ ความสงบสุขของประชาชนใน สายน้ำที่ไหลกลับมา ปัญหาสังคมเหล่านี้ส่วนใหญ่มิได้ เป็นปัญหาใหม่ นวนิยายก่อน พ.ศ. 2500 ก็เคยปรากฏแนวคิดดังกล่าวมาแล้ว เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการสะท้อนปัญหาโสเภณี และแนวคิดเกี่ยวกับความบกพร่องของจักรกล ของรัฐ แนวคิดที่จัดว่าใหม่ในค่านิยมสังคมได้แก่ แนวคิดเรื่องความตกต่ำด้านจิตใจ ของคนในเมืองหลวง ในเรื่อง สนิมกรงเทพา ปัญหาสังคมต่าง ๆ เหล่านี้มักประพันธ์ มิได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาไว้เพียงแต่สะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นเท่านั้น

¹ ตรีศิลป์ บุญขจร, นวนิยายกับสังคมไทย..., หน้า 348.

ง. แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาล้างคตามอุดมคติของนักประพันธ์
 นวนิยายที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาล้างคตามอุดมคติของนักประพันธ์นี้ เป็น
 นวนิยายที่นักประพันธ์จะหยิบยกปัญหาล้างคบางปัญหาและเสนอวิธีการแก้ไขตามความ
 คิดเห็นส่วนตัวของนักประพันธ์แต่ละคน ปัญหาล้างคที่นักประพันธ์ได้นำมาเป็นตัวอย่าง
 ในการดำเนินวิธีการแก้ไขนั้น ไม่ใช่ปัญหาล้างคเมืองหลวง และปัญหาความบกพร่อง
 ของกลไกของรัฐ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ว่าด้วยแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาล้างค แต่
 เป็นปัญหาขบวนการบ่อนทำลายชาติ ปัญหากลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น และปัญหาความล่าช้า
 ในชนบท โดยนักประพันธ์จะเสนอทางออกของปัญหาเหล่านี้คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ จะ
 ต้องให้บุคคลผู้มีความสามารถในทุกด้านมีจิตใจเข้มแข็ง เสียสละ กล้าหาญ เข้าแก้ไข
 ปัญหาที่เกิดขึ้นแต่เพียงลำพัง และความสงบสุขจะกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้งหนึ่ง นวนิยาย
 ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาล้างคตามอุดมคติของนักประพันธ์มีไม่มากนัก ใน
 จำนวนนี้มีนวนิยายที่เสนอแนวทางแก้ไขปัญหการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ 2
 เรื่อง นวนิยายที่เสนอแนวทางแก้ไขปัญหากลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น 3 เรื่อง และนวนิยาย
 ที่เสนอแนวคิดในการแก้ปัญหาล้างคความล่าช้าในชนบท 1 เรื่อง แนวคิดในนวนิยายเหล่านี้
 ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงต่อไป

1. การแก้ไขปัญหการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ นวนิยายที่
 เสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาตินี้จะชี้ให้เห็นว่า
 ประเทศไทยกำลังตกอยู่ในภาวะอันไม่น่าไว้วางใจ อันมีสาเหตุมาจากขบวนการก่อการร้าย
 ต่างชาติและวิธีการแก้ไขจะต้องอาศัย "วีรบุรุษ" ผู้มีความสามารถกอบกู้สถานการณ์อัน
 รุนแรงให้กลับคืนสู่ภาวะปกติ นวนิยายที่เสนอแนวคิดนี้ได้แก่ เพชรฆาตเหลือง ของ
 ชาครีย์ ชนาธิป และ ไอ้เขี้ยวเหลือง ของ บาย ศักดิ์ศรี

เพชรฆาตเหลือง ของ ชาครีย์ ชนาธิป (2502) เสนอว่าความปั่นป่วน
 วุ่นวายที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นต้องอาศัยบุคคลผู้มีความเสียสละ กล้าหาญ มีความสามารถ
 ในการต่อสู้และมีไหวพริบปฏิภาณมาแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อจะนำความสงบสุขมาสู่สังคมไทย
 ได้ นวนิยายเรื่องนี้เน้นบุคคลเพียงคนเดียวในการแก้ไขปัญหาระดับชาติ ด้วยการสร้าง
 ตัวละครผู้มีความสามารถทุกด้าน เข้าต่อสู้กับขบวนการก่อการร้าย โดยใช้วิธีแทรกซึม
 เข้าไปทำลายสาขาขององค์การคอมมิวนิสต์ที่ละส่วน ใช้ความสามารถทางวาทจากรัฐชน

ให้ผู้ปฏิบัติงานของคอมมิวนิสต์กลับใจ ทลอคจนใช้เส้นทางเพศทำให้พลพรรคของคอมมิวนิสต์กลายเป็นพวก ในส่วนของผู้ปฏิบัติงานของขบวนการคอมมิวนิสต์ที่ไม่อาจใช้วิธีการทำให้เป็นสมัครพรรคพวกได้ ก็จะใช้ความสามารถด้านการต่อสู้เข้ากำราบปราบปราม และสามารถปราบปรามขบวนการคอมมิวนิสต์ได้อย่างราบคาบ ความสามารถของตัวเอกจึงโดดเด่นในขณะที่ขบวนการคอมมิวนิสต์เป็นเพียงชาวต่างชาติที่ก่อความวุ่นวายในสังคมไทย ก่อให้เกิดความสับสนและไร้ระเบียบในสังคมเมืองหลวง ไม่ว่าจะเป็นการก่ออาชญากรรม กลุ่มอั้งยี่ที่ก่อคดีเหตุโศกในสังคม กลุ่มบุคคลที่หนุนให้เกิดกิจการสถานเริงรมย์ เช่น บาร์และไนท์คลับย่านราชวงศ์ ทรงวาด หรือแม้แต่ขบวนการค้าฝิ่นหรือลักลอบขนสินค้าเถื่อน กิจกรรมทั้งหมดมาจากการกระทำของขบวนการคอมมิวนิสต์ทั้งสิ้น ภาพของขบวนการคอมมิวนิสต์เหล่านี้ไม่ใช่ขบวนการทางการเมืองที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่มีความเชื่อในลัทธิมาร์กซ์ ดังเช่นขบวนการคอมมิวนิสต์ที่ก่อตัวขึ้นตามลักษณะที่แท้จริงซึ่งปรากฏตามความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์

ไอ้เขี้ยวเหลือง ของ นาย ศักดิ์ศรี (2505) เสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของชาติที่คล้ายคลึงกับ เพชรฆาตเหลือง กล่าวคือ ชี้ให้เห็นว่าปัญหาความเคียดแค้นวุ่นวายในสังคมไทยอันเนื่องมาจากขบวนการก่อการร้ายจากต่างชาติ นั้นจะต้องแก้ไขด้วยการฝากความหวังไว้กับบุคคลที่มีความกล้าหาญ เสียสละ มีไหวพริบ อุทิศชีวิตให้การต่อสู้กับขบวนการดังกล่าวอย่างไม่หวั่นเกรงต่อความตาย ปัญหาที่เกิดขึ้นใน ไอ้เขี้ยวเหลือง นั้น มิได้มาจากขบวนการคอมมิวนิสต์ดังเช่นในเรื่อง เพชรฆาตเหลือง แต่มาจากขบวนการ ไอ้เขี้ยวเหลือง ซึ่งมีความประสงค์ที่จะมีอำนาจเหนือมวลมนุษยด้วยกัน และก่อกบฏลงเป็นทาสโดยใช้กลไกทางวิทยาศาสตร์เข้าควบคุม ความปั่นป่วนวุ่นวายจึงเกิดขึ้นในสังคม และจำต้องอาศัยบุคคลผู้มีคุณสมบัติเหนือกว่าเข้าปะทะกับขบวนการดังกล่าวควยกำลังสมอง กำลังกาย และกำลังฝีมือ อย่างไม่หวั่นเกรงต่อความตาย ความสุขสงบจึงกลับคืนมาสู่สังคมได้อีกครั้งหนึ่ง

นวนิยายเรื่อง เพชรฆาตเหลือง ของ ชาครีย์ ชนาธิป และ ไอ้เขี้ยวเหลือง ของ นาย ศักดิ์ศรี เป็นนวนิยาย 2 เรื่องที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของชาติด้วยการสร้าง "วีรบุรุษ" ผู้มีความเก่งกล้าสามารถเข้าต่อสู้กับขบวนการ

ก่อนการร้ายที่สร้างปัญหาความเดือดร้อนวุ่นวายในสังคม วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในลักษณะดังกล่าวไม่ใช่สิ่งที่แปลกใหม่แต่ประการใด นวนิยายที่เขียนขึ้นก่อนหน้า พ.ศ. 2500 ได้แก่ มังกรห้าเล็บ ของ อคุลย์ ราชวังอินทร์, ภูทเหล็ก ของ อรวรรณ ชัมแข็ง ของ กฤษณา ล้วนใช้วิธีการแก้ไขปัญหามหาชนบ่อนทำลายชาติในลักษณะเดียวกัน คือเน้นความสามารถของบุคคลเพียงคนเดียวในการแก้ปัญหาในระดับชาตินวนิยายดังกล่าวส่งผลมาถึงนักประพันธ์ในยุคหลัง ๆ ไม่ว่าจะเป็น สยมภู ทศพล, เพชร สถาปน, ศักดิ์ สุริยา เป็นต้น

2. การแก้ไขปัญหาคอรัปชั่น นวนิยายที่เสนอแนวคิดเรื่องการแก้ไขปัญหาคอรัปชั่นมี 3 เรื่อง ได้แก่ กระทิงโทน ของ อรวรรณ มรสุมสั่งตั้ง ของ อคุลย์ ราชวังอินทร์ และ จ้าวพยัคฆ์ ของ เศก คุสิต นักประพันธ์ 3 คนต่างเสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาคอรัปชั่นที่ไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก กล่าวคือเป็นความสามารถของบุคคลที่จะทำหน้าที่แก้ไขปัญหาคอรัปชั่นของสังคมที่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนในท้องถิ่นนั้น และนำความสุขสงบมาสู่ชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

กระทิงโทน ของ อรวรรณ เสนอว่าการที่จะขจัดกลุ่มคอรัปชั่นท้องถิ่นได้นั้นจะต้องอาศัยผู้นำที่มีความเก่งกล้าในชั้นเชิงการต่อสู้ มีสติปัญญา อดทนไปค้ำจุนใจกว้างขวางนำชาวบ้านลุกฮือขึ้นต่อสู้คอรัปชั่นนั้น สภาพของ "บ้านผีมือ" ชนบทแห่งหนึ่งปราศจากสันติสุขมาเป็นเวลานาน กฎหมายก็ไม่อาจจะช่วยเหลือได้เพราะกลุ่มคอรัปชั่นท้องถิ่นใช้ฐานะทางการเงินและกำลังคนกดขี่ชาวบ้าน และทุกคนยอมจำนนต่อสภาพดังกล่าว ไม่มีผู้ใดคิดต่อสู้ แต่หลังจากการมาของ กรด แก้วสามสี สภาพของ "บ้านผีมือ" เปลี่ยนแปลงไป กรดปลุกเร้าศรัทธาของชาวบ้านให้ต่อสู้ตัวเขา และนำชาวบ้านต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมนั้นขจัดคอรัปชั่นท้องถิ่นได้สำเร็จ

มรสุมสั่งตั้ง ของ อคุลย์ ราชวังอินทร์ (2505) เสนอว่าปัญหาคอรัปชั่นท้องถิ่นนั้นสามารถแก้ไขด้วยบุคคลที่มีความสามารถเพียงลำพัง โดยมีกฎหมายเป็นเครื่องช่วยสนับสนุนให้การแก้ไขนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คอรัปชั่นท้องถิ่นในมรสุมสั่งตั้ง จึงถูกทำลายด้วยบุคคลเพียงคนเดียว และกฎหมายมีส่วนทำให้คอรัปชั่นท้องถิ่นหมดไปอย่างราบคาบ มรสุมสั่งตั้ง จึงให้ความสำคัญกับกฎหมายในการแก้ไขปัญหาคอรัปชั่น

อิทธิพลท้องถิ่นด้วย ในขณะที่เรื่อง กระทิงโทน นั้นกฎหมายไม่มีความสำคัญแต่ประการใด

จ้าวพยัคฆ์ ของ เศก คุสิต เสนอว่าบุคคลผู้มีความสามารถในการต่อสู้ กล้าหาญ เสียสละ กล้าเผชิญปัญหาอย่างไม่หวัคกลัวอันตรายเท่านั้นจึงสามารถขจัดบีบคั้น เป่าความทุกข์ยากของประชาชนในท้องถิ่นห่างไกลความเจริญอันเนื่องมาจากกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่นได้ ชีวิตของชาวบ้านแห่งอำเภอท่าเรือใน จ้าวพยัคฆ์ จะไม่อาจประสบความสำเร็จได้เลยหาก แคน บคินทร์ พระเอกของเรื่องไม่เข้ามาปราบปรามอิทธิพลท้องถิ่นที่กดขี่ ชูกรักชาวบ้านโดยไม่มีผู้ใดกล้าตอบโต้ แม้แต่ผู้รักษากฎหมายก็ต้องกลายเป็นเหยื่อของความโหดเหี้ยมทารุณนั้น แต่ แคน บคินทร์ ผู้มีความเสียสละ กล้าหาญ กล้าต่อสู้ ใช้ความสามารถส่วนตัวเอาชนะกลุ่มอิทธิพลนำความสงบสุขมาสู่ชุมชนได้

แนวคิดเรื่องการแก้ไขปัญหาคอรัปชั่นท้องถิ่นนี้ นักประพันธ์เสนอวิธีการแก้ไข ปัญหาที่คล้ายคลึงกับการแก้ไขปัญหามวนการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ กล่าวคือ ต้องอาศัยบุคคลผู้มีความสามารถในการต่อสู้ มีไหวพริบ ปฏิภาณ ขวัญจืดคืบเป่าความทุกข์ยากของคนในท้องถิ่นนั้น และมักจะเป็นบุคคลที่มีความสามารถเหนือกลไกของรัฐ ในขณะที่กลไกของรัฐอันใดแก่เจ้าหน้าที่ไม่อาจใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ช่วยบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับราษฎรได้ แต่บุคคลเพียงคนเดียวสามารถแก้ปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนแก่ชนหมู่มาได้ โดยใช้คุณลักษณะส่วนตัวที่มีอยู่สร้างความสงบสุขให้ชุมชนนั้น

3. การแก้ไขปัญหาคอรัปชั่นในชนบท นวนิยายที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาคอรัปชั่นในชนบทมีเพียงเรื่องเดียวคือ บ้านเกิด ของ ศรีฟ้า ลดาวัลย์ (2503) ผู้ประพันธ์กล่าวว่านำเค้าโครงเรื่องมาจากนวนิยายเรื่อง Kingfolk ของ Pearl S. Buck แต่แนวคิดในนวนิยายทั้ง 2 เรื่องนี้แตกต่างกัน ในเรื่อง Kingfolk ของ Pearl S. Buck เป็นภาพสะท้อนของประเทศจีน หลังสงครามระหว่างประเทศจีนและญี่ปุ่น ซึ่งให้เห็นความเสื่อมโทรมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพจิตของประชาชนจีน อันเป็นผลกระทบมาจากสงคราม แต่ บ้านเกิด ของ ศรีฟ้า ลดาวัลย์ เสนอว่าชนบทนั้นจะมีสภาพชีวิตที่ดีได้ก็ต่อเมื่อมีผู้มีความรู้ความสามารถ กล้าเสียสละ อุทิศตัวเองเพื่อพัฒนาชนบทแห่งนั้นโดยมิได้คำนึงถึงความสุขส่วนตัว ในนวนิยายเรื่องนี้ผู้ประพันธ์ให้ภาพของหนุ่มสาวที่กลับสู่ถิ่นกำเนิดของตนหลังจากที่ได้รับการศึกษาและนำความรู้ที่นำมาพัฒนาท้องถิ่นตามความรู้ความ

สามารถ บางคนเป็นครู เป็นแพทย์ เป็นปลัดอำเภอ และมีคนหนึ่งเข้ามาปฏิวัติโครงสร้างของชาวนาในท้องถิ่นนั้น โดยยกเลิกวิธีการให้ชาวนาเช่าที่นาเพื่อทำนา แต่ใช้วิธีให้ชาวนาเป็นเพียงลูกจ้างรับค่าจ้างในการทำนา ทั้งนี้เพราะปัญญาชนผู้นั้นมองเห็นว่าปัญหาความยากจนในหมู่ชาวนานั้นมาจากการที่ชาวนาเป็นคนชู้เกียจ

เช่าที่นา, เช่าควาย, เช่ามาทำนา, ทำบ้างไม่ทำบ้าง บางคนก็เหมือนจะทำให้พ่อคุมควาเช่านา, ชาคูทั้งสี่อณา, การกินคือยুক্তี, ตลอดจนสุขภาพ, ฉันทุบายให้สภาพอย่างนี้หมดไปจากที่นี่, แต่เราจะบังคับเขาทำงานก็ไม่ได้อะไร, เพราะอย่างนั้นฉันจึงเรียกที่นาคืนเพื่อวันหนึ่งเขาจะได้เป็นเจ้าของที่นาเอง, เธอเข้าใจไหมบ้านฉัน?¹

ความพยายามของหนุ่มสาวเหล่านั้นในการพัฒนาบ้านเกิดแม้จะได้รับการชักชวนจากชาวนานบ้าง แต่ในที่สุดก็ลงเอยได้ด้วยดี

ศรีฟ้า ลดาวัลย์ ประพันธ์นวนิยายเรื่อง บ้านเกิด ด้วยความตระหนักถึงปัญหาความล้าหลังในชนบท และเสนอแนวทางแก้ไขโดยการให้มีความรู้ในสาขาต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชนบทใหม่ที่เจริญก้าวหน้า แม้ที่สนะของ ศรีฟ้า ลดาวัลย์ ในการมองปัญหาชนบททางประการ เช่น ปัญหาความยากจนในหมู่ชาวนามาจากการที่ชาวนาชู้เกียจ จะเป็นการมองที่ค่อนข้างจะค้ำเค้นเกินไป แต่ก็จัดได้ว่านวนิยายเรื่อง บ้านเกิด ได้แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของนักประพันธ์ที่มีต่อสังคม และพยายามหาหนทางแก้ไข

การเสนอแนวคิดเรื่องการแก้ไขปัญหาล้าหลังตามอุดมคติของนักประพันธ์ นักประพันธ์มักจะใช้วิธีการที่คล้ายคลึงกันในการแก้ไขปัญหาล้าหลัง ได้แก่ การสร้างวิวัฒนาการขึ้นมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ปัญหาสังคมซึ่งนักประพันธ์ในช่วงนี้กล่าวถึงคือ ปัญหาการบ่อนทำลายชาติ ปัญหาอิทธิพลท้องถิ่น ส่วนปัญหาความล้าหลังในชนบทนั้น วิธีการแก้ไขปัญหาค่อนข้างแตกต่างจากปัญหาล้าหลังด้านอื่น ๆ กล่าวคือ ผู้ประพันธ์มักได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยบุคคลเพียงคนเดียว เข้าแก้ปัญหาล้าหลังในชนบทนั้น แต่เสนอให้กลุ่มคนผู้มีความรู้ปฏิบัติตนให้แก่ชุมชนแก้ไขปัญหา

¹ ศรีฟ้า ลดาวัลย์, บ้านเกิด (กรุงเทพฯ : ฅดุงศึกษการพิมพ์, 2504), หน้า 661.

จ. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมต่างแดน เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นนักประพันธ์ผู้เดียวที่ได้ประพันธ์นวนิยายที่เสนอแนวคิดด้านสังคมต่างแดนในระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 โดยได้ประพันธ์นวนิยาย 2 เรื่อง ได้แก่ บัวบานในอะมาซอน และ ไฟเย็น ซึ่งต่างก็เป็นนวนิยายที่สะท้อนสังคมของประเทศในกลุ่มลาตินอเมริกาด้วยแง่มุมที่แตกต่างกัน ความเข้มข้นของแนวคิดใน บัวบานในอะมาซอน และ ไฟเย็น ไม่อาจเทียบได้กับความรักของวลยา หรือ ปิศาจ ซึ่งเป็นนวนิยายที่ เสนีย์ เสาวพงศ์ ประพันธ์ขึ้นก่อน พ.ศ. 2500 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพการเมืองหลังจากการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้ผู้ประพันธ์จำต้องลดความแหลมคมด้านความคิดลง และกลับไปให้ความสำคัญกับฉากและภาษาที่ราบรื่น อย่างไรก็ตาม บัวบานในอะมาซอน และ ไฟเย็น ก็จัดได้ว่าเป็นนวนิยายที่เด่นในแง่แนวคิดในช่วงนี้

บัวบานในอะมาซอน (2504) กล่าวถึงภาพชีวิตในป่าคองคิบลุ่มแม่น้ำอะมาซอนอย่างกว้าง ๆ ในขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นศรัทธาของผู้ประพันธ์ที่เชื่อมั่นว่ามนุษย์เป็นผู้นิยมพ่ายแพ้แม้จะต้องเผชิญกับความยากลำบาก เจ็บปวดและเสี่ยงภัยสักเพียงใดก็ตาม ผู้ประพันธ์ได้ประสานแนวคิดทั้ง 2 ประการเข้าด้วยกันภายใต้โครงเรื่อง "หลวม ๆ" ของนักท่องป่าขบวนหนึ่งซึ่งเดินทางเข้าไปสำรวจป่าอะมาซอน อันเป็นป่าคองคิบที่ลึกลับในประเทศบราซิล ได้พบอันตรายจากสัตว์ร้าย ชาวพื้นเมืองผู้ไร้อารยธรรมเผ่าต่าง ๆ และจบชีวิตลง แต่ก็ยังมีผู้คนอีกจำนวนมากมีความปรารถนาใคร่ที่จะได้รับรู้เรื่องราวอันลึกลับในป่าคองคิบแห่งนั้น ทั้ง ๆ ที่ทราบว่ามีอันตรายมากมายรอคอยอยู่เบื้องหน้า

ไฟเย็น (2504) สะท้อนสภาวะทางการเมืองในประเทศโลกที่สาม ซึ่งฝ่ายรัฐบาลมิได้ทำสิ่งใดที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของประชาชน นอกจากพยายามทุกวิถีทางที่จะพิทักษ์รักษาอำนาจความเป็นผู้นำทางการเมืองไว้ตลอดไป ประเทศโลกที่สามที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึงในนวนิยายเรื่องนี้มิได้ถูกระบุแน่ชัดว่าเป็นที่ใด ทราบเพียงแต่เป็นประเทศเล็ก ๆ ในกลุ่มลาตินอเมริกา ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองนั้นคือการที่ฝ่ายรัฐบาลถูกอำนาจ

* โครงเรื่องหลวม ๆ หมายถึง กำหนดโครงเรื่องกว้าง ๆ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญที่องค์ประกอบส่วนนี้ ดู ครีทิลป์ บุญขจร, นวนิยายกับสังคมไทย..., หน้า 440.

รัฐใช้กำลังปราบปรามไล่ล่าฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กันด้านความคิดและแนวทางการปกครอง ประเทศ การต่อสู้ของฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลมีหลายวิธีการ ทั้งสันติวิธี เช่น โฆเซ กราเซีย นักเคียวก็ตาร์ฝีมือเยี่ยม ซึ่งใช้ "พลังเพลง" ในการปลุกปลอบขวัญให้กำลังใจประชาชน และการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ เช่น ขบวนการไต่ดินของ ริคาร์โด ความขัดแย้งของคน 2 กลุ่ม 2 ความคิดในประเทศนี้จึงดำเนินไปอย่างรุนแรง รัฐบาลพยายามทุกวิถีทางที่จะยุติข้อขัดแย้งดังกล่าว เพื่อให้คณะรัฐบาลมีเสถียรภาพทางการเมืองที่มั่นคงที่สุด แต่ในส่วนใหญ่ประชาชนผู้เป็นบุคคลส่วนใหญ่ของประเทศกลับถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการพัฒนาและยกระดับชีวิตให้ดีขึ้นแต่อย่างใด ความยากไร้ยังคงอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่ห่างไกลความเจริญ

แนวคิดด้านสังคมต่างแดนในนวนิยาย 2 เรื่อง คือ บัวบานในอะมาซอน และ ไฟเย็น เป็นการสะท้อนสังคมลาตินอเมริกาใน 2 แง่มุม แง่มุมแรกเป็นการให้ภาพชีวิตกว้าง ๆ ในป่าคองคิมแถบลุ่มแม่น้ำอะเมซอน ใต้แก่เรื่อง บัวบานในอะมาซอน แง่มุมที่สองเป็นการสะท้อนปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศเล็ก ๆ ประเทศหนึ่งในกลุ่มลาตินอเมริกา นอกจากนวนิยาย 2 เรื่องนี้ยังมีนวนิยายที่เสนอแนวคิดด้านสังคมต่างแดนเรื่องอื่น ๆ ใต้แก่ เหยื่อโลกีย์ที่ปารีส ราชินีสีทอง ซากกระเปาะลอย ของ วิสูตร วิสุทธิสูตร* มูมมิกในฮ่องกง ของ อคุลย์ ราชวังอินทร์ แต่เนื่องจากนวนิยายเหล่านี้มิได้ตีพิมพ์ในนิตยสาร แต่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายวันมาก่อน จึงอยู่นอกเหนือขอบเขตการวิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้แต่ต้น ดังนั้นผู้วิจัยไม่ขอกล่าวถึงในที่นี้

แนวคิดด้านสังคมที่ปรากฏในนวนิยายระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 มีอยู่ 5 ลักษณะ ใต้แก่ แนวคิดด้านค่านิยม แนวคิดด้านความเปลี่ยนแปลงทางชนชั้น แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสังคมตามอุดมคติของผู้ประพันธ์ และแนวคิดด้านสังคมต่างแดน แนวคิดเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่แปลกใหม่จากนวนิยายช่วงก่อน พ.ศ. 2500 เท่าใดนัก ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดด้านค่านิยมที่ปฏิเสธการแต่งงานแบบคลุมถุงชน แนวคิดเรื่องความเปลี่ยนแปลงทางชนชั้นที่แสดงให้เห็นความตกต่ำของชนชั้นผู้ดีเก่า และความรุ่งเรืองของชนชั้น ผู้ดีใหม่ แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสังคมตามอุดมคติของผู้ประพันธ์ซึ่งเน้นความสามารถของบุคคล

* นามปากกาของ ลมุล อธิพยัคฆ์ ผู้เขียนนวนิยายเรื่อง อุบาย.

เพียงคนเดียวในการสร้างความสงบสุขให้กับชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคมเสนอความ
 บทกรองของโลกของรัฐซึ่งทำให้ชุมชนไม่อาจประสบความสำเร็จได้ มีแนวคิดที่แปลกใหม่
 จากนวนิยายยุคก่อนหน้านี้ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคมที่แสดงให้เห็นความตกต่ำทาง
 จิตใจของคนในเมืองหลวงอันเนื่องมาจากการหลั่งไหลเข้ามาของอารยธรรมตะวันตก ซึ่ง
 เป็นวัฒนธรรมแบบใหม่ที่นิยมการเสพสุขทางเพศอย่างเสรี ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับสังคมต่าง-
 แคนในนวนิยายในช่วงนี้จัดได้ว่าเป็นแนวคิดค่อนข้างใหม่ ผู้ประพันธ์สะท้อนความเป็นไป
 ของประเทศโลกที่สามที่ยังประสบความสำเร็จในทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การ
 ปกครอง และด้านชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

ศูนย์วิทย์ทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย